

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra demografie a geodemografie

Bc. Veronika Trpálková

**STRUKTURY OBYVATELSTVA OKRESU MOST:
HISTORIE, SOUČASNOST
A MOŽNÉ VARIANTY BUDOUCÍHO VÝVOJE**

**THE STRUCTURE OF THE POPULATION OF MOST DISTRICT:
HISTORY, PRESENT AND POSSIBLE FUTURE DEVELOPMENT OPTIONS**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Praha, 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze 30. 4. 2012

.....

podpis

Tímto bych také chtěla poděkovat vedoucímu práce RNDr. Luďku Šidlovi, Ph.D. za odborné vedení a mnoho cenných rad k mé diplomové práci.

Ráda bych také poděkovala všem nejbližším za trpělivost a připomínky.

Struktury obyvatelstva okresu Most: historie, současnost a možné varianty budoucího vývoje

Abstrakt

Cílem této práce je zhodnocení historického, současného a možného budoucího vývoje struktur obyvatelstva žijícího na území analyzovaného okresu Most. V rámci okresu jsou porovnány struktury obyvatelstva podle pohlaví, věku, rodinného stavu, nejvyššího dosaženého vzdělání, národnosti, náboženského vyznání a ekonomické aktivity v jednotlivých vybraných letech. V první části práce je stručně uvedena historie osídlení dnešního území okresu Most od pravěku až po 19. století. Následuje nastínění vývoje osídlení ve 20. století a vývoj struktur obyvatelstva podle dat z jednotlivých sčítání lidu. V další části práce jsou uvedeny současné struktury obyvatelstva okresu, na které navazují možné varianty budoucího vývoje obyvatelstva okresu Most. Závěr práce je věnován zhodnocení získaných výsledných rozdílů struktur obyvatelstva během existence života na území okresu Most.

Klíčová slova: okres Most, sčítání lidu, struktura obyvatelstva

The structure of the population of Most district: history, present and possible future development options

Abstract

The objective of this study is to evaluate the historical, current and possible future development of the structure of the population, which live in the analyzed district of Most. Within the district are compared the structures of the population by sex, age, marital status, educational attainment, nationality, religion and economy activity in each selected years. In the first part, the history of settlement of the current district is briefly explained. Development of the settlement in the 20th century and development of the structures of population follows. In the next part, the current structures of the population and possible options for future development of the population of the district are given. Differences of the structures of the population structure during the existence of life in the district are evaluated in the conclusion part.

Keywords: Most district, census, structure of the population

OBSAH

Seznam tabulek	7
Seznam obrázků	8
1 Úvod	10
1.1 Základní charakteristika okresu Most	11
1.2 Literatura a zdroje dat	12
1.3 Metodika	13
1.3.1 Vymezení okresu Most.....	13
1.3.2 Popis demografických ukazatelů.....	15
1.4 Vývoj územní struktury okresu Most.....	17
2 Vývoj okresu Most v období předstatistickém	19
2.1 Vývoj okresu Most v pravěku	19
2.2 Vývoj okresu Most ve středověku.....	20
2.3 Vývoj okresu Most v 16. až 19. století.....	21
3 Vývoj okresu Most v období statistickém	25
3.1 Vývoj počtu obyvatel v závislosti na rozvoji okresu Most	25
3.2 Struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a věku.....	29
3.3 Struktura obyvatelstva okresu Most podle rodinného stavu	38
3.4 Struktura obyvatelstva okresu Most podle vzdělání.....	44
3.5 Struktura obyvatelstva okresu Most podle národnosti	47
3.6 Struktura obyvatelstva okresu Most podle náboženského vyznání.....	50
3.7 Struktura obyvatelstva okresu Most podle ekonomické aktivity	52
4 Současná podoba okresu Most	57
4.1 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a věku	57
4.2 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle rodinného stavu	59
4.3 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle vzdělání	60
4.4 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle národnosti.....	61

4.5 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle náboženského vyznání	63
4.6 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle ekonomické aktivity	64
5 Budoucí vývoj struktury obyvatelstva okresu Most	66
6 Závěr	73
Seznam použité literatury.....	75
Přílohy	80

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Míra nezaměstnanosti v oblastech s nejnižšími a nejvyššími hodnotami, okrese Most, Ústeckém kraji a ČR k 31. 12. 2011.....	11
Tab. 2	Základní charakteristika obcí okresu Most k jednotlivým SL	17
Tab. 3	Typy cenzových domácností v okrese Most (1970–2001)	27
Tab. 4	Trvale obydlené domy a byty v okrese Most (1970–2001)	28
Tab. 5	Věkové složení obyvatelstva od narození do 18 let v okrese Most (1961–2001).....	35
Tab. 6	Věkové složení obyvatelstva staršího 60 let v okrese Most (1961–2001).....	35
Tab. 7	Ukazatele obyvatelstva okresu Most (1961–2001).....	36
Tab. 8	Index maskulinity v jednotlivých věkových kategoriích v okrese Most (1961, 1980, 2001).....	37
Tab. 9	Složení obyvatelstva staršího 15 let podle rodinného stavu a pohlaví v okrese Most (1970–2001)	39
Tab. 10	Průměrný věk mužů a žen starších 15 let podle rodinného stavu v okrese Most (1970–2001).....	40
Tab. 11	Zastoupení svobodných a ženatých/vdaných mužů a žen ve věku nejvyšší intenzity sňatečnosti v okrese Most (1970–2001)	43
Tab. 12	Obyvatelstvo okresu Most starší 15 let podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (1961–2001)	46
Tab. 13	Obyvatelstvo podle vybraných národností v okrese Most (1930–2001)	48
Tab. 14	Obyvatelstvo okresu Most podle druhu pobytu, státního občanství a pohlaví, 2001	50
Tab. 15	Struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a náboženského vyznání (v %), 1930, 1991, 2001	52
Tab. 16	Míra ekonomické aktivity obyvatelstva okresu Most (1961–2001)	54
Tab. 17	Průměrný věk a index stárí obyvatelstva okresu Most, 2010	57
Tab. 18	Struktura obyvatelstva podle náboženského vyznání ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	63
Tab. 19	Základní výsledky projekce obyvatelstva okresu Most.....	71

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Politické okresy severozápadních Čech v letech 1869 a 1921.....	14
Obr. 2	Politické okresy a okresy Ústeckého kraje v letech 1950 a 2001	15
Obr. 3	Struktura obcí okresu Most podle velikostních skupin obcí podle výsledků sčítání lidu (v %).....	18
Obr. 4	Vývoj počtu obyvatel v okrese Most (1869–2001).....	26
Obr. 5	Počet domácností podle typu v okrese Most, 1970–2001.....	26
Obr. 6	Struktura trvale obydlených domů a bytů podle stáří výstavby v % v okrese Most, 2001	28
Obr. 7	Složení obyvatelstva podle věku a pohlaví v okrese Most (1961–2001).....	30
Obr. 8	Věkové složení obyvatelstva okresu Most a České republiky v roce 2001	33
Obr. 9	Složení obyvatelstva podle základních věkových skupin a pohlaví v okrese Most (1930–2001).....	34
Obr. 10	Složení obyvatelstva podle rodinného stavu a pohlaví v okrese Most (1970–2001)	38
Obr. 11	Procentuální složení obyvatel podle rodinného stavu, věkových skupin a pohlaví (1970, 2001).....	39
Obr. 12	Vývoj zastoupení svobodných mužů a žen podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001).....	41
Obr. 13	Vývoj zastoupení ženatých/vdaných osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001).....	41
Obr. 14	Vývoj zastoupení rozvedených osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001).....	42
Obr. 15	Vývoj zastoupení ovdovělých osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001).....	42
Obr. 16	Struktura obyvatel okresu Most a ČR podle rodinného stavu, pohlaví a věku, 2001	44
Obr. 17	Struktura obyvatelstva staršího 15 let podle nejvyššího dosaženého vzdělání a pohlaví v okrese Most (1961–2001)	45
Obr. 18	Struktura obyvatelstva staršího 15 let podle věku, pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, 2001	47
Obr. 19	Obyvatelstvo okresu Most podle národnosti (1930–2001)	49

Obr. 20	Struktura obyvatelstva okresu Most podle věku, pohlaví a náboženského vyznání, 2001	51
Obr. 21	Obyvatelstvo okresu Most podle ekonomického statutu, pohlaví a věkových skupin, 2001.....	53
Obr. 22	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo okresu Most podle pohlaví a nejvyššího dokončeného stupně vzdělání (1970–2001)	54
Obr. 23	Zaměstnané osoby vyjíždějící/dojíždějící do zaměstnání, okres Most, 2001	55
Obr. 24	Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin k 31. 12. 2010.....	58
Obr. 25	Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	59
Obr. 26	Struktura obyvatelstva podle pohlaví a rodinného stavu ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	60
Obr. 27	Struktura obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého vzdělání ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	61
Obr. 28	Struktura obyvatelstva podle národnosti ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	62
Obr. 29	Struktura obyvatelstva podle ekonomického statutu ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011	65
Obr. 30	Projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most podle pohlaví (2025, 2045, 2065).....	67
Obr. 31	Projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most podle pohlaví (2015–2065)	67
Obr. 32	Projekce počtu obyvatel okresu Most podle pohlaví (2015–2065).....	68
Obr. 33	Očekávaná střední délka života obyvatel okresu Most (2015–2065)	69
Obr. 34	Očekávaný index stáří a index ekonomického zatížení obyvatelstva okresu Most (2015–2065).....	69
Obr. 35	Očekávaný průměrný věk mužů a žen okresu Most (2015–2065).....	70

KAPITOLA 1

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá popisem a analýzou populačního vývoje a struktur obyvatelstva žijícího na současném území okresu Most od raného osídlení území až do počátku 21. století. Stěžejní část práce popisuje především období po 2. světové válce do přelomu století. Cílem práce je pomocí dostupné literatury popsat početní vývoj obyvatelstva a jednotlivé struktury obyvatelstva okresu podle pohlaví, věku, rodinného stavu, nejvyššího stupně dosaženého vzdělání, národnosti, náboženského vyznání a ekonomické aktivity. Vzhledem k tomu, že populační vývoj a jednotlivé struktury obyvatelstva jsou ovlivňovány vnějšími vlivy, je v práci nastíněn také rozvoj okresu Most, především období rozkvětu průmyslu a s ním spojená stavební činnost.

Okres Most představuje oproti ostatním okresům České republiky poměrně malou územní jednotku s nízkým výskytem některých demografických událostí. Oproti ostatním územním celkům tak vykazuje více nepravidelností. I přesto v porovnání s Českou republikou mají sledované jevy týkající se obyvatelstva okresu Most obdobný vývojový trend.

Tato práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola je zaměřena na vývoj okresu Most v období předstatistickém a popisuje vývoj osídlování území okresu od jeho počátku vzniku až do 2. poloviny 19. století. Období statistické, které je popsáno v kapitole druhé, kopíruje období od prvního moderního sčítání lidu do počátku 21. století. Tato kapitola je rozdělena do jednotlivých podkapitol, přičemž v každé z nich je popsána daná struktura obyvatelstva. Předposlední část práce analyzuje současnou podobu (podle dat ze sčítání lidu 2011) jednotlivých struktur obyvatelstva okresu Most v porovnání s vybranými územními celky České republiky. Poslední kapitola odhaluje některé varianty možného budoucího vývoje struktur obyvatelstva okresu Most.

Před samotnými výpočty si lze stanovit několik hlavních otázek, které vycházejí ze změn struktur obyvatelstva okresu Most.

1. V okrese Most lze předpokládat proces postupného demografického stárnutí obyvatelstva.
2. Podíl svobodných a rozvedených osob se bude za předpokladu setrvání současných trendů nadále zvyšovat.
3. Předpokladem projekce obyvatelstva je neustálý růst střední délky života.

1.1 Základní charakteristika okresu Most

Okres Most je jedním ze sedmi okresů Ústeckého kraje ležícího v severozápadní části České republiky. Se svou rozlohou 467 km² (2011) a počtem 115 211 obyvatel (26. 3. 2011) patří k nejlidnatějším okresům nejen Ústeckého kraje, ale i celé České republiky. Hustota zalidnění okresu je mnohem vyšší než průměrná hustota zalidnění České republiky (134 osob na km²), činí 251 osob na 1 km². Z celkového počtu 26 obcí bylo v roce 2011 pouze 6 obcí se statutem města (Český statistický úřad, 2011).

Okres Most patřil mezi okresy s vysokou koncentrací průmyslu, především těžebního a chemického. Ohromné nerostné bohatství předurčilo charakter a ekonomický význam okresu. Již od počátku 50. let 20. století existoval silný politický tlak na rozšiřování a zintenzivnění těžby uhlí. Důsledkem byla neustálá poptávka po pracovní síle a potřeba nových bytů pro dělníky. Zlomovým rokem se stává rok 1990, kdy dochází k útlumu těžby, čímž zanikají významní regionální zaměstnavatelé. Okres Most se tak dlouhodobě potýká s vysokou mírou nezaměstnanosti, která se řadí mezi nejvyšší v rámci České republiky (Beneš, 2004).

Tab. 1 – Míra nezaměstnanosti v oblastech s nejnižšími a nejvyššími hodnotami, okrese Most, Ústeckém kraji a ČR k 31. 12. 2011

	Nejnižší hodnoty v rámci ČR		Nejvyšší hodnoty v rámci ČR		Okres Most	Ústecký kraj	ČR
Míra nezaměstnanosti	Okres Praha-západ	3,9	Jeseník	16,8	15,6	12,9	8,6
	Okres Praha-východ	3,3	Bruntál	16,5			

Zdroj: Integrovaný portál MPSV, 2012.

Mostecko má v současnosti přes 70 % obyvatelstva v produktivním věku, jehož vzdělanostní struktura patří k nejnižším v celé České republice. Tato situace představuje v rámci pracovního trhu riziko v podobě vysokého počtu osob s nízkou kvalifikací. Lidé, kteří zde žijí v sociálním vyloučení, tak nemají téměř žádnou šanci uplatnit se na pracovním trhu (Vláda České republiky, 2009).

Na severu hraničí okres Most se Spolkovou republikou Německo, na západě, východě a jihu s okresy Chomutov, Teplice a Louny. Území Mostecka můžeme rozdělit na tři odlišné části (Beneš, 2004):

- *horská oblast* – V severní části okresu, podél hranic se Saskem, se táhne pásmo Krušných hor. V minulosti nebylo toto území osídleno a to kvůli nevyhovující vysoké nadmořské výšce. Dnes slouží tato oblast zejména k rekreačním účelům.
- *pánevní oblast* – Centrální pánevní části okresu dominuje především těžba hnědého uhlí, chemická výroba a energetika. V této oblasti byla vždy největší koncentrace obyvatel.
- *zemědělská oblast* – Jižní část Mostecka je tvořena úrodnou zemědělskou krajinou, v níž se nachází malé, zemědělsky zaměřené obce. Do této oblasti vstupují výběžky Českého středohoří.

1.2 Literatura a zdroje dat

V souvislosti s širokým časovým rozmezím této diplomové práce, která popisuje vývoj okresu Most od pravěku až po současnost, bylo pro její sepsání použito mnoho různorodých zdrojů. Většina zdrojů datového charakteru pochází z Ústřední statistické knihovny Českého statistického úřadu v Praze, Geografické knihovny Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity, Státního okresního archivu Most a z internetové veřejné databáze Českého statistického úřadu. Regionální literatura byla pořízena zejména v Městské knihovně Most a knihovně Oblastního muzea v Mostě.

V předstatistickém období, kdy nebyly k dispozici data statistického charakteru, sloužila pro popis vývoje okresu literatura regionální. Obsahem této literatury byla mnohdy jen základní charakteristika okresu Most, zahrnující také vývoj obcí a popis historického osídlení jeho území. Další publikace popisovaly například zdravotní stav místního obyvatelstva nebo jeho ekonomickou aktivitu.

Z počátku období statistického pocházely především základní výstupy dat o obyvatelstvu. V současnosti existuje mnoho různorodých výstupů dat, které charakterizují obyvatelstvo ve všech možných směrech. Pro popsání vývoje struktur obyvatelstva okresu Most pomocí dat bylo v této práci využito zejména publikací ze sčítání lidu z několika dostupných let (1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001). Dalšími doplňujícími zdroji byly například Statistické lexikony obcí České republiky nebo Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005.

Pro popis struktury obyvatelstva v této práci bylo čerpáno dat ze sčítání lidu 1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001 a 2011. První dvě sčítání lidu byla uskutečněna k 1. prosinci 1930 a k 1. březnu 1950. Z těchto dvou sčítání byla použita všechna potřebná data dostupná za okres Most. Bohužel tyto data nebylo možné porovnávat s daty z následujících sčítání lidu kvůli odlišné územní rozloze okresu.

Sčítáním 1961, které bylo uskutečněno k 1. březnu 1961, začíná další nová etapa československých populačních censů. Jeho výsledky představují poprvé v historii sčítání integrovaný census se vzájemným propojením údajů o obyvatelstvu, domácnostech, bytech a domech. Poprvé byly zpracovány údaje o obyvatelstvu podle místa trvalého pobytu, tedy za bydlící obyvatelstvo. Oproti minulým sčítáním má nesrovnatelný rozsah publikovaných výsledků nejen celorepublikových, ale i okresních, avšak oproti následujícím sčítáním v pestrosti dat zaostává.

Další sčítání lidu byla realizována k 1. prosinci 1970 a 1. listopadu 1980. Základem sčítání zůstalo kvalitativně pojetí sčítání z roku 1961. Ke změně došlo v technice a technologii zpracování výsledků sčítání. Poprvé byly vydány publikace s poměrně podrobnými daty za jednotlivé okresy. Tyto publikace obsahují sídelní strukturu obyvatelstva, struktury obyvatelstva například podle věku, rodinného stavu, nejvyššího dosaženého vzdělání atd. Dále zde můžeme najít ekonomickou aktivitu obyvatel, údaje za domácnosti, domy a byty a v závěru prognózu vývoje obyvatel.

Poslední československé sčítání lidu se uskutečnilo 3. března 1991. Způsobem provedení se neodlišovalo, avšak změnilo se v některých obsahových a metodických změnách. Sčítání lidu

bylo rozšířeno o otázku na náboženské vyznání sčítané osoby, o více možnostech klasifikace národnosti atd.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 bylo pořázeno k 1. březnu 2001. Na rozdíl od předcházejících cenzů se některé dříve zjišťované údaje vypustily, a naopak se objevily dotazy nové či nově formulované. Výsledky sčítání jsou prezentovány nejen v tištěných publikacích, ale zároveň i v elektronické podobě (Český statistický úřad, 2011d).

Pro poslední realizované sčítání lidu, které se uskutečnilo v roce 2011, byla rozhodným okamžikem půlnoc z 25. na 26. března 2011. Toto sčítání přineslo celou řadu novinek, které souvisejí s tím, jak se vyvíjejí informační technologie, ale také se zkušenostmi z předchozích sčítání. Nově byl například kladen důraz na registrované partnerství, detailně se nezjišťovala vybavenost domácností, jejich příjmy a výdaje. Vyplnění sčítacího archu bylo možné jak v písemné formě, tak také elektronicky na internetu (Český statistický úřad, 2011e).

1.3 Metodika

Aby bylo možné porovnat vybraná demografická data za současný okres Most, jehož velikost územní rozloha se v minulosti neustále měnila, je nutné zachytit jeho dlouhodobý vývoj osídlení. Od roku 1869 došlo na území dnešní České republiky k několika změnám nejen státoprávní struktury a ústavněprávního charakteru, ale také ke změnám územní a správní organizace. Těmito změnami byl z větší části poznamenán i pohraniční okres Most (Růžková, 2006).

Pro jednotlivá porovnání struktur obyvatelstva v průběhu let byla brána data ze Sčítání lidu 1930 za nejmenší dostupné územní jednotky, tedy za soudní okresy. Ze Sčítání lidu 1950 byla vybrána data za ty obce, které se v současné době nacházejí na území okresu Most. Data z jednotlivých sčítání od roku 1961 po rok 2011, která sloužila pro stěžejní analýzu vývoje jednotlivých struktur obyvatelstva, se vztahovala k současnému okresu jako celku. V závislosti na různém územním vymezení okresu v letech sčítání lidu 1930, 1950 a letech následujících nelze data plnohodnotně porovnávat. Proto byla také stěžejní část práce zaměřena na vývoj struktur obyvatelstva okresu Most až po roce 1960, kdy při správní reorganizaci vznikla současná hranice okresu Most.

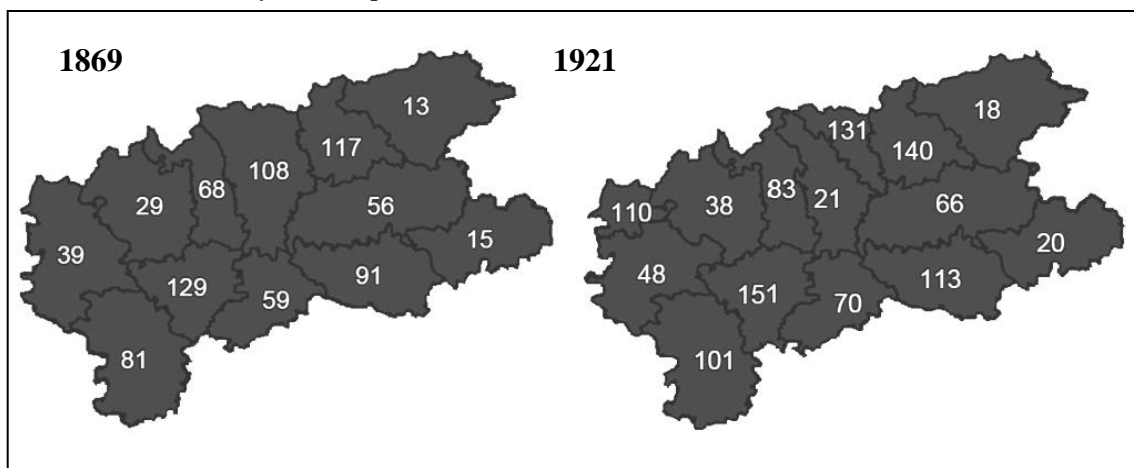
1.3.1 Vymezení okresu Most

Okresy jsou územně správní jednotky středního stupně, na něž se dělí území státu dle zákona o územním členění státu z roku 1960. Okresní úřady byly zrušeny na konci roku 2002, jejich pravomoci se přesunuly na krajské úřady a úřady s rozšířenou působností (Územně identifikační registr ČR, 2011). Statistická územní jednotka na úrovni okresu má platnost pouze na území České republiky. V rámci Evropské unie byly okresy do roku 2007 jednotkou NUTS 4. Od roku 2008 byla tato úroveň převedena do soustavy LAU, okresy jsou tedy jednotkou úrovně LAU 1 (Centrum pro regionální rozvoj ČR, 2012).

Při pozorování velikosti plochy území a tvaru hranice okresu Most na mapách v letech 1869, 1921, 1950 a 1960 jsou patrné viditelné rozdíly. Hranice okresu Most, jak je známa dnes,

vznikla při správní reorganizaci již v roce 1960. Mezi lety 1960 až 2001 nedošlo k žádné územní ani hraniční změně okresu jako celku. Přesto bylo toto období (především období od 90. let po současnost) velice bohaté na vnitřní změny územní struktury (viz. Kapitola 1. 4.), jejichž příčinou byla především těžební činnost (ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003).

Obr. 1 – Politické okresy severozápadních Čech v letech 1869 a 1921

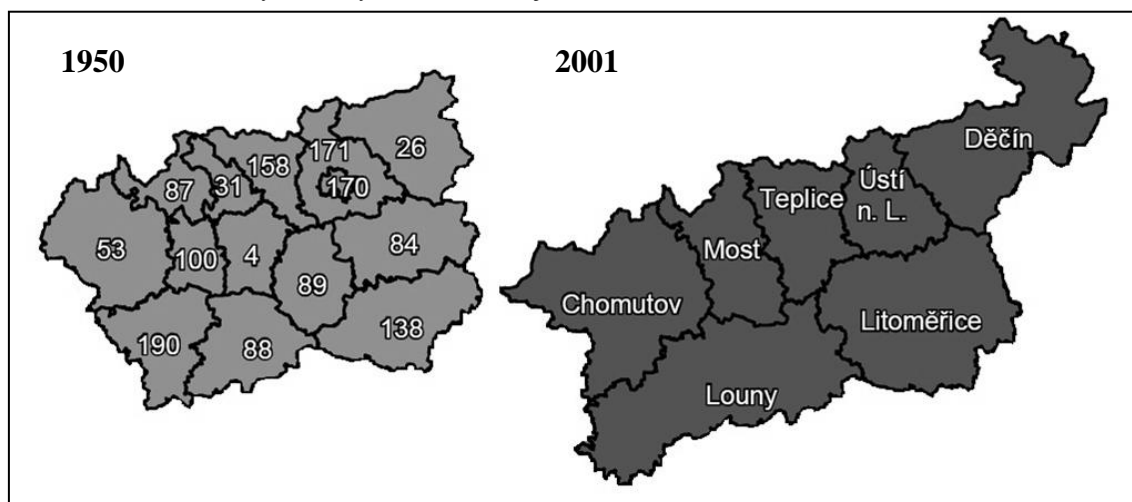

Poznámky: Politický okres Most je v roce 1869 na obrázku pod číslem 68, v roce 1921 pod číslem 83.

Zdroj: Český statistický úřad, 2006.

Při prvním moderním sčítání lidu v Rakousku-Uhersku v roce 1869 bylo území dnešní České republiky rozděleno do tří zemí – české, moravské a slezské. Z existujících 20 krajů patřil okres Most do kraje chebského. Každý kraj se skládal z politických okresů, které byly dále tvořeny okresy soudními. Politický okres Most sestával pouze ze dvou soudních okresů – Most a Hora Svaté Kateřiny (Růžková, 2006).

V roce 1921, kdy bylo uskutečněno první Československé sčítání lidu k 15. únoru 1921, byla republika rozdělena do 21 žup. Každá z žup se skládala z několika politických okresů, které byly dále tvořeny okresy soudními. Původní politický okres Most tehdy spadal do župy Louny. Oproti roku 1869 byl tvořen již třemi soudními okresy – Most, Horní Litvínov a Hora Svaté Kateřiny. Podobné správní členění pozorujeme také v roce 1930 při sčítání lidu k 1. prosinci 1930. Jediným rozdílem je zrušení žup a zřízení správních obvodů zemských (Český statistický úřad, 2007).

Obr. 2 – Politické okresy a okresy Ústeckého kraje v letech 1950 a 2001

Poznámky: Politický okres Most je v roce 1950 na obrázku pod číslem 100 a okres Litvínov pod číslem 87.

Zdroj: Český statistický úřad, 2006.

Během dvou světových válek nastala řada změn ve správním vývoji. Pohraniční Mostecko bylo odtrženo od Československé republiky a bylo připojeno k sousednímu říšskému správnímu celku, kde se stalo součástí říšské župy sudetské. Po 2. světové válce došlo k opětovnému začlenění odtrženého území do obnovené republiky. V roce 1949 byly v Československé republice vytvořeny kraje s příslušnými okresy. Oblast Mostecka a Litvínovska spadala do kraje Ústeckého. Původní předválečný okres Most byl rozdělen na dva samostatné okresy Most a Litvínov (Beneš, 2004).

Současné hranice okresu Most vznikly při správní reorganizaci v roce 1960. Okres Most vznikl spojením dvou bývalých okresů, okresu Most a okresu Litvínov. K nim bylo připojeno několik obcí ze sousedních okresů – Albrechtice, Dřínov, Ervěnice, Libkovice, Malé Březno, Mariánské Radčice, Skršín a Želenice (ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003).

1.3.2 Popis demografických ukazatelů

Jako primární zdroje pro tuto práci sloužila především jednotlivá sčítání lidu vydaná od roku 1930 po současnost. Z těchto publikací byly čerpány především jednotlivé struktury obyvatelstva podle určitých kritérií nebo informace týkající se domácností a jejich domů či bytů.

Struktura obyvatelstva podle věku je analyzována po pětiletých věkových skupinách, přičemž poslední věkový interval je otevřený. Dalším způsobem popisu věkové struktury obyvatelstva je jeho rozdělení na tři základní věkové skupiny podle ekonomické aktivity obyvatel. První skupina je tvořena závislými dětmi v předproduktivním věku 0–14 let. Druhou skupinu tvoří osoby v produktivním věku 15–64 let. Na této věkové skupině jsou z ekonomického hlediska závislé všechny ostatní věkové skupiny. Poslední skupina je tvořena osobami v poproduktivním věku, kde spodní věkovou hranicí je věk 65 let. K základním ukazatelům charakterizujícím věkovou strukturu obyvatelstva patří průměrný věk. Ten lze nahradit věkovým mediánem, který udává věk, kterého dosáhla právě polovina populace. Mezi další ukazatele patří index stárí, index ekonomického zatížení, index ekonomického zatížení I.

a II. Z hodnot těchto ukazatelů je zřejmé demografické stárnutí populace. Strukturu podle pohlaví lze hodnotit indexem maskulinity, který vyjadřuje počet mužů připadajících na 100 žen v příslušné věkové skupině (Kalibová, 2006, str.17–19).

$$\text{Index stáří} \quad i_s = \frac{P_{50+}}{P_{0-14}} \cdot 100$$

$$\text{Index ekonomického zatížení} \quad i_{ez} = \frac{P_{0-14} + P_{65+}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

$$\text{Index ekonomického zatížení I.} \quad i_{ez} = \frac{P_{0-14}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

$$\text{Index ekonomického zatížení II.} \quad i_{ez} = \frac{P_{65+}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

$$\text{Index maskulinity} \quad i_m = \frac{p^m}{p^{\bar{z}}} \cdot 100$$

Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu byla analyzována podle pětiletých věkových intervalů u mužů a žen starších 15 let. Obyvatelstvo bylo rozděleno do čtyř skupin-svobodní, ženatí/vdané, rozvedení a ovdovělí.

Další popisovanou strukturou obyvatelstva je struktura podle nejvyššího dosaženého vzdělání. V práci se rozlišuje celkem pět kategorií vzdělání-základní, středoškolské bez maturity, středoškolské s maturitou, vysokoškolské a bez vzdělání. Obyvatelstvo starší 15 let je rozděleno do pětiletých věkových intervalů podle pohlaví a vzdělání.

U složení obyvatelstva podle národnosti bylo vybráno několik majoritních národností-česká, slovenská, ukrajinská a ruská, polská, maďarská, německá, jiná a nezjištěná. Dále bylo analyzováno obyvatelstvo podle druhu pobytu v okrese Most, podle státního občanství a pohlaví.

Při popisu obyvatelstva podle náboženského vyznání bylo obyvatelstvo rozděleno do pětiletých věkových intervalů podle pohlaví. Byla vybrána určitá náboženská vyznání, jejichž podíl věřících byl na celkovém počtu věřících nejvyšší.

Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity byla analyzována podle pětiletých věkových intervalů u mužů a žen starších 15 let. Obyvatelstva bylo rozděleno na ekonomicky neaktivní a ekonomicky aktivní, přičemž toto obyvatelstvo se dělilo na osoby zaměstnané a nezaměstnané. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo bylo analyzováno také podle nejvyššího dokončeného vzdělání, podle vybraných hospodářských odvětví nebo podle dojížděky do zaměstnání. Míra ekonomické aktivity obyvatelstva byla vypočítána jako podíl počtu ekonomicky aktivních osob na počtu osob starších 15 let.

Očekávaná věková struktura obyvatelstva okresu Most byla modelována na základě očekávané věkové struktury obyvatelstva Ústeckého kraje. Předpokladem bylo zachování podílu narozených dětí a obyvatelstva okresu Most v rámci Ústeckého kraje po celé sledované období. Výpočty vycházely z následujících vzorců (Kučera, 2010):

$$\text{Pravděpodobnost úmrtí} \quad q_x = \frac{2 \cdot n \cdot \dot{u}_x}{2 + n \cdot \dot{u}_x}, \text{ n je délka věkového intervalu}$$

$$\text{Tabulkové počty zemřelých} \quad d_x = q_x \cdot l_x$$

$$\text{Tabulkové počty dožívajících} \quad l_{x+1} = l_x - d_x$$

$$\text{Tabulkové počty žijících} \quad L_x = \frac{(l_x + l_{x+1})}{2} \cdot n$$

$$\text{Pravděpodobnost přežití} \quad s_x = \frac{L_{x+1}}{L_x}$$

1.4 Vývoj územní struktury okresu Most

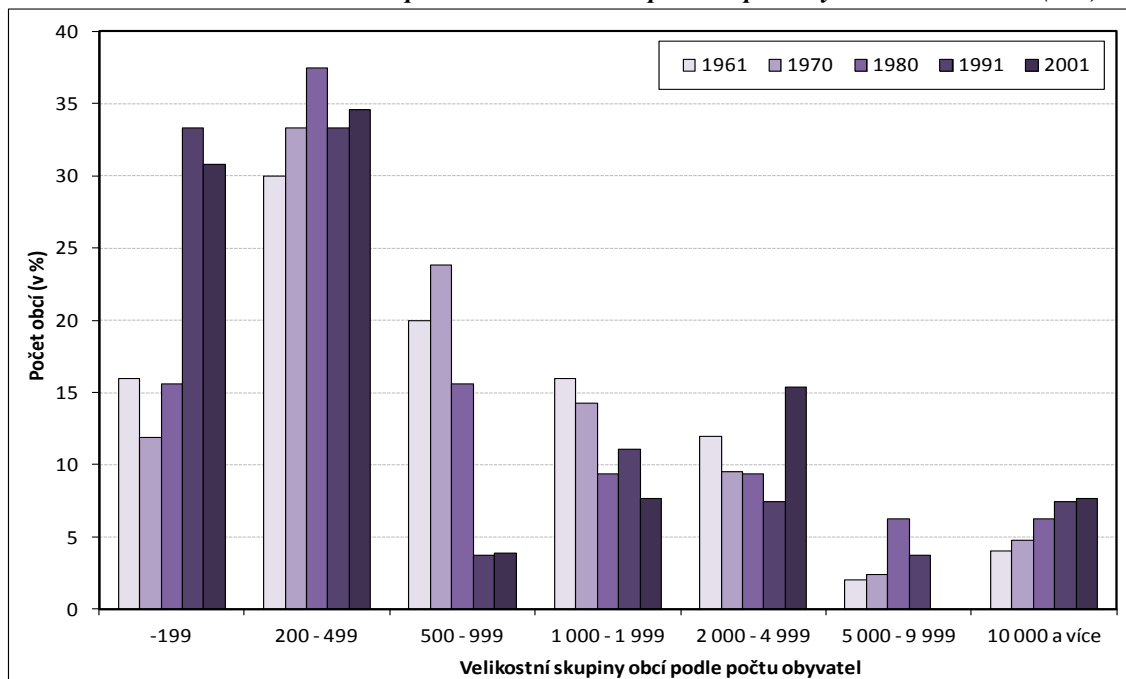
Od 50. let 20. století docházelo na území okresu Most k rozvoji hlubinné těžby a velkoplošného lomového dobývání uhlí. Kvůli postupu hnědouhelných lomů a jejich výsypek byla likvidována historická sídla, která tak uvolňovala prostor pro těžbu. Z důvodu racionalizace státní správy došlo také ke spojování obcí. Postupně se tak na Mostecku snižoval počet obcí z 50 v roce 1961 na 26 obcí v roce 2001. V menší intenzitě se snížil také počet částí obcí. Opačný vývoj zaznamenaly základní sídelní jednotky. Lze říci, že se snižující se průměrnou rozlohou základní sídelní jednotky v čase stoupal jejich počet (ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003).

Tab. 2 – Základní charakteristika obcí okresu Most k jednotlivým SL

Rok	Rozloha (ha)	Počet			Průměrná rozloha (ha)			Přírůstek (úbytek) oproti předešlému SL		
		obcí	části obcí	ZSJ	obce	části obce	ZSJ	obcí	části obcí	ZSJ
1961		50	89	-	934	525	-	-	-	-
1970		42	87	111	1 112	537	421	-8	-2	-
1980	46 716	32	78	130	1 460	599	359	-10	-9	19
1991		27	74	151	1 730	631	309	-5	-4	21
2001		26	74	161	1 797	631	290	-1	0	10

Zdroj: ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003 a vlastní výpočty.

V roce 2001 měl okres Most 26 obcí, z nichž pouze 4 obce byly se statutem města. Ve stejném roce žilo v těchto čtyřech obcích 89 % obyvatelstva okresu. Největší koncentrace obyvatelstva se po celé sledované období vyskytovala ve dvou největších městech-v Mostě a Litvínově, přičemž samotné město Most zahrnovalo 58 % obyvatelstva. Celkově je pro okres typická nadprůměrná koncentrace obyvatelstva do měst a vysoká hustota obyvatel na 1 km². Řidší osídlení se je v jižní a severní části okresu, kde se nachází zemědělské a horské menší obce (ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003).

Obr. 3 – Struktura obcí okresu Most podle velikostních skupin obcí podle výsledků sčítání lidu (v %)

Zdroj: ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003
 ČSÚ, Okresní oddělení ČSÚ v Mostě, 1973.

Silně průmyslový poválečný okres Most byl charakteristický úbytkem obyvatel z malých obcí a soustředováním se obyvatel do větších měst. Velká města, Most a Litvínov, absorbovaly nejvíce nových pracovních sil. V současnosti, kdy město Most již není atraktivní a nenabízí mnoho pracovních příležitostí, dochází ke snižování počtu městských obyvatel. Podle sčítání lidu z roku 2001 došlo oproti předešlému sčítání ke snížení podílu městského obyvatelstva. I přesto však zůstává tento podíl stále vysoký. Obyvatelstvo je v okrese Most rozmístěno nerovnoměrně. Na jeho území se vyskytuje nejvíce malých obcí s malým počtem obyvatel a méně obcí velkých, ve kterých se soustřeďuje nejvíce obyvatel (ČSÚ, Krajská reprezentace Ústí nad Labem, 2003).

KAPITOLA 2

Vývoj okresu Most v období předstatistickém

Tato kapitola je zaměřena na vývoj osidlování území okresu Most od jeho počátku až do 2. poloviny 19. století, kdy se konalo první moderní sčítání lidu. Sčítání lidu konané v roce 1857 je označováno jako přechod mezi soupisy obyvatel a moderním sčítáním lidu. Jednotlivé podkapitoly jsou chronologicky rozděleny podle historických období.

2.1 Vývoj okresu Most v pravěku

Historicky první zmínka o přítomnosti člověka na současném území okresu Most se archeology odhaduje do období pravěku. Tato oblast těžila zejména z významné polohy a příhodných přírodních podmínek mezi Krušnými horami a Českým středohořím. Výhodou byla taktéž přítomnost bohatých nalezišť surovin sloužících v té době pro základní potřeby člověka. Oblast pod Krušnými horami náležela již v pravěku k nejhustěji osídleným oblastem střední Evropy. V závislosti na archeologických nálezích lze obecně říci, že se pravěcí lidé usídlovali zejména v nižších nadmořských výškách nedaleko vodních toků či vodních ploch (Beneš, 2004).

Mezi nejstarší archeologická naleziště v okrese Most patří **Písečný vrch u Bečova**. Je označován jako nejstarší naleziště v Čechách a zároveň nejstarší křemencový lom v celé Evropě. První doklad lidského osídlení na tomto vrchu pochází z období před 1,0–1,7 miliony lety. Jedinečností této oblasti byl výskyt bělavého jemnozrného krystalického křemence. Tato surovina sloužila na výrobu nástrojů a později jako přístřeší lidí v podobě zahloubených domů. V současné době je tato lokalita zařazena mezi chráněná archeologická naleziště, protože patří k nejzajímavějším a nejvýznamnějším v Čechách (Pokorná, 1996).

Dalším významným archeologickým nalezištěm na Mostecku bylo území bývalého **Komořanského jezera** pod Krušnými horami, které je dnes součástí uhelného velkolomu. Komořanské tábořiště vzniklo s největší pravděpodobností ještě před vytvořením jezera. Zajímavostí komořanské lokality je poznání, že přímo z místních zdrojů byla k výrobě pracovních nástrojů využívána surovina porcelanit. Vědci datují archeologické nálezy z této lokality do období mladšího a pozdního paleolitu (Pokorná, 1991).

Od neolitu dochází na území dnešního okresu Most k výraznějším projevům lidské činnosti. Četné archeologické nálezy jsou důkazem vyspělé civilizace. V neolitickém období se

hojně objevují typy nových sídlišť vytvořených z objektů šířky 7 metrů a délky až 45 metrů (Beneš, 2004, str. 39–41). Od 2. tisíciletí př. n. l. začíná na Mostecku doba bronzová, během které se na území vystřídalo mnoho kultur. Udržován byl pravděpodobně styk se Saskem a to jak po Labi, tak také přímo krušnohorskými přechody (Beneš, 2004).

Roku 800 př. n. l. se na území severozápadních Čech usídlilo etnikum keltské. Z tohoto období jsou známá první skutečná opevněná města s pohřebišti – tzv. oppida. Na počátku 1. tisíciletí př. n. l. přišly na území Mostecka kmeny germánské a poslední století doby železné je spojováno s příchodem lidu slovanského. Docházelo k rozšiřování a osidlování dříve vzniklých sídlištních areálů. Přítomnost slovanského osídlení je prostřednictvím archeologických nálezů sledována až do vzniku českého státu formovaného vládou Přemyslovců (Beneš, 2004).

Krajina dnešního okresu Most byla v době kamenné pokryta ostrovy odlesněné půdy, které tvořily osady. V závislosti na vodě byly osady zakládány nejdále 300 m od zdrojů vody. Průměrná velikost sídelního areálu se pohybovala od 5 do 10 km². Osídlení v době bronzové sestávalo ze sítě menších čtverců, které byly obývány 1–3 rodinami. Současné představy o velkém počtu dětí a vysoké porodnosti v pravěkých vesnicích jsou přehnané. Z demografických studií, které jsou založeny na rozboru pohřebišť, vyplývá, že průměrná pravěká rodina měla jen 4–5 členů. Příčinou byla vysoká novorozenecká úmrtnost a úmrtnost malých dětí, pravděpodobná znalost praktik omezujících plodnost a nízký dožitý věk. Vesnice čítala od neolitu až po dobu kamennou maximálně 100 osob, v průměru měla však jen 20–40 obyvatel (Pokorná, 1996).

2.2 Vývoj okresu Most ve středověku

Již od doby keltské bylo území okresu Most protkáno mnoha obchodními cestami spojujícími zdejší oblasti s oblastmi ležícími severně od Krušných hor. Na konci 1. tisíciletí n. l. začala východní část Komořanského jezera vysychat a v mnoha místech se vytvořily bažiny. Pro překonání bažinaté půdy byl vybudován systém mostů a hatí. Tato skutečnost dala později předpoklad pro název města Most. První písemná zmínka o krajině pod Krušnými horami pochází z 10. století. První písemná zmínka o městě Most pochází z roku 1040 a je zaznamenána v Kosmově Kronice české (Jančárek, 1959).

V raném středověku (600 n. l.–1 200 n. l.) vznikla síť zemědělských sídlišť venkovského obyvatelstva závislého na zemědělství. U Komořanského jezera došlo k ustálení osad, ze kterých se postupně vyvinuly vesnice, jejichž obyvatelstvo se živilo převážně rybolovem. Na počátku vrcholného středověku se tak vytváří nová sídelní struktura opřená o dodnes existující vesnická jádra (Beneš, 2004, str. 41). Krušnohorské vsi se po celý vrcholný středověk jevily etnicky jako německé. Tyto vsi užívaly výhradně německý nebo do latinské podoby přeložený název. Ve zdejším národnostně smíšeném prostředí se užívala české a německá jména vsí vedle sebe (Velímský, 1998).

Rozhodujícím obdobím pro vývoj Mostecka se stala 2. čtvrtina 13. století za vlády Přemyslovců. V blízkosti slovanské osady vznikla prostřednictvím kolonizace českého pohraničí osada německá, která byla povýšena na město. Přestože se nedochovala zakládací

listina, datuje se vznik královského města Most do počátku 2. poloviny 13. století. Od této doby působí město jako strategický bod celého okresu Most. Nově byly vybudovány ekonomické vazby mezi Mosteckem a přeshraničním německým regionem Sasko (Jančárek, 1959). Město Most a jeho okolí těžilo ze své výhodné polohy v blízkosti zemských hranic a z blízkosti významní dopravní tepny. Proto zde našli vhodné pozice mnozí řemeslníci a obchodníci (Pokorná, 1991).

Rozsah osídlení v severních Čechách je v tomto období zcela výsledkem živé kolonizační činnosti ve 13. a 14. století. Probíhalo osidlování dosud ladem ležících ploch půdy v lesních oblastech. S postupně přibývajícím obyvatelstvem bylo nutno získávat nové plochy půdy pro jeho obživu. Obyvatelstvo, které do těchto míst přicházelo, bylo národnosti české, tedy domácího původu, a v odborné terminologii je toto osidlování nazýváno „kolonizací vnitřní“. Vyvrcholením kolonizačního procesu byla kolonizace vnější – příchod německých osadníků, kteří pomáhali obdělávat velké plochy zemědělské půdy. Pokud jde o národnostní složení obyvatelstva, české obyvatelstvo se zde prolínalo s obyvatelstvem německým, přičemž směrem k severu postupně přibývalo obyvatelstva německého (Anděl, 1961).

Ve 14. století bylo pro venkov příznačné prohlubování sociální diferenciacce, kdy vznikla slabá vrstva bohatých vesničanů, k nimž patřili především rychtáři, mlynáři, služebníci hradního panstva a krčmáři. Vedle vesnických boháčů byla početná vrstva středních rolníků a posléze venkovská chudina. Sociální postavení venkovského obyvatelstva se postupně zhoršovalo (Anděl, 1961).

Rychlý rozvoj města se na počátku 14. století projevil stavbou dvou náměstí, radnice, tržnice, vodovodu a kamenných hradeb kolem města. Město Most se stalo obchodním střediskem a opěrným bodem královské moci. Po odražení husitských válek se k osadě německé připojila osada slovanská a židovská a tento městský půdorys si uchoval svou podobu až do 1. poloviny 19. století (Jančárek, 1959).

2.3 Vývoj okresu Most v 16. až 19. století

Na přelomu 15. a 16. století došlo v Krušných horách k rozvoji těžby rud. Na hřebenech hor vzniklo několik báňských měst, ve kterých se soustředili těžaři, horníci, řemeslníci a obchodníci. Město Most plnilo funkci zprostředkovatele potravinářského zásobování horních měst a městeček, kde k vlastní zemědělské výrobě nebyly vhodné podmínky. Dosídlením Krušnohoří horníky se uzavřela síť sídelních lokalit na Mostecku, která se uchovala dodnes (Jančárek, 1959).

Město Most a jeho okolí postihlo několik požárů. Největších z nich pochází z roku 1515. V plamenech zůstalo několik lidí, téměř celé město včetně kostelů, archivní dokumentace atd. Předpokládalo se, že Most již nikdy nebude obnoven v plném rozsahu. Městu byly poskytnuty peněžité dary od královských měst a rozsáhlá privilegia (odpuštění dávek, tržní právo), čehož město dobře využilo. Ze zachovaných základů shořelých domů byly postaveny nové měšťánské domy. Předpokládaný zánik města byl zažehnán silným ekonomickým zázemím, které přispělo k opětovné výstavbě a hospodářskému rozmachu.

V 1. polovině 16. století se mezi lidmi začaly projevovat výrazné sociální rozdíly majetkové i společenské. Základ majetku bohatých vrstev tvořilo pozemkové a domovní vlastnictví. Hlavním zdrojem obživy místního obyvatelstva bylo zemědělství, řemeslná výroba a obchod. K nejvýznamnějším zemědělským odvětvím patřilo vinařství. Změna společenské situace v okrese Most nastala úpadkem krušnohorského dolování. Odlivem obyvatel z báňských měst došlo k migrační vlně, která zasáhla Most. Na přelomu 16. a 17. století přibýlo ve městě více než 600 měšťanů. Prosazování se nových společensko-ekonomických prvků uvolnilo prostor k náboženským a národnostním změnám (Pokorná, 1991).

V první polovině 17. století povstala na Mostecku česká šlechta a měšťanstvo proti absolutistické monarchii. Evropský konflikt, započatý tímto povstáním, se rozrostl ve třicetiletou válku. Tato válka se stala pro okres Most úplnou katastrofou. Dalším problémem byla císařská nařízení mířená proti nekatolíkům. Mnozí měšťané na to reagovali vystěhováním se z Mostu. Fakta svědčí o tom, že zhruba 1 000 obyvatel opustilo město a 170 domů zůstalo bez majitelů. Demografický úbytek se projevil v roce 1631, kdy bylo v Mostě 228 měšťanů a 4 165 poddaných. O dvacet let později, v roce 1651, bylo v Mostě jen 36 obydlených domů. Pustla zemědělská pole i vinice (Pokorná, 1991).

Město Most bylo pleněno švédskými a císařskými vojsky. Švédská vojska upírala svoji pozornost na hrad Hněvín, který později obsadila. Po konci války byl hrad na žádost měšťanů zbořen, aby již nikdy nemohl být obsazen. Opětovnou rychlou obnovu města přerušila v roce 1680 morová epidemie. Počet obyvatel opět pokles a zpomalil se hospodářský život. Toto období bylo v mostecké historii zaznamenáno jako velice chudé. Samotné město již nikdy nenabýlo takového významu, jaký mělo z hlediska vojenského, strategického a obchodního před třicetiletou válkou (Štýs, 2001).

Ze svízelné poválečné situace se Most dostal teprve počátkem 18. století. Začaly se uplatňovat nové výrobní formy místo tradiční řemeslné výroby. Manufakturní textilní výroba otevřela brány industrializaci celého Podkrušnohoří včetně města Mostu. Celé 18. století prožívá okres Most spíše období stagnace, kterou se snaží kompenzovat stavebním a kulturně uměleckým ruchem. Koncem 18. století se na Mostecku projeví rozpory mezi starým feudálním systémem a novými prvky prosazující se kapitalistické společnosti. V poddanských vsích dochází ke vzpourám, které jsou namířeny proti robotním povinnostem. Představy o ekonomických změnách úzce souvisely se společenskými změnami, které dostaly konkrétní podobu za Velké francouzské revoluce. Myšlenka svobody pronikla až na Mostecko, kde zapustila své kořeny (Pokorná, 1991).

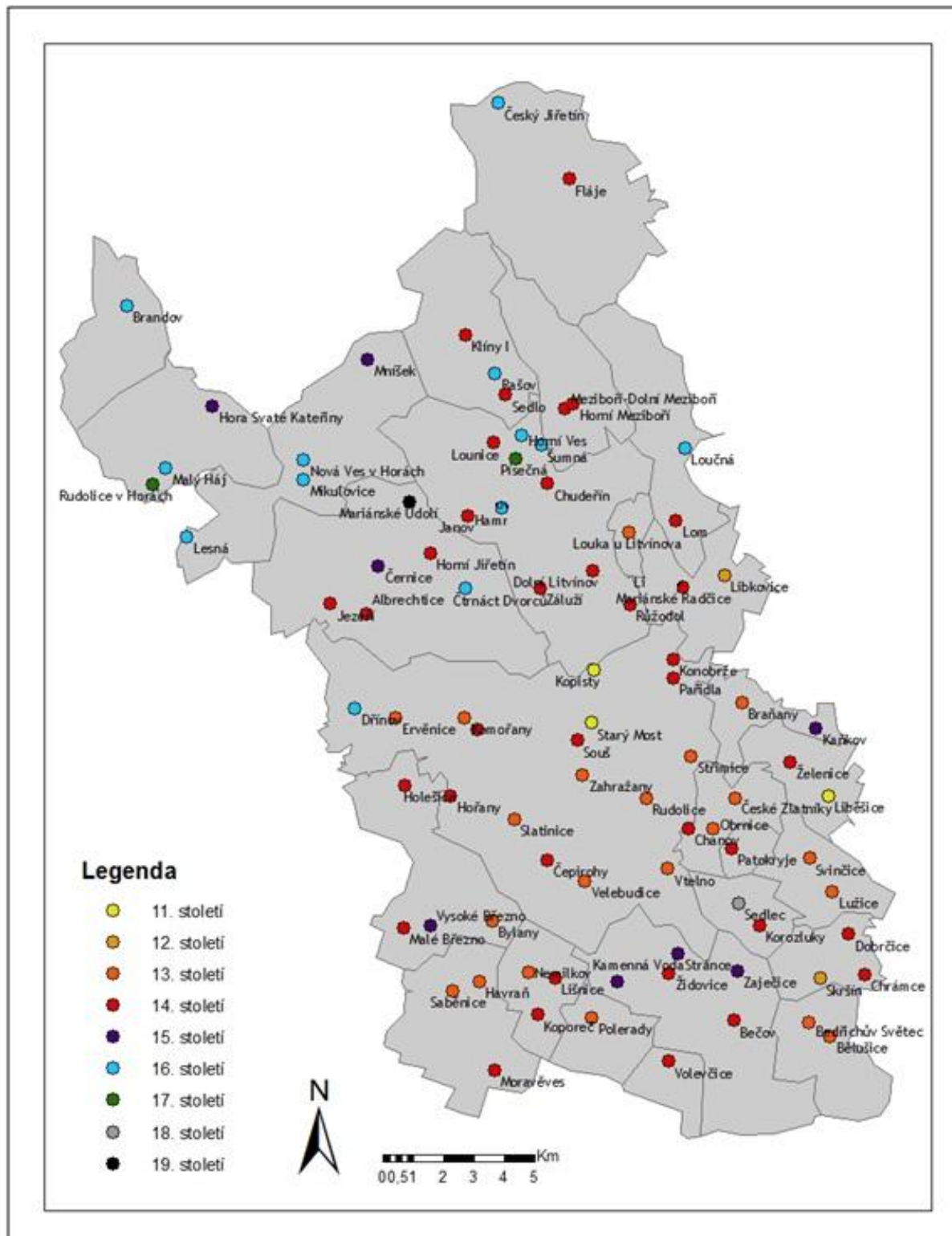
V průběhu 18. a 19. století prožilo Mostecko celou řadu změn. Příchodem nových dělníků z vnitrozemí prudce stoupl počet obyvatel a změnilo se národnostní a sociální složení. Mezi lety 1880–1900 se počet obyvatel více než zdvojnásobil, v roce 1900 žilo na území okresu Most 100 808 obyvatel. Proto bylo započato s mohutnou výstavbou nových domů v nových městských čtvrtích. Počet domů se zvýšil z 5 484 v roce 1969 na 8 295 domů v roce 1900 (Jančárek, 1959).

Rozvoj dolování hnědého uhlí nebylo možné zastavit. A tak již na počátku 19. století existovalo mnoho dolů po obvodu města Most. K většímu rozmachu dolování došlo až ve 2. polovině 19. století. Vybudování železnic napomohlo ke spojení uhelných zdrojů

s průmyslovými středisky vnitrostátně i mezinárodně. Malé uhelné šachty drobných majitelů ustupovaly velkým akciovým společnostem, které zakládaly hlubinné doly s moderními stroji. Tyto společnosti zaměstnávaly více jak polovinu místního dělnictva a hospodářsky ovládaly celý region Mostecka. Rozvoj dolování zde podmínil vznik pivovaru, cukrovaru, lihovaru, plynárny, elektrárny, sklárny, strojovny, ocelárny a dalších závodů.

S rozvojem dolování hnědého uhlí v okrese Most jsou spjaty hrdinné boje severočeských horníků a dělníků proti kapitalismu. Vykořisťování dělníků se stupňovalo od dob počátku důlního podnikání velkých kapitalistických společností. Zpracovávaly se tzv. pracovní knížky, ve kterých byly zaznamenány všechny údaje o chování a práci dělníka a také o jeho účasti v dělnických hnutích a bojích. Na přelomu 19. a 20. století došlo k několika stávkám horníků a dělníků za svá pracovní práva, ale téměř všechny byly potlačeny vojskem a dělníci byli uvězněni (Jančárek, 1959).

Mapa č. 1 – Historie osídlení na Mostecku

Zdroj dat: BENEŠ, 2004, výstup z programu ArcGIS, vlastní zpracování.

KAPITOLA 3

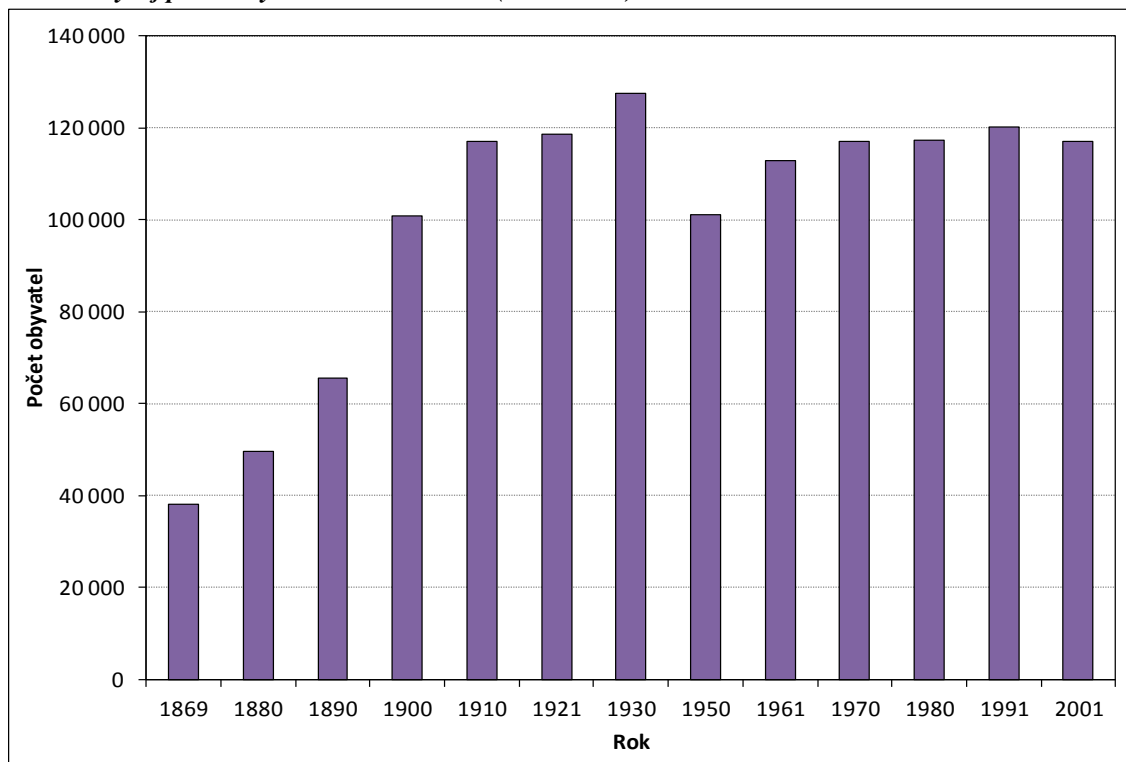
Vývoj okresu Most v období statistickém

Tato kapitola je zaměřena na vývoj osidlování území okresu Most od 2. poloviny 19. století, kdy se konalo první moderní sčítání lidu, do počátku 21. století. Podkapitoly jsou rozděleny podle několika charakteristických struktur obyvatelstva.

3.1 Vývoj počtu obyvatel v závislosti na rozvoji okresu Most

V důsledku stálého rozvoje těžby hnědého uhlí v okrese Most byl zaznamenán příchod nových dělníků z vnitrozemí, což přineslo počestění Mostecka. Počet obyvatel v okrese rychle stoupal, měnilo se jeho národností a sociální složení. Stoupající počet obyvatelstva, který se v letech 1880–1900 více než zdvojnásobil, podmínil výstavbu nových čtvrtí (Jančárek, 1959). K ustálení nárůstu počtu obyvatel došlo před rokem 1914. Po roce 1918 dochází ještě k mírnému vzestupu, ale kolem 30. let 20. století se počet obyvatel v okrese Most stabilizoval (Beneš, 2004). Sovětská hospodářská krize v roce 1930 zasáhla i Mostecko. Prudce klesal odbyt uhlí, těžba a s ní i zaměstnanci v dolech. O dva roky později bylo jen v okrese Most 11 500 nezaměstnaných. Docházelo k odchodu horníků z již neatraktivního uhelného revíru a tedy k poklesu počtu obyvatel v okrese Most. V roce 1932 došlo k největší mostecké stávce horníků. Pracující lid se postavil za propuštěné dělníky, za zákaz propouštění a za podporu nezaměstnaným horníkům. Po 2. světové válce se na Mostecko postupně vraceli horníci, aby roztočili kola šachet (Jančárek, 1959).

Ve sčítáních lidu nejsou zájmem pouze jednotlivé osoby, ale také domácnosti, ve kterých sčítané osoby bydlí a hospodaří. Jsou rozlišovány tři základní typy domácností. První, *bytová domácnost*, je soubor osob bydlících v jednom bytě. Dalším typem domácnosti je *domácnost hospodařící*, což je soubor společně hospodařících osob v jednom bytě. Poslední, *cenzová domácnost*, je nejmenší sociální společenství v jednom bytě konstruované podle příbuzenského či jiného vztahu jako domácnosti rodinné, nerodinné a jednotlivce (Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Okres Most, 2003).

Obr. 4 – Vývoj počtu obyvatel v okrese Most (1869–2001)

Zdroj: Český statistický úřad, 2006.

Obr. 5 – Počet domácností podle typu v okrese Most, 1970–2001

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Celkový počet hospodařících domácností se během analyzovaných let sčítání zvýšil o 10,7 tisíc. Nejvyšší zvýšení bylo zaznamenáno mezi sčítáním lidu 1980 a 1991. Rozhodující podíl na celkovém přírůstku mají hospodařící domácnosti s jednou cenзовou domácností. Naopak pokles byl zaznamenán u domácností, kde spolu hospodařily dvě a více cenзовých domácností. Snižuje se také průměrný počet členů hospodařících domácností.

Stejně jako počet hospodařících domácností, rostl také počet bytových domácností. Jejich počet se zvýšil o 8,0 tisíc bytových domácností. Nejvyšší přírůstek domácností byl opět zaznamenán mezi roky sčítání 1980 a 1991. V průběhu analyzovaných let došlo ke snížení průměrného počtu členů jedné domácnosti. V roce 2001 tvořily bytové domácnosti s jednou cenзовou domácností 92,5 % bytových domácností. Nárůst počtu bytových domácností byl způsoben přírůstkem bytových domácností se dvěma a více cenзовými domácnostmi, i když jejich relativní podíl byl nižší. Struktura jednotlivých typů domácností podle počtu členů ukazuje odklon od domácností s více členy. U všech typů domácností převažuje zastoupení s jedním či dvěma členy.

Počet cenзовých domácností se zvýšil mezi lety 1970 až 2001 ze všech typů domácností v největší míře (o 12,3 tisíc). Velice výrazně se změnil relativní podíl jednotlivých typů cenзовých domácností. Cenзовé domácnosti se člení na úplné rodinné, neúplné rodinné, vícečlenné nerodinné a na domácnosti jednotlivců (Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Okres Most, 2003).

Tab. 3 – Typy cenзовých domácností v okrese Most (1970–2001)

	1970	1980	1991	2001
Úplné rodinné domácnosti celkem	29 629	28 989	29 450	25 201
bez závislých dětí	14 011	11 963	12 942	13 551
s 1 závislým dítětem	8 404	6 612	7 444	5 709
se 2 závislými dětmi	5 526	8 122	7 215	4 963
se 3+ závislými dětmi	1 688	2 292	1 849	978
Neúplné rodinné domácnosti	3 805	4 319	5 356	7 606
bez závislých dětí	1 898	1 446	1 758	2 324
s 1 závislým dítětem	1 368	1 883	2 327	3 344
se 2+ závislými dětmi	539	990	1 271	1 938
Vícečlenné nerodinné domácnosti	301	258	111	1 333
Domácnosti jednotlivců	6 931	10 274	14 153	17 744
ve vlastním bytě	6 130	8 941	12 754	13 917
spolubydlíci	383	1 176	1 071	3 377
podnájemníků	418	157	328	450
Úhrn	40 666	43 840	49 070	51 884

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Cenзовé domácnosti doznaly v průběhu deseti let významné změny ve své struktuře. Počet cenзовých domácností se během let 1970 až 2001 zvýšil o 11,2 tisíc. Tento přírůstek byl způsoben zejména navýšením počtu domácností neúplných rodinných, vícečlenných nerodinných a především domácností jednotlivců. Největší zastoupení mají stále domácnosti

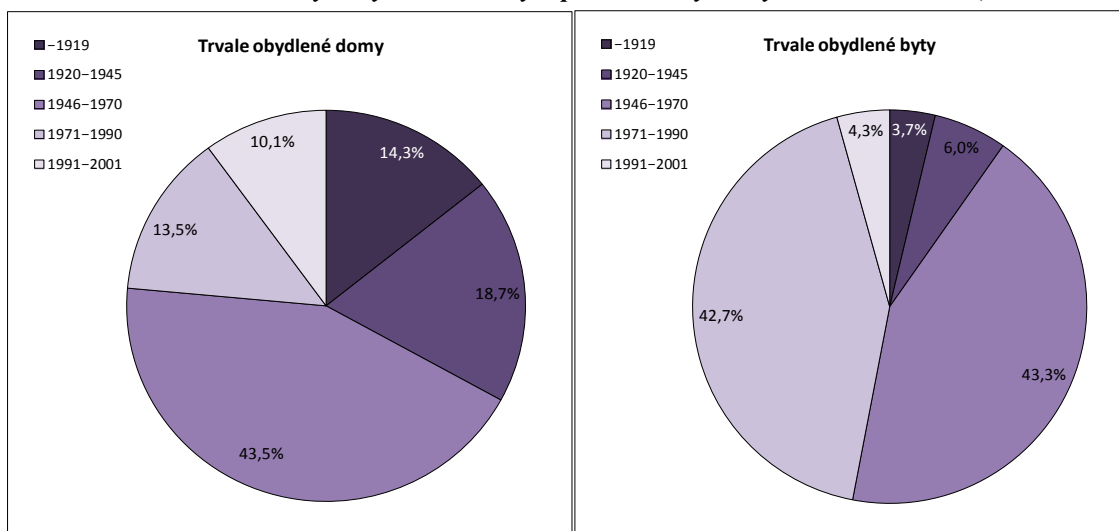
úplné rodinné, ale jejich podíl stále klesá, přičemž nejpatrnější pokles je zaznamenán hlavně v rodinách se závislými dětmi. Vysoká úroveň rozvodovosti v okrese Most má za následek zvyšující se počet neúplných rodinných domácností. Jejich počet se do roku 2001 zvýšil téměř na dvojnásobek počtu domácností v roce 1970. Nárůst je patrný zejména u rodin se 2 a více závislými dětmi. Vícečlenné nerodinné domácnosti znamenaly také zvýšení počtu, a to o 1,0 tisíc. Úplně nejvyšší nárůst byl patrný u domácností jednotlivců. Jejich počet se zvýšil o 10,8 tisíc domácností. Na celkovém počtu cenzových domácností se domácnosti jednotlivců podílely 34,2 %. V roce 2001 tvořily domácnosti jednotlivců osoby rozvedené (32,2 %), svobodné (29,7 %), ovdovělé (28,8 %) a ženaté/vdané (6,8 %). Domácnosti jednotlivců tvoří nejčastěji svobodní muži ve věku 25–29 let, rozvedení muži ve věku 40–49 let a ovdovělé ženy starší 60 let.

Tab. 4 – Trvale obydlené domy a byty v okrese Most (1970–2001)

	1970	1980	1991	2001
Trvale obydlené domy	10 609	8 925	8 236	8 553
rodinné domy	6 532	5 018	3 665	5 242
bytové domy	3 642	3 665	3 452	3 108
Trvale obydlené byty	38 326	41 320	46 898	47 910
rodinné domy	8 212	5 864	5 196	5 956
bytové domy	29 680	35 059	41 434	41 738
Průměrný počet bytů na 1 trvale obydlený dům	3,6	4,6	5,7	5,6

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Obr. 6 – Struktura trvale obydlených domů a bytů podle stáří výstavby v % v okrese Most, 2001

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Do roku 2001 došlo oproti roku 1970 ke snížení domovního fondu o 2 056 domů poklesem počtu rodinných i bytových domů. Pro 70. a 80. léta byla charakteristická výstavba bytových domů, zatímco v posledním roce analyzovaného sčítání došlo ke zvýšení počtu rodinných domů a poklesu počtu bytových domů. Sčítáním 2001 bylo v okrese zjištěno 51 217 bytů a z toho 47 910 bytů bylo trvale obydlených. Počet trvale obydlených bytů vzrostl oproti roku 1970

o 9 584 bytů. Důvodem byl především nárůst počtu bytů v bytových domech, který v roce 2001 zaujímaly 87,1 % všech trvale obydlených bytů (Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Okres Most, 2003).

Neustálý příliv nové pracovní síly na počátku 20. století způsobil nedostatek bytů pro dělníky. Proto započaly těžbařské společnosti s výstavbou nových dělnických čtvrtí. Během druhé světové války byly bombardovány větší města okresu Most a především jeho průmyslová základna. Po válce bylo potřeba přichodu nové pracovní síly pro znovuoobnovení průmyslové činnosti. Proto bylo ihned započato s výstavbou nových čtvrtí s vybavenými byty pro horníky. Nejvyšší přírůstek domů i bytů je patrný po druhé světové válce, především v 50. letech 20. století. Od konce 60. let docházelo ke stavbě nových sídlišť, aby se po jejich dostavění mohlo zbourat město staré, které bránilo dalšímu dolování hnědého uhlí. Hlavním účelem stavby nových domů bylo minimalizovat zastavěná území na úkor dolování. Vznikaly tak pro horníky nejvyšší budovy své doby-desetipatrové panelové domy, přičemž v každém se nacházelo více jak 70 bytů (Beneš, 2004).

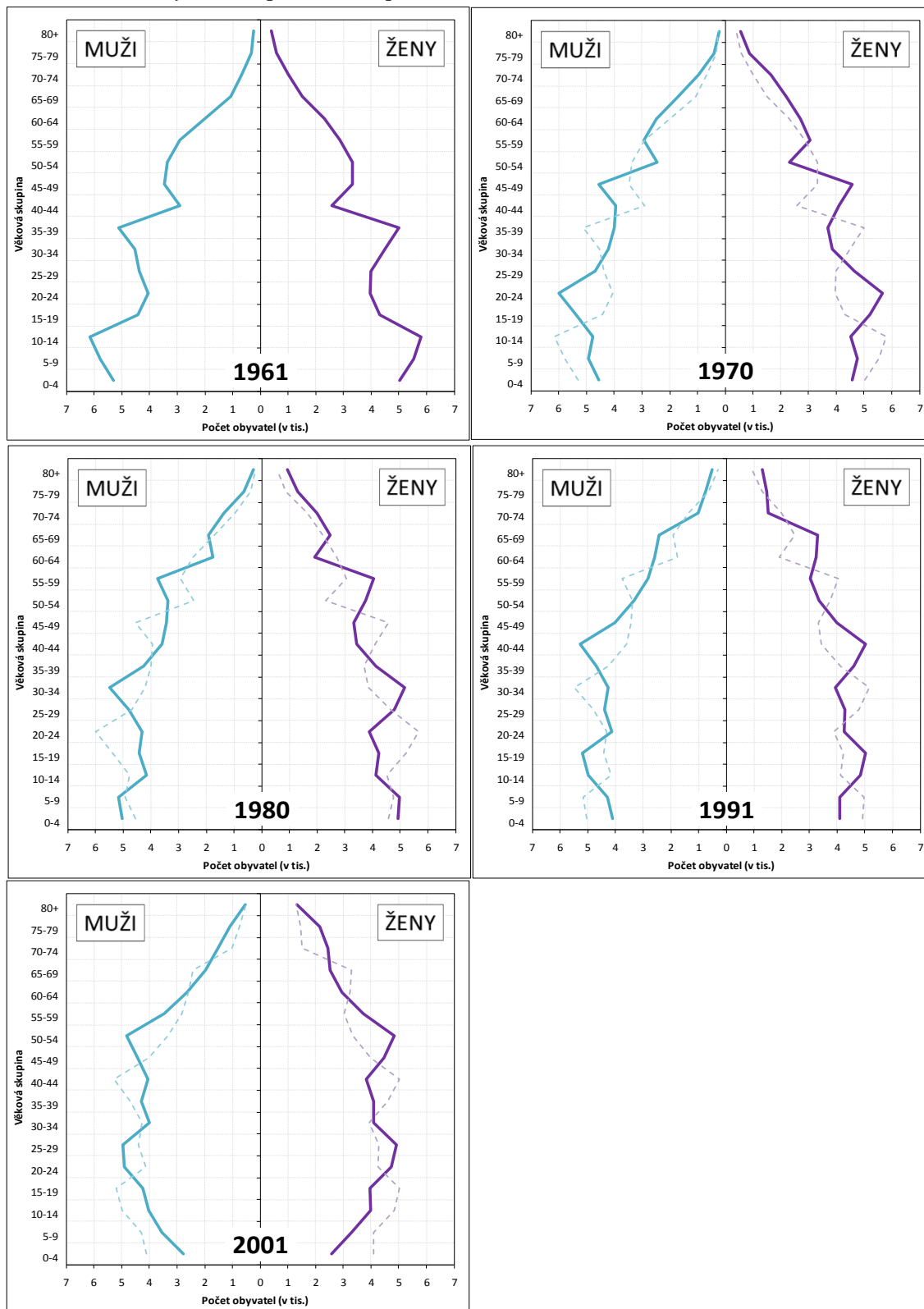
3.2 Struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a věku

V České republice mají strukturální změny věkového složení obyvatelstva v populačním vývoji větší význam než vývoj samotného počtu obyvatel. Počty obyvatel klesají nebo stagnují vlivem dlouhodobě nízké úrovně plodnosti a zlepšující se úrovně úmrtnosti, zatímco zastoupení věkových struktur se rychle mění. Absolutně i relativně se snižuje složka předproduktivní, což má za následek úbytek počtu osob v produktivním věku a růst počtu seniorů. Dochází tak ke stárnutí obyvatelstva, které se projevuje růstem průměrného věku a posunem věkového mediánu (Bartoňová, 2007).

Věková struktura populace je výsledkem dlouhodobého vývoje úrovně porodnosti, úmrtnosti a migrace. Demografický vývoj byl v průběhu 20. století na území celé České republiky nerovnoměrný, proto se složení obyvatelstva vyznačuje značnými nepravidelnostmi. Na počátku 21. století se do věkového složení obyvatel okresu Most promítly především důsledky dvou světových válek v 1. polovině 20. století a vývoj intenzity plodnosti v celém 20. století. Postupnou klesající úrovní úmrtnosti se zvyšovala naděje dožití, čímž se zvyšoval podíl obyvatel vyšších věkových skupin. Migrace zasáhla do vývoje věkové struktury poválečným odsunem Němců, který se projevil zejména v pohraničních okresech, jímž okres Most je. Další migrační vlny, které se do věkové struktury obyvatelstva Mostecka promítly s menší intenzitou, souvisely s pracovní atraktivitou okresu (Český statistický úřad, 2003).

Zvláštní věkové složení mají obyvatelé romské národnosti, kteří zaujímají značný podíl obyvatel žijících na území okresu Most. V ní je více dětí a mladých osob než v populaci s národností českou. V romských rodinách je stále větší než průměrný počet dětí. Tento rozdíl činil na konci 80. let 20. století 3,5 dětí na romskou rodinu oproti 1,7 dětí na rodinu českou. Lze předpokládat, že se počet etnických Romů v české populaci bude nadále zvyšovat (Beneš, 2004).

Obr. 7 – Složení obyvatelstva podle věku a pohlaví v okrese Most (1961–2001)

Poznámka: pro porovnání je vyznačena předchozí analyzovaná věková struktura čárkovaným typem čáry

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970 – okres Most;

Sčítání lidu, domů a bytů 1980 – okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – okres Most.

Při porovnání pěti věkových pyramid za roky 1961, 1970, 1980, 1991 a 2001 v okrese Most jsou viditelné změny ve věkové struktuře populace. Nerovnoměrnosti v rozložení obyvatel podle věku se dlouhodobě promítají do populačního složení. Jednotlivé zářezy v pyramidách se reprodukuje a posouvají směrem do vyššího věku, kde se počet osob pomalu vytrácí vlivem úmrtnosti. Během let 1961 až 2001 došlo na Mostecku k přechodu mezi jednotlivými typy věkové struktury obyvatelstva – od typu progresivního¹, přes typ stacionární² k typu regresivnímu³ (Kalibová, 2006).

Negativní zářezy v současné věkové struktuře obyvatelstva okresu Most jsou tvořeny slabými populačními ročníky:

- 1915–1919,
- 1935–1938,
- 1958–1962,
- 1967–1969,
- 1992–2000.

Pozitivní nerovnoměrnosti ve věkových pyramidách (výstupky) jsou dány populačně početnějšími ročníky (Rychtaříková, 2009):

- 1920–1923,
- 1940–1944,
- 1946–1951,
- 1963–1964,
- 1970–1979.

Mezi nejvíce viditelnou nerovnoměrnost ve věkové struktuře obyvatelstva okresu Most patří zářez způsobený poklesem porodnosti za 1. světové války (1915–1918). Toto období je pro Mostecko charakteristické nedostatkem potravin a snižováním mezd horníkům. Většina horníků nedokázala svým nízkým platem uživit celou svoji rodinu, a proto ženy odkládaly početí dítěte do pozdějšího, příznivějšího období (Beneš, 2004). Osobám narozeným za 1. světové války je v současnosti 93–96 let a v takto vysokém věku žije již jen malý počet lidí. Z hlediska vybraných analyzovaných let byla deformace věkové struktury 1. světovou válkou patrná zejména mezi lety 1961–1991.

Po skončení 1. světové války došlo ke kompenzačnímu vzestupu úrovně porodnosti. Matkami se stávaly ženy, které odkládaly možnost početí dítěte za války kvůli špatné finanční situaci. Vysoká úroveň porodnosti však netrvala dlouho. Po roce 1923 následoval pokles plodnosti v souvislosti se sociální situací rodin, zvyšující se ekonomickou aktivitou žen a sekularizací (Rychtaříková, 2009).

Sovětská hospodářská krize v roce 1930 zasáhla i Československo. Na Mostecku prudce klesala těžba a odbyt uhlí a s ní klesal i počet zaměstnanců v dolech. V roce 1933 bylo jen v okrese Most 11 500 nezaměstnaných, což bylo necelých 11 % osob z celkového počtu obyvatel. Zvýšení podílu nezaměstnaných osob a pokles platů dělníků mělo za následek zvýšenou emigraci místních obyvatel a pokles porodnosti v letech 1933–1937. Snaha horníků

¹ *progresivní typ věkové struktury*: dětská složka převažuje nad reprodukční složkou a ta převažuje nad složkou postreprodukční

² *stacionární typ věkové struktury*: dětská složka se dostává do rovnováhy s reprodukční složkou, zvyšuje se podíl postreprodukční složky

³ *regresivní typ věkové struktury*: nejnížší podíl zaujímá dětská složka, nejvyšší podíl zaujímá složka postreprodukční

odvrátit nepříznivou situaci vedla k mnoha neúspěšným povstáním. Z tohoto období je známá největší havířská stávková - Velká mostecká stávková (Beneš, 2004).

V okrese Most se během 2. světové války měnila věková a sociální struktura obyvatelstva. Násilným způsobem se zde soustřeďovaly mladé pracovní síly ze všech okupovaných zemí Evropy, zatímco české obyvatelstvo hromadně odcházelo do vnitrozemí nebo do zahraničí. Zavlečení dělníci začali pracovat na výstavbě nového chemického komplexu zpracovávajícího hnědé uhlí a Most se tak stal důležitým centrem celého válečného hospodářství. Na Mostecku padlo během 2. světové války tisíce lidských obětí. Došlo k opětovnému růstu úrovně porodnosti, který pokračoval ještě několik let po válce. Jelikož se počítalo s velkým nárůstem nových obyvatel, bylo v poválečném období započato s výstavbou nových sídlišť (Pokorná, 1999). V důsledku nucené imigrace a následné emigrace či reemigrace po 2. světové válce vznikla na Mostecku nestabilizovaná společnost (Beneš, 2004).

Vztahy českých a německých pohraničních obyvatel byly zpřetrhány rozpoutáním 2. světové války. Negativní vztahy se umocňovaly až k rasové nenávisti, která dále gradovala po zabránění českého pohraničí nacistickým Německem. Poválečné přesídlení německého obyvatelstva z českého území mělo napomoci k uklidnění situace. Po roce 1945 se součástí demografického vývoje okresu Most stala problematika novoosídlenectví, která souvisela s přesídlením německého etnika z českého pohraničí do sousedního Německa mezi lety 1945 až 1947. V souvislosti s přesídlením německého obyvatelstva došlo ke snížení průměrného věku obyvatel okresu Most (Beneš, 2004).

Ve věkové struktuře obyvatelstva České republiky je patrný zářez způsobený přijetím zákona o umělém přerušení těhotenství. Tento zákon byl přijat v České republice v roce 1958 a jeho přijetí způsobilo snížení úrovně porodnosti. Následný tříletý vzestup počtu narozených v letech 1963–1965 souvisel do určité míry se zpřísněním zákona o umělém přerušení těhotenství a s prodloužením mateřské dovolené z 18 na 22 týdnů (Rychtaříková, 2009). V okrese Most byl vzestup úrovně porodnosti do určité míry potlačen vnitřní migrací, která byla vyvolána likvidací vybraných obcí postupem povrchové těžby uhlí (Beneš, 2004). V 60. letech 20. století bylo v těsném sousedství města Mostu započato s výstavbou zcela nového města a po ukončení jeho výstavby došlo k likvidaci města starého (Pokorná, 1999).

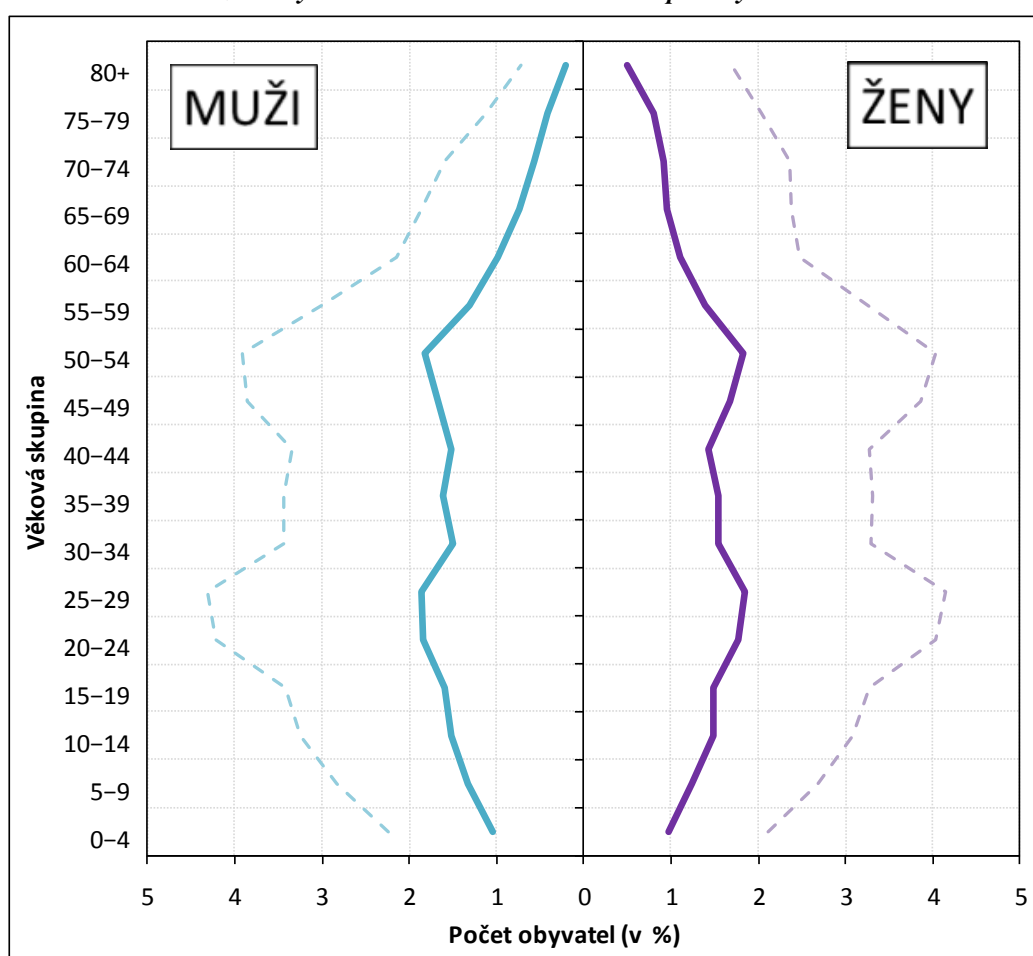
Od druhé poloviny 60. let 20. století je Mostecko téměř nepřetržitě migračně ztrátové. Na zvyšování počtu obyvatel se podílí především přirozená reprodukce (Beneš, 2004). Příčinou je zčásti zvýšení nájemného z nadměrných bytů a slevy nového nájemného rodinám s více dětmi do 15 let (Sčítání lidu, domů a bytů 1970). V rozšíření věkové pyramidy populace celé České republiky přispěla natalitní vlna v 70. letech 20. století. Úroveň porodnosti se zvýšila proto, že ženy narozené po 2. světové válce přicházely do věku nejvyšší intenzity plodnosti. Zároveň došlo ke stanovení prorodinných opatření, což mělo také za následek zvýšení intenzity plodnosti starších žen (Rychtaříková, 2009).

V 80. letech 20. století byla věková struktura obyvatelstva okresu Most ovlivněna zvýšenou úrovní úmrtností (a to především mužů již od středního věku), poklesem intenzity plodnosti a regulačními zásahy do vývoje cen (Bartoňová, 2007). Z hlediska stěhování obyvatel bylo Mostecko v druhé polovině 80. let migračně ziskové (Beneš, 2004).

Změna politického systému státu a sociálně ekonomická transformace společnosti, která proběhla v České republice v 90. letech 20. století, prohloubila pokles intenzity plodnosti, čímž způsobila hluboké snížení počtu narozených (Bartoňová, 2007). Přirozený úbytek obyvatelstva okresu nebyl hlavní příčinou celkového poklesu počtu obyvatel. Od počátku 90. let se zvyšoval počet osob stěhujících se z okresu, který souvisel s restrukturalizací místního průmyslu. Restrukturalizace byla zaměřena na nové obory, nenáročné na suroviny. Počet pracovních míst se na Mostecku snížil. Projevilo se stárnutí obyvatelstva v důsledku přesunu obyvatel do starších věkových skupin a v důsledku úbytku dětí (Beneš, 2004).

Počátky mírného vzestupu úrovně porodnosti od minima v roce 1999 se výrazněji projeví až od roku 2004 jako projev rození dětí, které ženy, narozené za natalitní vlny v 70. letech 20. století, posouvají do vyššího věku (Rychtaříková, 2007).

Obr. 8 – Věkové složení obyvatelstva okresu Most a České republiky v roce 2001

Poznámka: struktura obyvatelstva České republiky znázorněna čárkovaným typem čáry

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001;

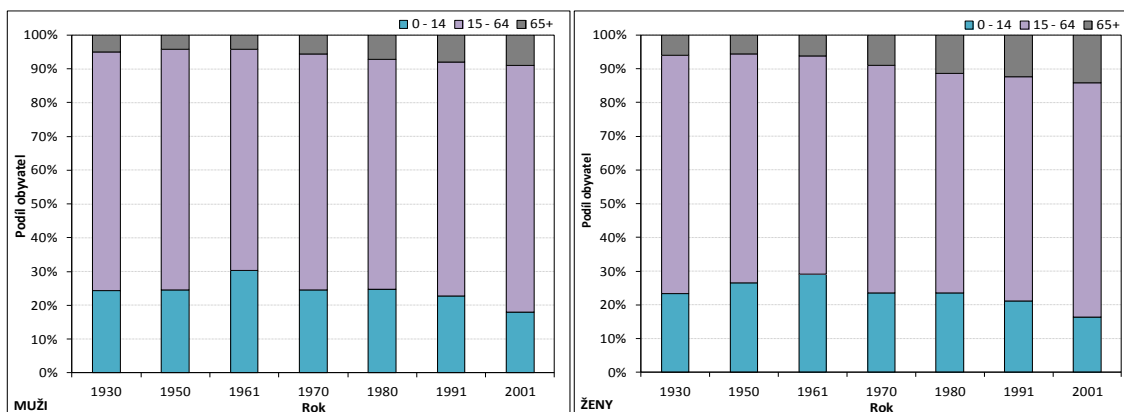
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Věková struktura okresu Most byla v roce 2001 o něco mladší než průměr České republiky. Na Mostecku převažoval vyšší podíl dětí do 19 let a zároveň nižší podíl starších seniorů. Nárůst mladší populace v okrese a snížení věkového průměru nastal po roce 1945. Další vlna se projevila v 70. letech 20. století. Od 90. let dochází ke snižování podílu mladší populace na celkovém počtu obyvatel okresu a zvyšuje se věkový průměr obyvatel, který je však

v porovnání s věkovým průměrem České republiky stále nižší. Věková struktura okresu ovlivněna zejména intenzitou plodnosti a intenzitou migrace (Beneš, 2004). Složení obyvatelstva okresu podle věku bylo v porovnání s celostátním i krajským průměrem příznivější jen při sčítáních lidu v roce 1970 a 1980 (Český statistický úřad, 1981).

Při porovnání procentuálního zastoupení osob v jednotlivých věkových skupinách okresu Most a České republiky v roce 2010 nejsou patrné výraznější rozdíly. Oproti České republice se v okrese Most nachází vyšší podíl mladých osob do 25 let a nižší podíl osob starších 65 let.

Obr. 9 – Složení obyvatelstva podle základních věkových skupin a pohlaví v okrese Most (1930–2001)

Zdroj: Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930–díl I;
Sčítání lidu v Republice Československé ke dni 1. března 1950–díl II;
Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;
Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Pokud porovnáme rozložení obyvatel podle pohlaví mezi lety 1961 až 2001, zjistíme, že ve třech základních skupinách se nachází podobný podíl mužů a žen. Výjimkou jsou ženy v poproduktivním věku, jejichž podíl se na celkovém počtu žen okresu Most od počátku druhé poloviny 20. století zvyšuje ve vyšší intenzitě než u mužů. Důsledkem je nižší podíl žen v produktivním věku oproti mužům a vyšší úmrtnost mužů v seniorském věku. Další odlišností je nepatrně vyšší podíl chlapců ve věku 0–14 let oproti dívkám a to ve všech analyzovaných letech.

Přistěhováním mladých lidí do pohraničního okresu Most (reemigrantů) a vysoká porodnost po roce 1945 příznivě ovlivnily věkové složení obyvatelstva, které se v roce 1961 vyznačovalo nadprůměrným podílem dětí do 14 let (29,9 %) a podprůměrným podílem starších obyvatel (5,2 %). Podíl dětí v předproduktivním věku, který v roce 1961 tvořil 29,9 % ze všech obyvatel okresu, klesl do roku 2010 na téměř polovinu (15,0 %). Naopak podíl seniorů v čase rostl, a to z 5,2 % v roce 1960 na 13,9 % v roce 2010. Na počátku 21. století došlo k růstu podílu osob v produktivním věku. Tato skutečnost je odrazem přesunu početně silně zastoupených ročníků 1972–1978 do produktivního věku. Zvýšení podílu osob v této kategorii je však dočasné a po odeznění této populační vlny lze naopak předpokládat postupné snižování počtu obyvatel v produktivním věku (Sčítání lidu, domů a bytů 2001).

Projevovalo se nejen stárnutí obyvatelstva okresu Most v důsledku přesunu původních obyvatel do vyšších věkových skupin, ale i relativní stárnutí obyvatelstva v důsledku úbytku

dětí. Vzhledem k příznivé věkové skladbě obyvatel, kteří přicházeli za prací v minulém století, je podíl obyvatel v poproduktivní věkové skupině nejnižší ve srovnání s okresy Ústeckého kraje. Věkové složení v okrese zůstává poměrně příznivé (Sčítání lidu, domů a bytů 2001).

Tab. 5 – Věkové složení obyvatelstva od narození do 18 let v okrese Most (1961–2001)

Věková skupina	Počet obyvatel					Podíl z úhrnu obyvatelstva (v %)				
	1961	1970	1980	1991	2001	1961	1970	1980	1991	2001
0–2	5 802	5 392	5 801	4 778	3 261	5,1	4,6	4,9	4,0	2,8
3–5	6 671	5 802	6 331	5 116	3 195	5,9	5,0	5,4	4,3	2,7
6–9	9 170	7 631	7 970	6 718	5 745	8,1	6,5	6,8	5,6	4,9
10–14	11 973	9 290	8 258	9 831	8 000	10,6	7,9	7,0	8,2	6,8
15–18	7 037	8 400	7 136	8 409	6 603	6,2	7,2	6,1	7,0	5,6
celkem muži	20 847	18 544	18 002	17 688	13 746	18,5	31,8	31,1	30,1	24,0
celkem ženy	19 806	17 971	17 494	17 164	13 058	17,6	30,5	29,5	28,0	21,8
celkem	40 653	36 515	35 496	34 852	26 804	36,1	32,4	30,3	29,7	22,3

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Mezi roky 1970 až 2010 se v okrese Most snížil podíl dívek a chlapců mladších 18 let o 14 215 osob. Průběžně došlo ke snížení podílu dětí z 32,5 % v roce 1970 na 19,0 % v roce 2010. Od doby, kdy se v 70. letech 20. století projevila vysoká úroveň porodnosti u žen narozených po 2. světové válce, docházelo k postupnému poklesu úrovně porodnosti a tím i ke snižování počtu narozených dětí. Zastoupení dívek mladších 18 let je oproti chlapcům v celém analyzovaném období nižší (v roce 2001 bylo evidováno o 524 dívek méně než chlapců).

Tab. 6 – Věkové složení obyvatelstva staršího 60 let v okrese Most (1961–2001)

Věková skupina	Počet obyvatel					Podíl z úhrnu obyvatelstva (v %)				
	1961	1970	1980	1991	2001	1961	1970	1980	1991	2001
60–64	4 305	5 204	3 674	5 819	5 586	3,8	4,4	3,1	4,8	4,8
65–69	2 595	3 912	4 396	5 730	4 501	2,3	3,3	3,7	4,8	3,8
70–74	1 691	2 591	3 373	2 519	3 974	1,5	2,2	2,9	2,1	3,4
75–79	910	1 274	1 930	2 218	3 253	0,8	1,1	1,6	1,8	2,8
80+	642	773	1 215	1 802	1 879	0,6	0,7	1,0	1,5	1,6
celkem muži	4 332	5 790	5 967	7 278	7 779	7,6	9,9	10,3	12,4	13,6
celkem ženy	5 811	7 964	8 621	10 810	11 414	10,3	13,5	14,5	17,6	19,0
celkem	10 143	13 754	14 588	18 088	19 193	8,9	11,7	12,4	15,0	16,4

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Stárnutí populace probíhalo výrazněji od 90. let 20. století nejen zespoda věkové pyramidy, tzn. klesajícím počtem narozených dětí, ale také na vrcholu věkové pyramidy, tzn. rostoucím

počtem seniorů. Do seniorského věku se posouvaly nejen početně silnější věkové ročníky, ale také pracovní imigranti, kteří se do okresu nastěhovali v produktivním věku. Podíl osob starších 65 let se na celkovém počtu obyvatel okresu více jak zdvojnásobil z 5,2 % v roce 1961 na 11,6 % v roce 2001. Podíl seniorů ve věkové skupině 60–64 let v průběhu 2. poloviny 20. století spíše stagnoval. Podíl osob ve věkových skupinách 65–69 let a 70–74 let oproti předchozí skupině klesal nebo stagnoval, teprve v roce 2001 pozorujeme v těchto věkových skupinách zvýšení podílu osob. Počet a podíl seniorů ve věku 75–79 let po celé sledované období rostl. Rostl také podíl obyvatel starších 80 let. Od roku 1961 se jejich podíl téměř ztrojnásobil (z 0,6 % na 1,6 % z celkového počtu osob). Nejvyšší zvýšení počtu seniorů starších 80 let bylo zaznamenáno na počátku 21. století.

Problémem zůstává složení seniorů podle pohlaví, kdy snižování rozdílu mezi intenzitou úmrtnosti mužů a žen je velmi pomalé. Příčinou nerovnoměrného rozložení seniorů podle pohlaví je především vyšší úmrtnost mužů starších ročníků (Bartoňová, 2007). Od věkové kategorie 55–59 let mají ženy početní převahu nad muži. V roce 2001 žilo v okrese Most z celkového počtu mužů 19,6 % mužů starších 55 let a z celkového počtu žen 25,2 % žen starších 55 let.

Tab. 7 – Ukazatele obyvatelstva okresu Most (1961–2001)

	1961	1970	1980	1991	2001
Průměrný věk – muži	30,2	30,8	32,3	33,6	36,1
Průměrný věk – ženy	31,5	32,6	34,7	36,0	38,9
Průměrný věk	30,9	31,7	33,5	34,8	37,6
Věkový medián – muži	.	28,1	31,0	32,9	.
Věkový medián – ženy	.	29,6	32,7	35,2	.
Věkový medián	.	28,9	31,8	34,0	.
Index stáří (60+ / 0–14) ¹	17,4	30,4	38,5	46,4	67,4
Index ekonomického zatížení ²	53,8	45,6	50,4	47,5	40,6
Index ekonomického zatížení I. ³	45,9	34,9	36,4	32,5	24,2
Index ekonomického zatížení II. ⁴	8,0	10,6	14,0	15,1	16,3
Index maskulinity ⁵	101,3	98,9	97,5	95,9	95,6

Poznámka: ¹ počet osob ve věku 60 a více let na 100 dětí ve věku 0–14 let

² počet osob ve věku 0–14 a 65 a více let na 100 osob ve věku 15–64 let

³ počet dětí ve věku 0–14 let na 100 osob ve věku 15–64 let

⁴ počet osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 15–64 let

⁵ počet mužů na 100 žen v populaci

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most;

vlastní výpočty.

K základním ukazatelům, které charakterizují strukturu obyvatelstva podle věku, patří průměrný věk žijících obyvatel. Od roku 1961 došlo na Mostecku k nárůstu průměrného věku o 7 let (z 30,9 let v roce 1960 na 37,6 let v roce 2001). České ženy jsou v průměru starší než muži. Průměrný věk žen byl v roce 1961 o 1,3 roků vyšší než průměrný věk mužů, zatímco v roce 2001 tento rozdíl činil 2,8 roků. Na rozdíl od věkové struktury České republiky je věková struktura okresu Most mladší. Zatímco v roce 2001 činil průměrný věk žen okresu Most

38,9 let, průměrný věk žen České republiky byl o něco vyšší (40,3 let). Obdobná situace byla u mužů, kde průměrný věk v okrese Most činil 36,1 let a v České republice 37,1 let (Sčítání lidu, domů a bytů).

Proces demografického stárnutí lze charakterizovat pomocí indexu stáří a indexů ekonomického zatížení. Nejpatrnější změnu pozorujeme u indexu stáří, který vzrostl z 17,3 osob starších 65 let na 100 osob ve věku 0–14 let v roce 1961 na 67,4 v roce 2001. Příčinou je pokles porodnosti a nárůst naděje dožití při narození. Pokles podílu dětské složky v populaci se odráží v postupném snižování hodnot indexu ekonomického zatížení I., zatímco růst seniorů se promítl do zvyšování hodnot indexu ekonomického zatížení II.

Tab. 8 – Index maskulinity v jednotlivých věkových kategoriích v okrese Most (1961, 1980, 2001)

Rok	0–14	15–29	30–44	45–59	60–69	70–79	80+
1961	104,1	104,7	104,0	102,3	80,3	62,7	66,8
1980	105,1	105,1	105,1	95,5	83,5	60,9	30,8
2001	109,9	103,5	102,6	97,7	84,3	57,0	40,5

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

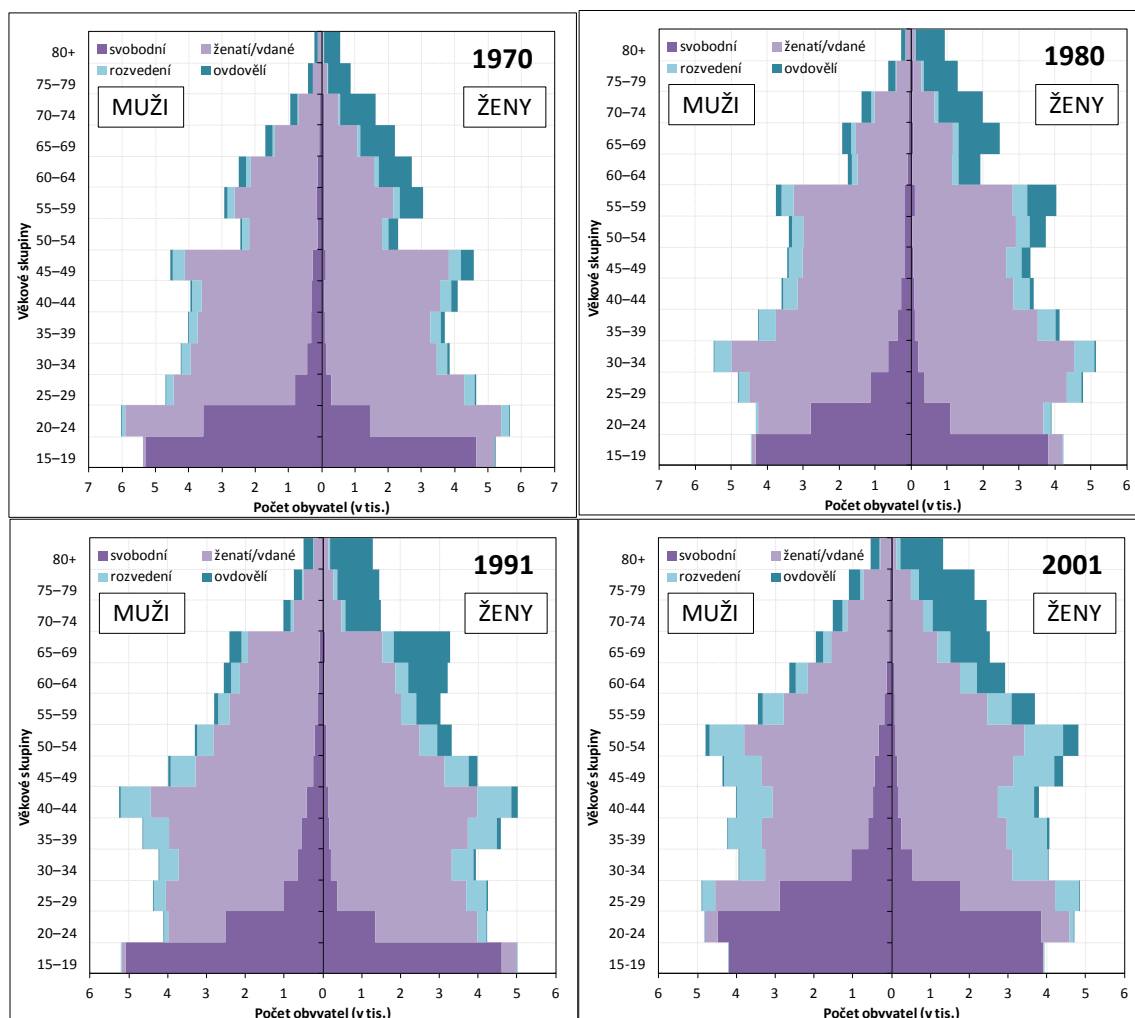
O změnách struktury obyvatelstva podle pohlaví vypovídají také hodnoty indexu maskulinity. Pro okres Most je charakteristická převaha narozených chlapců nad narozenými dívkami. Poměr pohlaví se vyrovnává v reprodukčním věku a ve vyšším věku dynamicky roste převaha žen. Největší podíl mužů připadal v roce 2001 ve věkové skupině 0–14 let, kde index maskulinity činil 109,9 chlapců na 100 děvčat. Naopak největší deficit měli muži starší 80 let, kdy v roce 1980 na 100 žen připadalo v průměru pouze 31 mužů.

Věková struktura obyvatelstva okresu Most byla v průběhu 20. století dlouhodobě ovlivněna důsledky 1. a 2. světové války a nucenou i nenucenou migrací. Z části je věková struktura obyvatel ovlivněna věkovou strukturou obyvatel romské národnosti, která je charakteristická vyšším podílem dětí a mladých osob. V průběhu 2. poloviny 20. století změnila věková pyramida okresu Most několikrát svoji strukturu. Došlo k přechodu od typu progresivní věkové pyramidy, přes typ stacionární k typu regresivnímu. Positivní i negativní zářezy ve věkových pyramidách se nepřímo váží na početně silné a slabé ročníky obyvatel. Věková struktura okresu Most je o něco mladší než věková struktura České republiky. Příčinou je vyšší míra plodnosti a imigrace na Mostecku. Oproti České republice se v okrese Most nachází vyšší podíl mladých osob do 25 let a nižší podíl osob starších 65 let. Přesto se na Mostecku projevuje stárnutí obyvatelstva. Vzhledem k příznivé věkové skladbě obyvatel, kteří přicházeli do okresu za práci a za výhodnými pracovními podmínkami v minulém století, je podíl obyvatel v poproduktivní věkové skupině nejnižší ve srovnání s okresy Ústeckého kraje. Obdobná situace byla u mužů, kde průměrný věk v okrese Most činil 36,1 let a v České republice 37,1 let. Pro okres Most je charakteristická převaha narozených chlapců nad narozenými dívkami. Poměr pohlaví se vyrovnává v reprodukčním věku a ve vyšším věku dynamicky roste převaha žen. Věkové složení v okrese Most zůstává poměrně příznivé.

3.3 Struktura obyvatelstva okresu Most podle rodinného stavu

Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu je jednou ze základních demografických charakteristik každé populace. Osoby v populaci se podle rodinného stavu dělí na svobodné, ženaté/vdané, rozvedené a ovdovělé. Toto třídění je provedeno zvláště pro muže a ženy. Struktura obyvatel podle rodinného stavu bývá ovlivněna věkovým složením a úrovní sňatečnosti, rozvodovosti a úmrtnosti především ve vyšším věku.

Obr. 10 – Složení obyvatelstva podle rodinného stavu a pohlaví v okrese Most (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V poválečných letech se v okrese Most (stejně jako v Československu) vytvořila zvláštní struktura obyvatel podle rodinného stavu. Příčinou byla časná a vysoká úroveň sňatečnosti, rostoucí úroveň rozvodovosti a výrazná nadúmrtost mužů (Kučera, 1994). Při sčítání lidu v roce 1970 tvořila věková skupina 15–24letých početně silné ročníky narozené během 2. světové války a bezprostředně po ní. Sňatek byl považován za samozřejmou etapu v životě každého mladého člověka. Jednou z příčin vysoké úrovně sňatečnosti byl nedostatek příležitostí

pro mimorodinné aktivity mladých lidí. Další příčinou mohl být vznik nového města Mostu. Lidé se stěhovali do nově postavených domů, což způsobilo vyšší intenzitu zakládání rodin.

Základní tendence struktury obyvatelstva podle rodinného stavu jsou v okrese Most patrné již z absolutních údajů. Od počátku 90. let 20. století se zvyšoval počet i podíl svobodných mužů a žen. V nejmladších věkových skupinách se podíl svobodných mužů a žen zvýšil radikálně. Úroveň sňatečnosti se snížila také ve starších věkových skupinách, kdy lidé tvoří neformální partnerství bez uzavření sňatku. Příčinou poklesu vdaných žen a ženatých mužů je též zvýšená úroveň rozvodovosti (Český statistický úřad, 2011b).

Tab. 9 – Složení obyvatelstva staršího 15 let podle rodinného stavu a pohlaví v okrese Most (1970–2001)

	Muži					Ženy				
	1961	1970	1980	1991	2001	1961	1970	1980	1991	2001
Počty osob										
svobodní	9 563	11 503	10 372	11 101	14 931	5 715	7 214	6 112	7 272	10 952
ženatí/vdané	27 226	29 056	28 712	28 331	24 117	27 186	29 156	28 802	28 309	24 031
rozvedení	1 541	1 182	3 162	4 255	5 966	1 627	6 053	6 585	5 381	7 552
ovdovělí	1 146	2 213	1 269	1 404	1 451	5 120	2 605	3 868	7 165	7 130
celkem	39 476	43 954	43 515	45 091	46 465	39 648	45 028	45 367	48 127	49 665
Složení osob (v %)										
svobodní	24,2	26,2	23,8	24,6	32,1	14,4	16,0	13,5	15,1	22,1
ženatí/vdané	69,0	66,1	66,0	62,8	51,9	68,6	64,8	63,5	58,8	48,4
rozvedení	3,9	2,7	7,3	9,4	12,8	4,1	13,4	14,5	11,2	15,2
ovdovělí	2,9	5,0	2,9	3,1	3,1	12,9	5,8	8,5	14,9	14,4
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

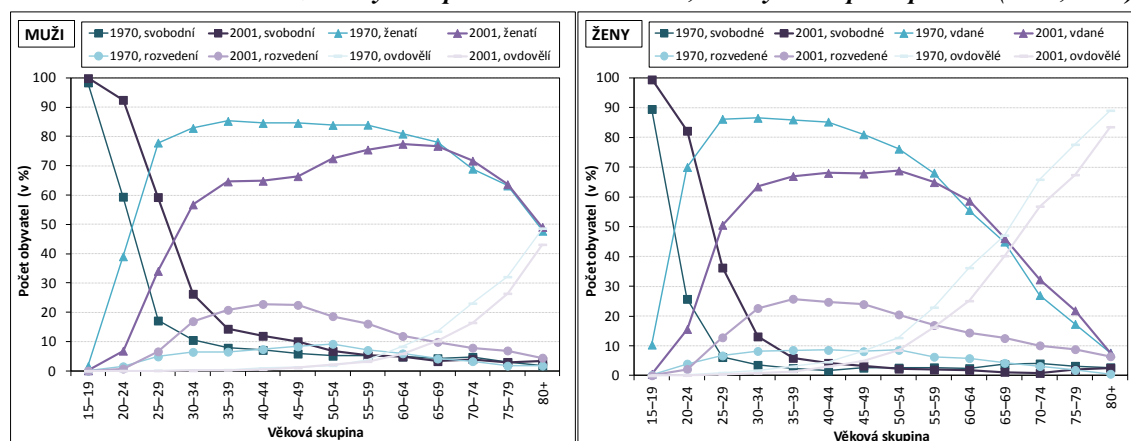
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Jak již bylo řečeno, tendence struktury obyvatelstva podle rodinného stavu jsou viditelné z absolutních údajů. Z tabulky 5 je patrné, že v okrese Most došlo ve sledovaném období ke zvýšení počtu svobodných osob, osob rozvedených (a to až čtyřnásobně) a došlo také k mírnému nárůstu osob ovdovělých. Naopak počet vdaných/ženatých osob se snížil.

Obr. 11 – Procentuální složení obyvatel podle rodinného stavu, věkových skupin a pohlaví (1970, 2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most; Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V porovnání s rokem 1970 došlo v roce sčítání lidu 2001 v okrese Most k výraznému zvýšení sňatkového věku a poklesu intenzity sňatečnosti u obou pohlaví. Zároveň došlo ke zvýšení podílu svobodných, kdy u žen se jejich podíl ve věkové skupině 20–24 let více než ztrojnásobil. Podíl rozvedených žen byl v roce 2001 vyšší než podíl rozvedených mužů, kdežto v roce 1970 byl tento podíl téměř totožný. Z grafu je patrná vysoká nadúmrtnost mužů ve vyšším věku. Zatímco vdané ženy starší 80 let tvořily necelých 8 % ze všech žen, ženatých mužů byla téměř polovina. Oproti roku 1970 se snížil podíl ovdovělých mužů a žen. Zůstal však trend rozložení ovdovělých žen a mužů. V roce 2001 se podíl ovdovělých žen rovnal skoro dvojnásobku podílu ovdovělých mužů.

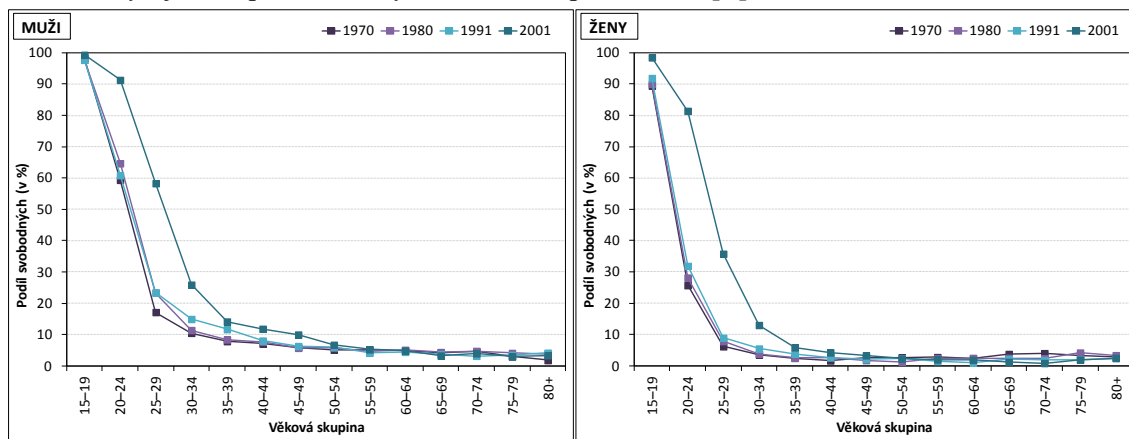
Tab. 10 – Průměrný věk mužů a žen staších 15 let podle rodinného stavu v okrese Most (1970–2001)

	1970	1980	1991	2001	1970	1980	1991	2001	1970	1980	1991	2001
	Muži				Ženy				Celkem			
svobodní	23,7	24,9	24,8	26,2	22,2	23,0	22,2	23,8	23,1	24,2	23,8	25,2
ženatí/vdané	42,9	44,0	44,9	48,9	39,9	41,2	42,2	46,2	41,4	42,6	43,6	47,5
rozvedení	43,8	44,3	44,6	46,0	42,1	43,7	44,7	46,3	42,9	43,9	44,7	46,2
ovdovělí	65,2	66,3	67,7	68,6	64,0	66,2	67,0	68,5	64,2	66,2	67,1	68,5

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

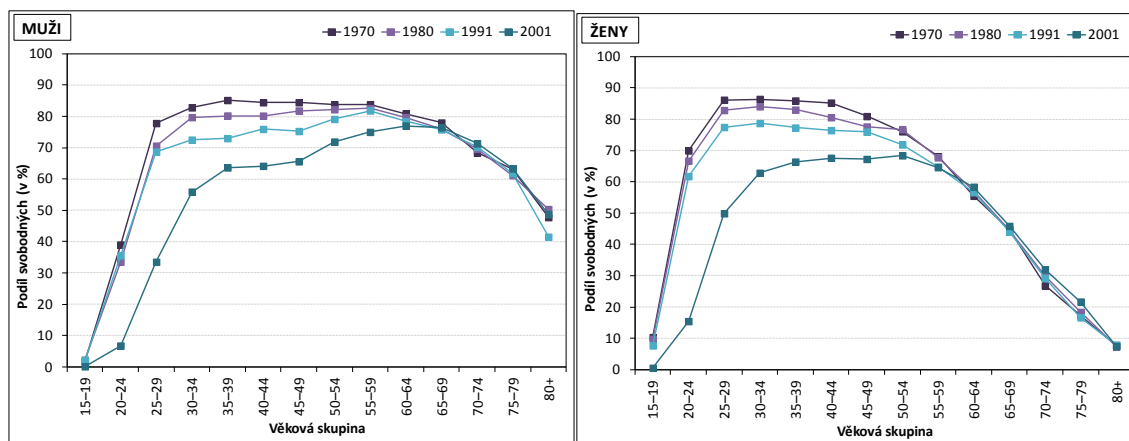
Z tabulky průměrných věků mužů a žen podle rodinného stavu v okrese Most lze říci, že v každém analyzovaném roce sčítání lidu bylo zaznamenáno zvýšení průměrného věku svobodných, ženatých/vdaných, rozvedených a ovdovělých osob. Svobodné, vdané a ovdovělé ženy byly v průměru mladší než svobodní, ženatí a ovdovělí muži. Zajímavostí je, že průměrný věk ženatých/vdaných a rozvedených osob zaznamenal podobné hodnoty. Jednou z příčin je zvyšující se počet rozvodů osob v nízkém věku a nízký počet sňatků druhého a vyššího pořadí.

Okres Most patřil v roce 2001 v rámci Ústeckého kraje mezi okresy s nejvyšším počtem rozvodů. Na 523 sňatků připadlo 450 rozvodů. V přepočtu na 100 sňatků tedy připadá 86 rozvodů. Z poměrně nízkého počtu sňatků a vysokého počtu rozvodů lze konstatovat, že pro okres Most jsou charakteristické domácnosti jednotlivců nebo nesezdaná soužití osob v jedné domácnosti. Jedním z důvodů tohoto tvrzení je, že podíl živě narozených dětí mimo manželství tvořil v roce 2001 necelých 52 % ze všech narozených dětí (Český statistický úřad, 2003).

Obr. 12 – Vývoj zastoupení svobodných mužů a žen podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Při porovnání procentuelního zastoupení svobodných mužů a žen z celkového počtu obyvatelstva okresu Most staršího 15 let je viditelný nárůst u obou pohlaví. Zvýšení podílu svobodných osob je patrné zejména ve věkovém rozmezí 15–30 let. Nárůst byl oproti předchozím rokům sčítání lidu výraznější u žen, přesto zůstává podíl svobodných mužů v jednotlivých věkových skupinách vyšší než u svobodných žen. Jednou z příčin zvýšení podílu svobodných osob na Mostecku v roce 2001 (oproti roku 1991) je posun silných populačních ročníků ze 70. let 20. století, kteří odkládají svůj sňatek do pozdějšího věku (Český statistický úřad, 2003).

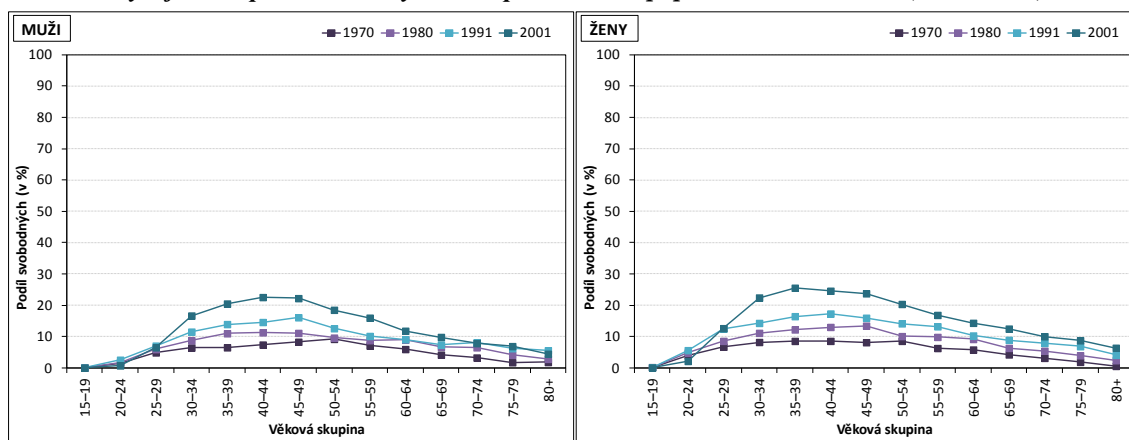
Obr. 13 – Vývoj zastoupení ženatých/vdaných osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V okrese Most je podle analyzovaných sčítání lidu patrný pokles podílu ženatých a vdaných osob. Příčinou je oddalování vstupu osob do manželství a pro okres charakteristická vysoká úroveň rozvodovosti. Přestože byl pokles patrný již v letech 1970, 1980 i 1991, nejvýrazněji se projevil až v roce sčítání 2001. V tomto roce byl oproti roku 1970 zaznamenán největší propad u žen ve věkové skupině 20–24 let (až o 55 %) a u mužů ve věku 25–29 let (až o 44 %). Patrný

je nižší podíl vdaných žen starších 60 let oproti stejně starým ženatým mužům. Důvodem je vyšší úmrtnost mužů ve vyšším věku, což má za následek vyšší podíl ovdovělých žen, který tak kompenzuje podíl starších vdaných žen (Český statistický úřad, 2003).

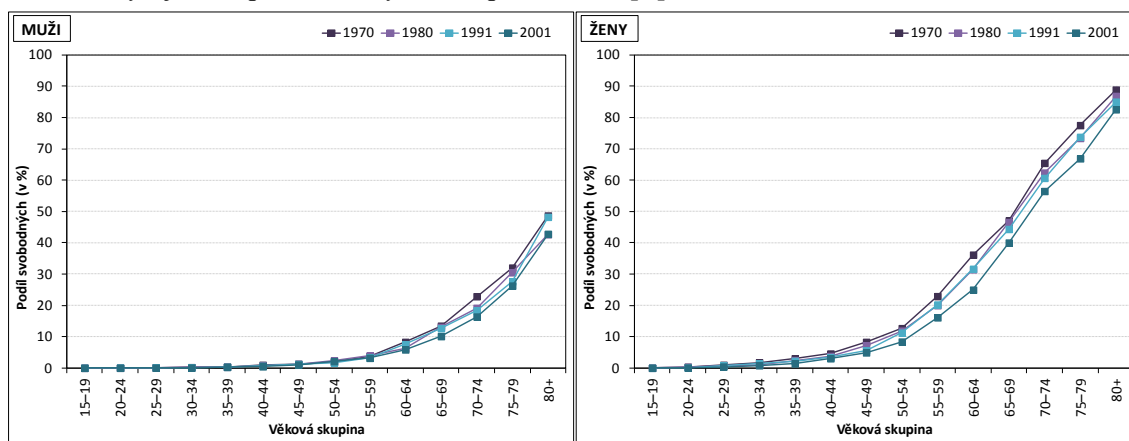
Obr. 14 – Vývoj zastoupení rozvedených osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Jak již bylo popsáno výše, okres Most patřil v roce 2001 v rámci Ústeckého kraje mezi okresy s nejvyšším počtem rozvodů. Z analyzovaných let byl největší podíl rozvedených opět zaznamenán v roce 2001. Nejvyšší podíl rozvedených mužů a žen se vyskytoval od věku 30 let do věku 60 let. Důvodem zvýšeného podílu rozvedených mužů a žen je současný trend, který spočívá v tom, že rozvedení lidé již znovu neuzavírají sňatek s novým partnerem a tvoří tak nesezdaná soužití.

Obr. 15 – Vývoj zastoupení ovdovělých osob podle věku v populaci v okrese Most (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Podíl ovdovělých mužů a žen v seniorském věku se v průběhu analyzovaných let snižoval. Jednou z příčin bylo zvýšení úrovně kvality života, kdy lidé již neztrácejí životního partnera tak často, jako dříve. I přes zlepšení kvality života seniorů byla analyzována stále vyšší úroveň úmrtnosti u mužů. Proto výrazně převažuje podíl ovdovělých žen ve vyšších věkových

skupinách. V roce 2001 zaujímal ve věkové skupině 70–74 let podíl ovdovělých mužů 16,4 % z celkového počtu mužů a 56,5 % ovdovělých žen, což je zhruba 3,5násobek podílu ovdovělých mužů.

Tab. 11 – Zastoupení svobodných a ženatých/vdaných mužů a žen ve věku nejvyšší intenzity sňatečnosti v okrese Most (1970–2001)

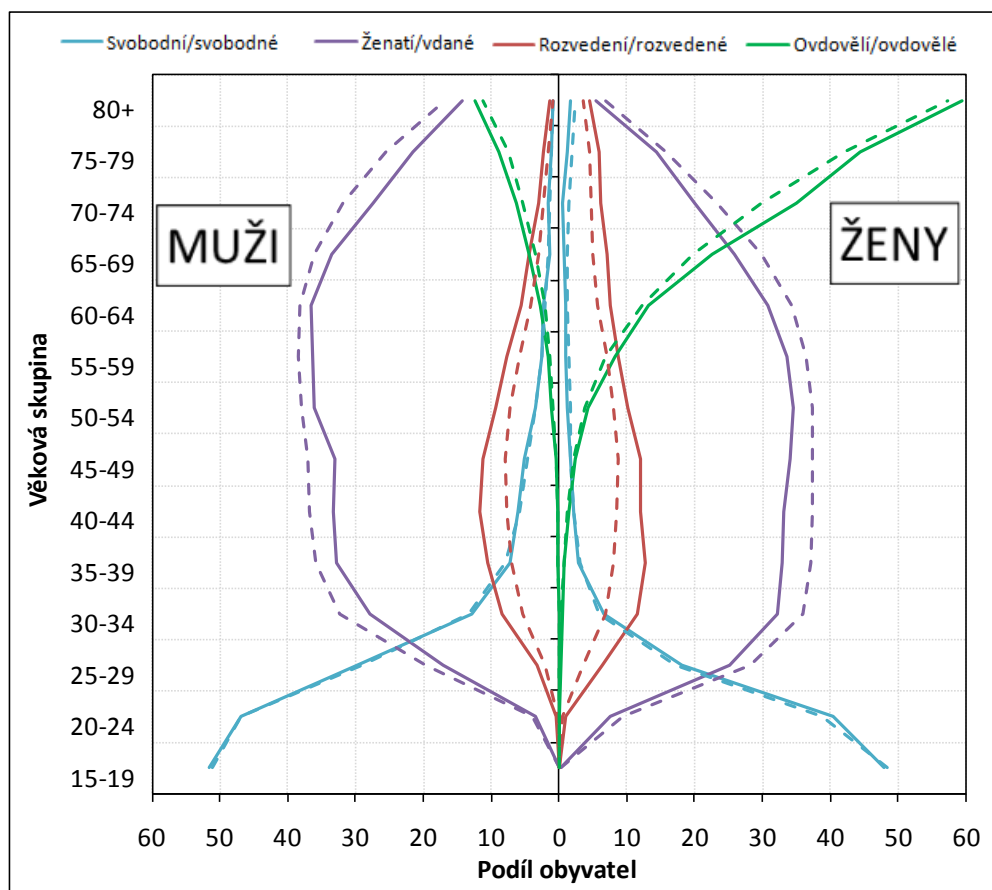
	Svobodní/svobodné				Ženatí/vdané			
	1970	1980	1991	2001	1970	1980	1991	2001
muži								
15–19	46,1	41,9	45,8	28,1	0,3	0,3	0,4	0,0
20–24	31,0	27,0	22,7	30,0	8,1	5,1	5,2	1,4
25–29	7,0	10,8	9,3	19,4	12,6	11,8	10,6	6,9
30–34	3,9	6,0	5,7	6,9	12,0	15,3	10,9	9,3
35–39	2,7	3,4	4,9	4,1	11,7	11,9	12,1	11,3
ženy								
15–19	64,6	62,4	63,4	35,6	1,8	1,4	1,4	0,1
20–24	20,2	17,9	18,7	35,2	13,6	9,0	9,3	3,0
25–29	4,0	6,1	5,2	16,0	13,7	13,8	11,7	10,2
30–34	1,9	3,2	3,0	4,8	11,4	15,1	11,0	10,7
35–39	1,3	1,7	2,4	2,2	10,9	11,9	12,5	11,3

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Z tabulky 11 můžeme pozorovat vývoj zastoupení svobodných žen a mužů ve věku jejich nejvyšší intenzity sňatečnosti. Oproti roku 1970 došlo v roce 2001 ke snížení podílu svobodných osob ve věkové skupině 15–19 let. V ostatních analyzovaných věkových skupinách došlo většinou ke zvýšení podílu svobodných žen a mužů. Příčinou je fakt, že na konci 60. let 20. století bylo rozhodnuto o zbourání starého města Mostu a jeho nahrazení městem novým, což v lidech budilo strach nad jejich osudem. To byl možná jeden z důvodů, proč odkládaly založení rodiny do vyššího věku. V roce 2001 byl oproti roku 1970 podíl svobodných žen a mužů ve věkovém rozmezí 15–30 let rovnoměrněji rozložen.

Intenzita sňatečnosti mladých mužů a žen do 30 let se od roku 1970 snižovala poměrně vysokým tempem. Postupně docházelo ke změně sňatkového chování a zvyšoval se tak věk osob vstupujících poprvé do manželství. Z tabulky 11 je vidět nejvýraznější pokles podílu ženatých mužů a vdaných žen ve věkové skupině 20–24 let. Vyšší pokles byl zaznamenán u mužů než u žen.

Obr. 16 – Struktura obyvatel okresu Most a ČR podle rodinného stavu, pohlaví a věku, 2001

Poznámka: čárkovaným typem čáry jsou znázorněny charakteristiky České republiky

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Pokud porovnáme strukturu obyvatelstva podle rodinného stavu, pohlaví a věku mezi okresem Most a Českou republikou v roce 2001, zjistíme, že oba tyto celky vykazují velice podobný trend v rozložení obyvatel. Patrné rozdíly jsou například u svobodných osob, kdy ve věkové skupině 15–24 let převažuje v okrese Most více svobodných mužů a žen. Okres zaznamenal také vyšší podíl rozvedených mužů a žen a to především ve věkové skupině 25–45 let. Největší rozdíly byly v podílech ovdovělých mužů a žen. V okrese Most se oproti České republice v roce 2001 nacházelo více ovdovělých osob starších 40 let. Výjimkou byl podíl ovdovělých seniorů v nejvyšší věkové skupině. Příčinou mohou být zkreslené výsledky okresu Most kvůli malým počtům pozorování nebo fakt, že v okrese Most je nižší naděje dožití, než je průměr České republiky.

3.4 Struktura obyvatelstva okresu Most podle vzdělání

Další důležitou charakteristikou obyvatelstva je jeho struktura podle nejvyššího dosaženého vzdělání, která je také produktem dlouhodobého vývoje a dlouhodobých trendů. V této práci jsou rozlišeny základní kategorie vzdělání na základní, středoškolská bez maturity, středoškolská s maturitou a vysokoškolská, přičemž některé kategorie jsou dále podrobněji členěny.

I přesto, že kategorie dosaženého vzdělání v jednotlivých letech sčítání lidu byly odlišné, bylo možné je všechny logicky začlenit do základních kategorií vzdělání, uvedených v tabulce 12. Data ze sčítání lidu 1970, 1980, 1991 a 2001 byly k dispozici pro obyvatelstvo starší 15 let, zatímco v roce sčítání 1961 bylo analyzováno obyvatelstvo podle nejvyššího dosaženého vzdělání již od 14 let.

V roce 2001 připadalo na okres Most 30 základních škol (což byl nejnižší počet základních škol v okrese v celém Ústeckém kraji), 21 středních škol a 2 vyšší odborné školy (Český statistický úřad, 2002).

Tab. 12 – Obyvatelstvo okresu Most starší 15 let podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (1961–2001)

Dokončené vzdělání	Počty osob					Složení (v %)				
	1961	1970	1980	1991	2001	1961	1970	1980	1991	2001
Základní	67 895	49 755	45 489	35 758	27 616	85,7	56,1	51,1	38,4	28,5
Střední bez maturity vč. učňovského	4 362	25 883	27 456	33 048	37 999	5,5	29,2	30,9	35,5	39,2
Úplně střední s maturitou	4 812	9 699	11 970	17 122	23 441	6,1	10,9	13,5	18,4	24,2
v tom odborné ¹	3 422	7 397	9 545	13 643	18 026	71,1	76,3	79,7	79,7	76,9
v tom všeobecné	1 390	2 302	2 425	3 479	5 415	28,9	23,7	20,3	20,3	23,1
Vysokoškolské ²	932	1 784	2 552	4 087	5 091	1,2	2,0	2,9	4,4	5,2
Bez vzdělání, neukončené základní	597	558	447	452	765	0,8	0,6	0,5	0,5	0,8
Nezjištěno	604	1 043	1 023	2 589	2 083	0,8	1,2	1,2	2,8	2,1

Poznámka: v roce 1961 počítáno s osobami od 14 let

¹ včetně nástavbového, podnikových kurzů a vyšších odborných škol

² včetně bohosloveckých fakult

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

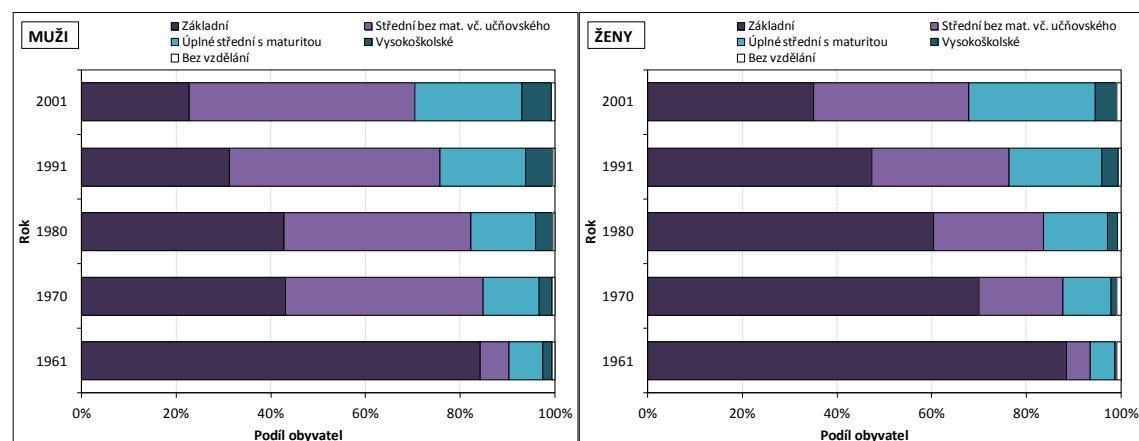
Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Obr. 17 – Struktura obyvatelstva staršího 15 let podle nejvyššího dosaženého vzdělání a pohlaví v okrese Most (1961–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

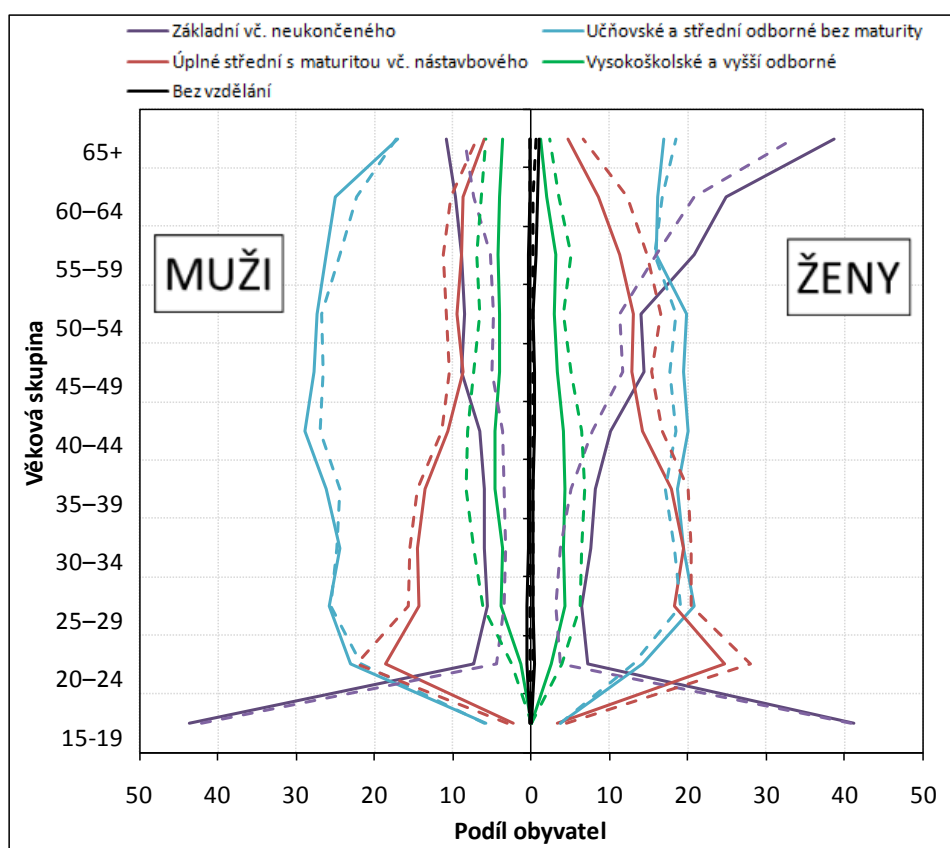
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V roce 2001 mělo z patnáctiletých a starších obyvatel okresu Most 28,5 % základní vzdělání. Ve srovnání s rokem 1961 to představuje úbytek o 57,2 % obyvatel se základním vzděláním. Ostatní kategorie vzdělání představují opačný trend, tedy růst podílu obyvatel mezi lety 1961 a 2001. O 33,7 % se zvýšil podíl osob vyučených a se středním vzděláním bez maturity. Méně výrazněji vzrostl podíl obyvatel s úplným středním vzděláním s maturitou (o 18,1 %). Přibýlo také vysokoškoláků, kteří v roce 2001 zaujímali 5,2 % obyvatel okresu Most, zatímco v roce 1961 to bylo pouhých 1,2 %. Počet osob bez vzdělání či s neukončeným vzděláním během analyzovaných let nijak zvláště nekolísá a udržel si svou hladinu pod 1 % obyvatel. Zato počet osob, u kterých jejich vzdělání nebylo z nějakého důvodu zjištěno, vzrostl (v roce 2001 na 2,1 %).

Obr. 18 – Struktura obyvatelstva staršího 15 let podle věku, pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, 2001

Poznámka: čárkovaným typem čáry znázorněna věková struktura obyvatel České republiky

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001,

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Mezi roky 1961 až 2001 došlo v okrese Most k poklesu podílu mužů a žen se základním vzděláním. Jedna z možných příčin je změna orientace průmyslu a potřeba kvalifikovanějších pracovních sil. V roce 2001 převažoval podíl žen se základním vzděláním (35,1 %) nad podílem mužů (22,7%). Stejný průběh zaznamenal také podíl osob vyučených a podíl osob se středním vzděláním bez maturity. Z velmi nízkých hodnot (5 % u žen a 6 % u mužů) v roce 1961 došlo k výraznému zvýšení podílu osob s tímto vzděláním v roce 2001 (33 % u žen a 48 % u mužů). Zvýšil se také podíl žen a mužů se středním vzděláním s maturitou, kdy muži zaznamenali mezi

lety 1961 až 2001 až trojnásobný růst a ženy až pětinasobný růst. Díky větší dostupnosti vysokých škol se zvýšil i podíl vysokoškolsky vzdělaných mužů a žen.

Při srovnání obyvatelstva okresu Most a České republiky podle věku, pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání jsou patrné rozdíly. Výrazný je nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním ve všech věkových skupinách v neprospěch okresu. Naopak podíl osob se základním či neukončeným vzděláním je u mužů i žen okresu Most vyšší. Vyšší je také podíl osob vyučených a osob se vzděláním středním bez maturity. V České republice je naopak vyšší podíl osob se vzděláním úplným středním s maturitou vč. nástavbového. Podíl osob bez vzdělání je u obou celků poměrně nízký, avšak nepatrně převažuje podíl okresu Most.

Z výsledků vyplývá, že okres Most měl oproti průměru České republiky nižší úroveň vzdělanosti. Od 19. století je Mostecko průmyslovou oblastí a od 2. světové války zde převažovala koncentrace energetiky, důlního, těžkého a chemického průmyslu. Region tak potřeboval hlavně dostatek méně kvalifikovaných pracovních sil nebo jednostranně specializované pracovníky (Český statistický úřad, 2007b). Dalším důvodem menší úrovně vzdělanosti je nižší dostupnost vysokoškolského vzdělání v celém okrese oproti Praze či okresům s dalšími velkými městy, ve kterých se vysoké školy nacházejí. Na rozmístění obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého vzdělání má vliv také velikost obce. V menších obcích žije více starších obyvatel, u nichž je častěji zastoupeno základní či učňovské vzdělání. Jednou z možných příčin méně vzdělaného Mostecka je fakt, že je zde poměrně vysoká koncentrace Romů. V mnoha knihách je popisováno chování Romů vůči jejich vzdělání jako negativní. V romských rodinách panuje poměrně volná, nedirektivní výchova, pro kterou je charakteristická malá náročnost na plnění školních povinností (Říčan, 1998).

3.5 Struktura obyvatelstva okresu Most podle národnosti

V průběhu analyzovaných sčítání lidu se měnil způsob zjišťování, definice a metodika národnosti obyvatel. Význam zjištěných údajů měl v různých obdobích různou váhu. V roce 1930 byla národnost zjišťována nepřímo podle mateřského jazyka. Následující dvě sčítání definovaly národnost jako příslušnost k národu, s nímž je sčítaná osoba vnitřně spjata a k němuž se hlásí. V letech sčítání 1970, 1980 a 1991 se národností rozuměla příslušnost k národu podle svého vlastního přesvědčení. V roce 2001 byla národnost uvedena jako příslušnost k národu či menšině podle svého rozhodnutí (Český statistický úřad, 2003b).

Tab. 13 – Obyvatelstvo podle vybraných národností v okrese Most (1930–2001)

	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počty osob							
Česká		41 388	93 886	100 513	101 717	105 833	106 705
Slovenská	44 812	4 337	10 523	10 677	10 859	8 449	3 810
Ukrajinská a ruská	59	274	660	585	506	483	357
Polská	16	75	208	165	257	246	235
Maďarská	5	321	690	635	611	569	351
Německá	61 295	3 144	6 196	3 999	2 708	2 053	1 462
Jiná	209	302	438	615	639	1 298	1 357
Nezjištěná		88	217			1 281	2 919
Složení (v %)							
Česká		82,9	83,2	85,8	86,7	88,0	91,0
Slovenská	42,1	8,7	9,3	9,1	9,3	7,0	3,3
Ukrajinská a ruská	0,1	0,5	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3
Polská	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Maďarská	0,0	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,3
Německá	57,6	6,3	5,5	3,4	2,3	1,7	1,2
Jiná		0,6	0,4			1,1	1,2
Nezjištěná	0,2	0,2	0,2	0,5	0,5	1,1	2,5

Poznámka: text značený kurzívou slouží pouze informativně, nelze srovnávat s ostatními daty

Zdroj: Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930–díl I;

Sčítání lidu v Republice Československé ke dni 1. března 1950–díl II;

Demografický vývoj Ústeckého kraje - časová řada: okres Most, 2009;

Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;

Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;

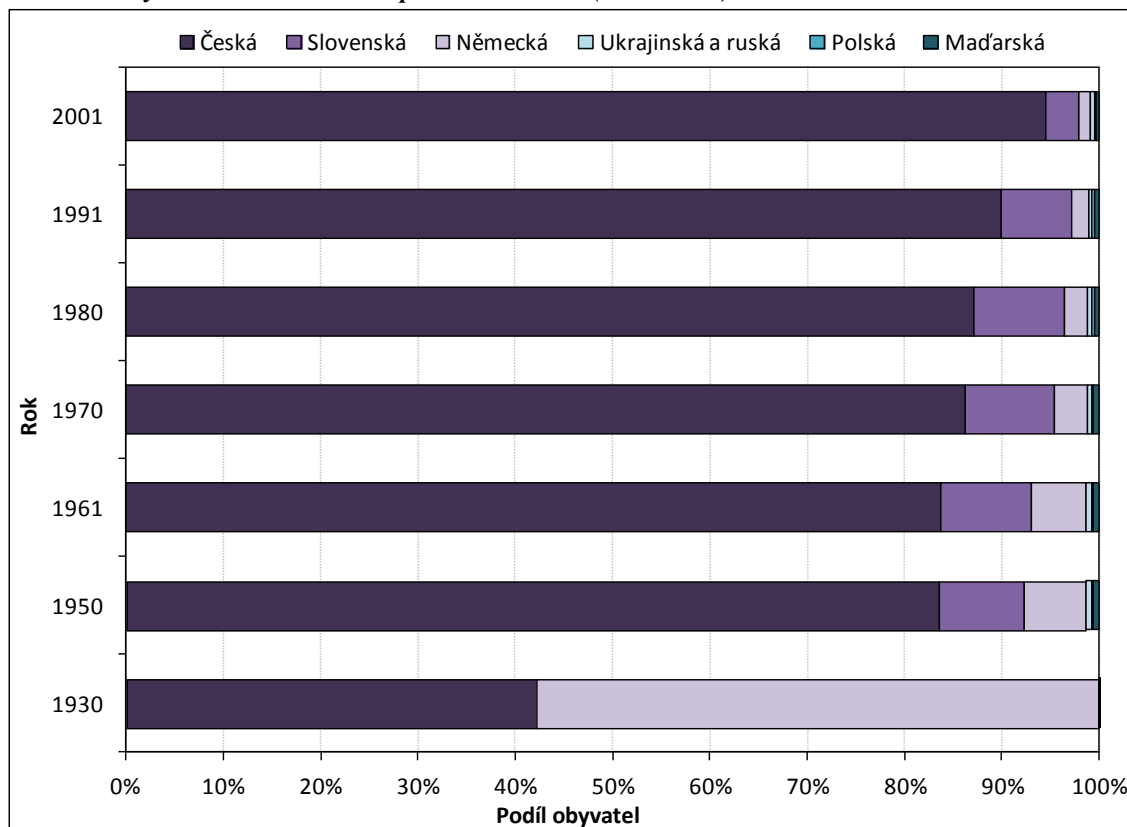
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;

Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;

Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Struktura obyvatelstva okresu Most podle národnosti vychází z historického vývoje a pohybu obyvatelstva po roce 1945. Okres Most, hraniční oblast s Německou spolkovou republikou, patřil dlouhodobě mezi okresy s národnostně nejvíce smíšeným obyvatelstvem. Z tabulky 14 je patrné, že v průběhu dvou světových válek byl v bývalém okrese Most zaznamenán vyšší podíl obyvatelstva s národností německou (57 % v roce 1930) v neprospěch obyvatelstva s národností československou (42 % v roce 1930). Situace se změnila až po 2. světové válce, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva z pohraničního území Československa. V průběhu generací se však začaly národnostní rozdíly stírat (Český statistický úřad, 2003b).

Obr. 19 – Obyvatelstvo okresu Most podle národnosti (1930–2001)

Poznámka: rok 1930 a 1950 slouží jen informativně, nelze porovnávat s ostatními roky

Zdroj: Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930–díl I;
 Sčítání lidu v Republice Československé ke dni 1. března 1950–díl II;
 Demografický vývoj Ústeckého kraje - časová řada: okres Most, 2009;
 Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl IV;
 Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
 Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
 Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
 Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Podle výsledků jednotlivých sčítání lidu došlo k nárůstu obyvatel, kteří se hlásí k české národnosti. Naopak došlo k poklesu podílu osob s národností slovenskou, německou, maďarskou, ukrajinskou a ruskou. V roce 2001 se k české národnosti přihlásilo 91 % obyvatelstva okresu Most. Podíl obyvatelstva se slovenskou národností poklesl od předešlého sčítání ze 7 % na 3 %. Přesto je slovenská menšina nejpočetnější menšinou nejen v celém okrese, ale i v celé České republice. Hlavní příčinou poklesu podílu osob se slovenskou národností mezi rokem 1991 a 2001 byl rozpad federace, volba slovenského státního občanství a odchod do Slovenské republiky. Další větší národností skupinu tvořily osoby s národností německou, jejichž podíl se snížil ze 2 % v roce 1991 na 1 % v roce 2001. V roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouze 349 občanů, ale romský jazyk za svůj mateřský jazyk označilo 633 obyvatel okresu Most. U národnosti německé se k českému jazyku jako k jazyku mateřskému přihlásilo 33 % občanů, u slovenské národnosti to bylo 30 % občanů (Český statistický úřad, 2003b).

Tab. 14 – Obyvatelstvo okresu Most podle druhu pobytu, státního občanství a pohlaví, 2001

	Obyvatelstvo s trvalým/dlouhodobým pobytem			Obyvatelstvo s trvalým/dlouhodobým pobytem		
	celkem	v tom druh pobytu		celkem	v tom druh pobytu	
		přítomný	dočasně nepřítomný		přítomný	dočasně nepřítomný
	muži			ženy		
Česká republika	56 387	50 114	6 273	59 342	54 635	4 707
z toho s dvojitým občanstvím	79	64	15	84	74	10
Slovenská republika	129	100	29	90	80	10
Polská republika	70	60	10	85	83	2
Spolková republika Německo	18	12	6	15	14	1
Rakouská republika	2	2	-	3	3	-
Maďarská republika	2	1	1	2	2	-
Ukrajina	63	60	3	69	65	4
Ruská federace	11	11	-	16	16	-
ostatní evropské státy	162	144	18	74	66	8
Spojené státy americké	4	2	2	1	1	-
Čínská lidová republika	5	5	-	5	5	-
Vietnamská socialistická republika	310	240	70	166	134	32
ostatní státy	103	39	64	60	29	31

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Sčítání lidu 2001 poprvé v historii zjišťovalo kromě pobytu trvalého i pobyt dlouhodobý (cizince, kteří pobývali v rozhodný okamžik sčítání na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu). Důvodem dlouhodobého pobytu je většinou zaměstnání, podnikání nebo studium (Český statistický úřad, 2003b).

K 1. 3. 2001 pobývalo na území okresu Most 1 465 cizinců s dlouhodobým pobytem. Téměř polovina cizinců měla státní občanství Vietnamské socialistické republiky a Slovenské republiky. Další významný podíl byl u osob se státním občanstvím Polské republiky, Ukrajiny a ostatních evropských států (státy mimo uvedených v tabulce).

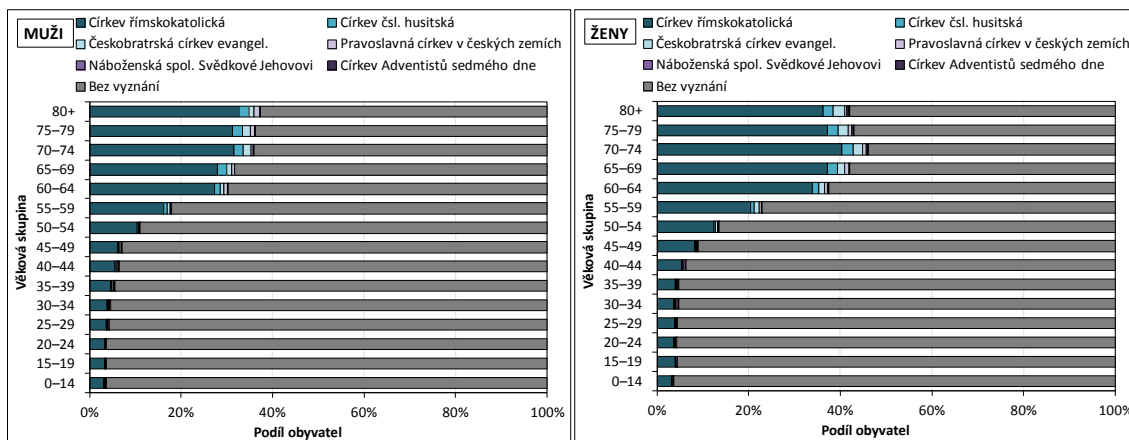
Z jednotlivých výsledků sčítání lidu je patrné, že dominantní postavení české národnosti je v okrese zachováno. Naopak dlouhodobě dochází ke snižování podílů národnostních menšin (slovenské, německé, maďarské aj.). Podle druhu pobytu a státního občanství osob je patrný trend zvyšování podílů jiných národností, zejména národnosti vietnamské, polské či ukrajinské. U těchto osob je důvodem dlouhodobého pobytu v okrese Most především zaměstnání.

3.6 Struktura obyvatelstva okresu Most podle náboženského vyznání

Rozložení obyvatelstva podle náboženského vyznání rozlišuje Českou republiku na “věřící” východ a “nevěřící” západ. Nejvyšší podíl osob bez vyznání, pohybující se nad hranicí 70 %, je soustředěn v Ústeckém, Libereckém a Karlovarském kraji. Ústecko je charakterizováno jako „poušť na mapě náboženství“. Naopak relativně nejvíce věřících se vyskytuje v moravských krajích, konkrétně ve Zlínském kraji, kde podíl věřících tvoří 55,2 % ze všech obyvatel (Český statistický úřad, 2003c). V okrese Most došlo v minulosti k úplné výměně obyvatel. Poprvé v souvislosti s odsunem Němců a podruhé v souvislosti s těžbou uhlí. Se stále trvajícím tlakem

režimu bylo pro nově přistěhované obyvatelstvo velice těžké vytvořit si zde nové náboženské tradice (Český statistický úřad, 2003c).

Obr. 20 – Struktura obyvatelstva okresu Most podle věku, pohlaví a náboženského vyznání, 2001

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V případě náboženského vyznání existuje tradice, že religiozita žen je výrazně vyšší než u mužů. Existují také rozdíly u věřících osob podle jejich věku. U mladších věkových skupin je výrazný nízký podíl osob hlásících se k náboženskému vyznání. Teprve zhruba od 40 let lze zaznamenat vzestup podílu věřících mužů a žen v jednotlivých věkových skupinách. K podstatnému zvýšení podílu věřících dochází až od věkové kategorie 60–64 let. Tyto věkové ročníky byly zastiženy náboženskou výchovou ve školách a byli u nich intenzivnější předávání náboženských tradic v rámci rodiny (Český statistický úřad, 2003c). U žen byl v roce 2001 zaznamenán nejvyšší podíl věřících ve věkové skupině 70–74 let (46,1 %). Muži starší 80 let tvořili v rámci jednotlivých věkových skupin nejvyšší podíl věřících (37,4 %). U žen a mužů mladších 60 let převládalo v roce 2001 jedno náboženství–Církev římskokatolická. U starších osob navíc Církev čsl. husitské, Církev českobratrské evangelické a Pravoslavné církve v českých zemích.

Dominující postavení mezi církvemi má v okrese most Církev římskokatolická. Z analyzovaných let se k této církvi přihlásilo nejvíce věřících v roce 1930 (66,3 % ze všech obyvatel okresu Most). V letech 1991 a 2001 byl tento podíl výrazně nižší. Pokles podílu věřících byl zaznamenán také v ostatních náboženských skupinách. Podíl osob vzrostl mezi roky 1991 a 2001 u Svědků Jehovových a Adventistů sedmého dne. V letech 1991 a 2001 byl v jednotlivých náboženských skupinách vyšší podíl žen než mužů, naopak vyšší podíl zaznamenali muži bez vyznání.

Tab. 15 – Struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a náboženského vyznání (v %), 1930, 1991, 2001

	1930	1991	2001	1991	2001
	Celkem	Muži		Ženy	
Římskokatolická	66,33	15,34	7,86	19,10	11,02
Čs.husitská	0,00	0,63	0,34	0,95	0,47
Československá evangelická	0,75	0,74	0,30	1,01	0,48
Slezská evangelická a.v.	0,00	0,03	0,00	0,04	0,00
Pravoslavná	0,08	0,29	0,21	0,36	0,25
Svědkové Jehovovi	0,00	0,00	0,15	0,00	0,25
Adventisté sedmého dne	0,00	0,01	0,04	0,02	0,06
Starokatolická	0,01	0,03	0,01	0,05	0,02
Ostatní	5,29	0,56	1,63	0,70	1,59
Bez vyznání	27,54	61,36	81,37	58,37	78,41
Nezjištěno	0,00	21,00	8,08	19,39	7,45
Podíl věřících	100,00	17,64	10,5	22,2	14,1

Poznámka: data značená kurzívou nelze porovnávat s ostatními, slouží pouze informativně; ve Sčítáních lidu 1961, 1970 a 1980 nebylo náboženské vyznání zjišťováno.

Zdroj: Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930–díl I;
Sčítání lidu, domů a bytů 1991–okres Most.
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Okres Most byl vůči ostatním okresům České republiky v roce 2001 okresem s nejvyšším podílem osob bez náboženského vyznání (79,9 % ze všech obyvatel). Příčinou vyššího počtu obyvatel bez vyznání byla obměna obyvatelstva, která následovala po odsunu Němců z okresu a po rozšíření uhelných dolů na úkor několika obcí. Obecným trendem v náboženském vyznání obyvatel je úbytek věřících a nárůst osob bez vyznání. Ke většímu úbytku věřících dochází zejména u největších církví, zatímco růst věřících zaznamenávají nově vystupující církve náboženské společnosti. Tento růst však není nijak výrazný. Religiozita je stále vyšší u žen a u obou pohlaví se zvyšuje se vzrůstajícím věkem.

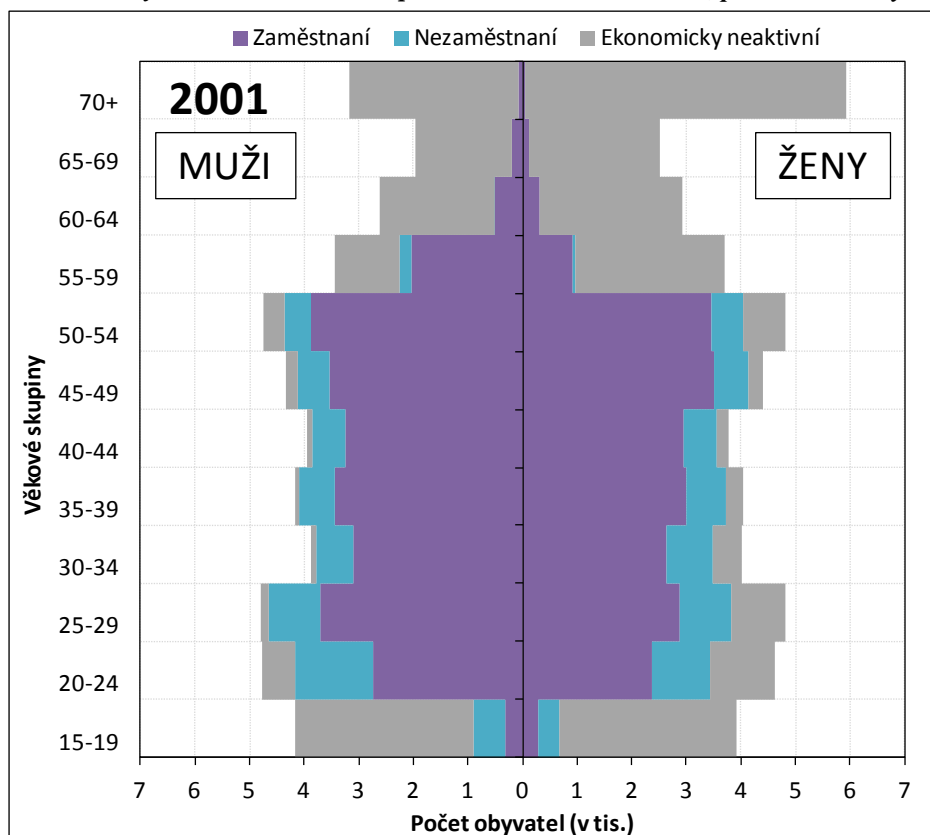
3.7 Struktura obyvatelstva okresu Most podle ekonomické aktivity

Ekonomický status vyjadřuje základní rozdělení obyvatelstva ve věku 15 let a více podle zařazení na trhu práce. Tato populace je členěna na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tj. zaměstnané a nezaměstnané, a dále obyvatelstvo ekonomicky neaktivní. Nezaměstnané osoby jsou všechny osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly dále následující tři podmínky: nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci a byly připraveny k nástupu do nové práce. Pokud osoby nespĺňovaly alespoň jednu ze tří uvedených podmínek, byly klasifikovány jako osoby zaměstnané nebo ekonomicky neaktivní (Český statistický úřad, 2011c).

V letech budování socialismu se okres Most stal díky velkému bohatství hnědého uhlí palivoenergetickou základnou celé Československé republiky. V době, kdy historické město Most ustoupilo těžbě uhlí, nebylo hornictví a energetika do budoucna perspektivní. Důsledkem této orientace se v celém okrese Most dlouhodobě vyskytuje nejvyšší procento nezaměstnanosti z celé České republiky. Útlum těžby hnědého uhlí způsobil propouštění

pracovníků z dolů, kteří v jiných oborech nenašli své uplatnění (Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem, 2009).

Obr. 21 – Obyvatelstvo okresu Most podle ekonomického statutu, pohlaví a věkových skupin, 2001

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

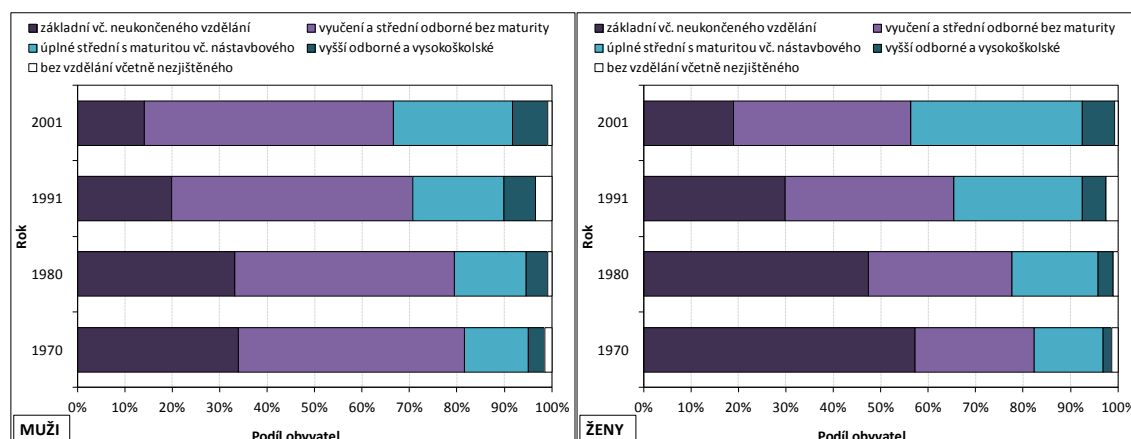
Intenzita ekonomické aktivity i neaktivity úzce souvisí s věkem a pohlavím dané skupiny obyvatel. Nejvyšší podíl ekonomicky neaktivních mužů byl v roce 2001 zaznamenán ve věkové skupině 15–19 let a poté ve vyšších věkových skupinách vlivem odchodu do důchodu. U žen byl podíl ekonomicky neaktivních výrazný zejména ve věkové skupině 20–29 let vlivem pozdějšího zakládání rodin. Vyšší podíl byl oproti mužům zaznamenán také u žen starších 55 let. Počet zaměstnaných mužů převyšoval v nízkém a vyšším věku počet zaměstnaných žen. Počty 35–54letých zaměstnaných mužů a žen byly téměř vyrovnané. Oproti počtu nezaměstnaných žen byly počty nezaměstnaných mužů výraznější v nižších a vyšších věkových skupinách.

Tab. 16 – Míra ekonomické aktivity⁴ obyvatelstva okresu Most (1961–2001)

		1961	1970	1980	1991	2001
Míra ekonomické aktivity	celkem	66,6	68,9	70,8	69,2	63,2
	muži	82,8	78,0	77,7	74,7	70,3
	ženy	50,5	60,0	64,2	64,1	56,7

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1961, díl II;
Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most;
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most;
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most,
vlastní výpočty.

U mužů došlo podle analyzovaných sčítání lidu během let 1961 až 2001 k poklesu míry ekonomické aktivity. Příčinou poklesu ekonomicky aktivních mužů byl zejména postupný útlum těžební činnosti na území celého Mostecka. Opačný trend byl zjištěn mezi lety 1961 až 1980 u žen, kde došlo k výraznému zvýšení míry ekonomické aktivity. Důsledkem byl zřejmě zvýšený význam ekonomické aktivity žen v socialistické Československé republice. Od roku 1991 byl patrný pokles míry ekonomické aktivity žen, přičemž mezi roky 1991 a 2001 byl tento pokles nejvýraznější. Celkově byla v roce 2001 analyzována menší míra ekonomické aktivity než v roce 1961.

Obr. 22 – Ekonomicky aktivní obyvatelstvo okresu Most podle pohlaví a nejvyššího dokončeného stupně vzdělání (1970–2001)

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 1970–okres Most.
Sčítání lidu, domů a bytů 1980–okres Most.
Sčítání lidu, domů a bytů 1991–okres Most.
Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

Podle výsledků jednotlivých sčítání lidu je patrný pokles podílu ekonomicky aktivních obyvatel okresu Most se základním či neukončeným vzděláním. Pokles byl patrnější u žen, kdy jejich podíl přesahoval v roce 1970 více jak polovinu všech ekonomicky aktivních žen, zatímco v roce 2001 to bylo necelých 20 %. U mužů byl zaznamenán pokles z 33 % na 24 % ekonomicky aktivních mužů. Na úkor ekonomicky aktivních osob se základním vzděláním vzrostl podíl ekonomicky aktivních osob vyučených a se středoškolským vzděláním bez maturity. V jednotlivých letech sčítání lidu byl tento podíl vyšší u mužů v neprospěch žen.

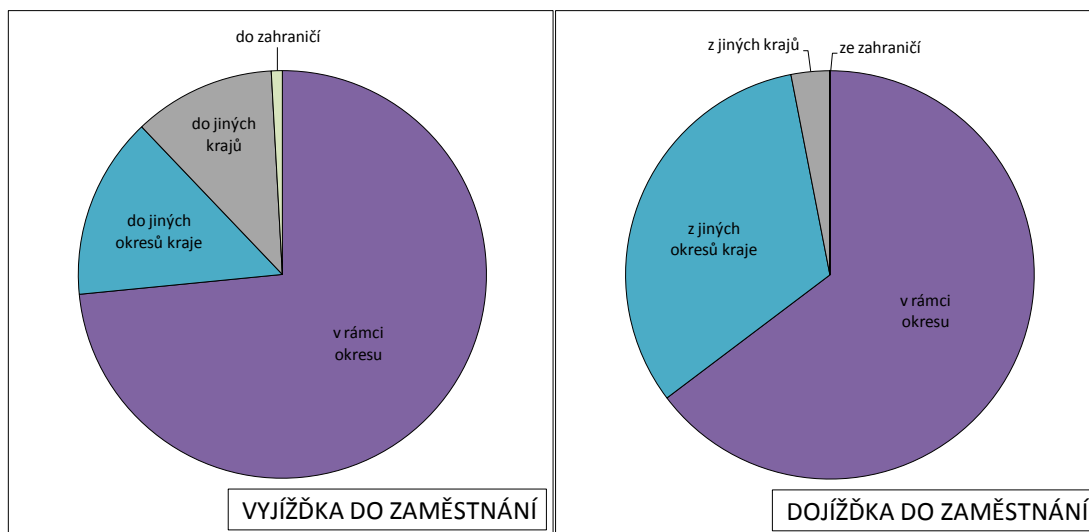
⁴ Míra ekonomické aktivity obyvatelstva byla vypočítána jako podíl počtu ekonomicky aktivních osob na počtu osob starších 15 let.

Naopak vyšší podíl zaznamenaly ekonomicky aktivní ženy se středoškolským vzděláním ukončeným maturitou (vč. nástavbového). Podíl ekonomicky aktivních žen a mužů s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním se do roku 2001 zvýšil oproti roku 1970 více jak o polovinu.

Dlouhodobý problém, který způsobuje vyšší míru nezaměstnanosti, je právě vzdělanostní struktura obyvatelstva okresu Most, která neodpovídá požadovaným vzděláním zaměstnavatelů. V posledních letech klesá podíl uchazečů o zaměstnání s chybějící kvalifikací (Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje, 1999).

Prudký hospodářský rozvoj na konci 19. století způsobil velký příliv obyvatel (v roce 1850 žilo v okrese Most asi 33 000 obyvatel a před 1. světovou válkou už 110 000 obyvatel). Hnědé uhlí bylo určujícím faktorem ve válce i mezi válkami. V závislosti na těžební činnosti vznikaly první „velkoelektrárny“. V roce 1939, kdy byl okres Most začleněn do Německé říše, využilo Německo palivové a energetické základny a zdroj vody Mostecká pro vybudování chemického závodu na výrobu motorových paliv z uhlí. Po 2. světové válce došlo k obnově hospodářství a výstavbě bytů s cílem překonat předválečnou výrobu. Před rokem 1948 se zemědělci specializovali především na pšenici, cukrovku, ovoce, zeleninu, brambory a len. Po roce 1948 docházelo ke kolektivizaci zemědělství, tvořily se družstva, lidé odcházeli z venkova a zemědělství tak začalo upadat na významu. Po převratu se budovaly velkopodniky (uhelná těžba povrchovým způsobem, energetická chemická velkovýroba), čímž se tvořila jednostranná odvětvová skladba. Přednostní zajišťování pracovních sil pro průmysl tvořilo nepříznivou věkovou a kvalifikační skladbu pracovníků v jiných hospodářských odvětvích. Mostecko se v 60. letech 20. století stalo synonymem palivo-energetické základny, silně znečištěné životní prostředí a rozvrácenou krajinu následkem povrchové těžby uhlí. Během hospodářské restrukturalizace se po roce 1990 vytvořily specializované firmy. I přes tyto změny zůstávají velké průmyslové podniky hlavními zaměstnavateli obyvatel okresu Most. K nejlépe hodnoceným podnikům patří akciové společnosti Česká rafinérská, Chemopetrol a Mostecká uhelná společnost (Beneš, 2004).

Obr. 23 – Zaměstnané osoby vyjíždějící/dojíždějící do zaměstnání, okres Most, 2001

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001–okres Most.

V roce 2001 uskutečňovaly zaměstnané osoby bydlící na Mostecku svůj každodenní pohyb do zaměstnání nejvíce v rámci okresu Most. Příčinou je přeprava mezi dvěma největšími centry zaměstnanosti-Mostem a Litvínovem. V oblasti těchto dvou center je koncentrována většina podniků zaměstnávajících velký podíl obyvatelstva okresu Most. Zhruba osmina zaměstnaných vyjíždí do svého zaměstnání do ostatních okresů Ústeckého kraje, nejčastěji do okresu Teplice. Méně jak osmina zaměstnaných osob okresu Most vyjíždí do svého zaměstnání do jiného kraje České republiky a část osob do zahraničí. Naopak vyšší je podíl zaměstnaných osob, které dojíždějí do svého zaměstnání do okresu Most z ostatních okresů Ústeckého kraje, a to především z okresu Chomutov a Louny (Ekologické centrum Most, 2005).

Do dalšího desetiletí se předpokládá, že Mostecko zůstane průmyslovou oblastí a jednotlivá průmyslová odvětví budou mít stále zásadní význam z hlediska zaměstnanosti. Hospodářská restrukturalizace bude zaměřena na nové obory nenáročné na suroviny a bude vyžadovat kvalitní pracovní sílu (vzdělanou, informovanou a pružnou), které však v okrese Most nebude dostatek. Situaci s vysokou mírou nezaměstnanosti mohou vyřešit velcí investoři v průmyslových zónách, kterých bylo na Mostecku za poslední roky vybudováno několik (Beneš, 2004).

KAPITOLA 4

Současná podoba okresu Most

Čtvrtá kapitola je zaměřena na strukturu obyvatelstva okresu Most na počátku 21. století. Jejím cílem je popsat strukturu obyvatelstva okresu Most podle předběžných výsledků sčítání konaného k 26. 3. 2011 (při nedostupnosti dat byla použita data k 31. 12. 2010). Složení obyvatelstva bylo analyzováno podle pohlaví, věku, rodinného stavu, vzdělání, národnosti, náboženského vyznání a ekonomické aktivity. Pro objasnění je okres Most porovnáván s tematicky vybranými územními celky.

4.1 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle pohlaví a věku

Ke konci roku 2010 žilo v okrese Most celkem 116 797 obyvatel, z toho 50,6 % obyvatel tvořily ženy. Oproti předchozímu roku se počet obyvatel nepatrně snížil (o 477 osob, z toho 201 mužů a 276 žen). Ke dni sčítání 2011, žilo v okrese Most 115 211 obyvatel. Během 31. 12. 2010 a 26. 3. 2011 “ubýlo“ v okrese Most 1 586 osob. Příčinou je Sčítání lidu 2011, které poskytlo aktuální data. Počet obyvatel byl zpřesněn odečtením nově narozených a přistěhovaných do okresu mezi Novým rokem 2011 a 26. březnem a naopak přičtením počtu zemřelých a vystěhovaných. Pokud porovnáme okresy České republiky podle věkového složení obyvatelstva, zjistíme, že okres Most patří mezi okresy s věkovou strukturou nejmladší (iDNES.cz, 2012).

Tab. 17- Průměrný věk a index stáří obyvatelstva okresu Most, 2010

	Průměrný věk	Index stáří (65+ / 0 -14 v %)
Celkem	39,9	92,6
Muži	38,3	70,6
Ženy	41,4	116,3

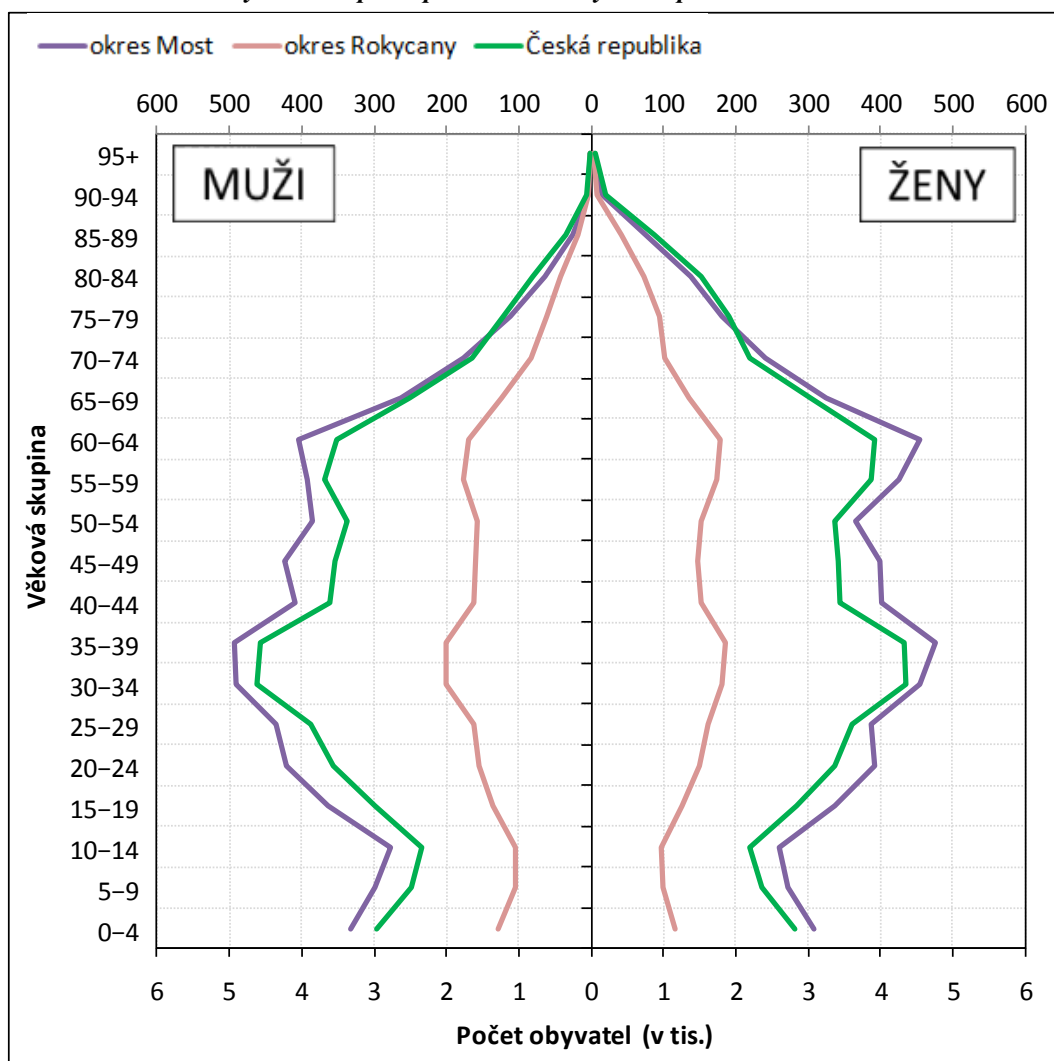
Zdroj: Český statistický úřad, 2011f.

Průměrný věk obyvatel okresu Most dosahoval 39,9 let, přičemž vyšší hodnotu průměrného věku zaznamenaly ženy. Průměrný věk obyvatel České republiky v roce 2010 činil 40,6 let obyvatel Ústeckého kraje 40,0 let. I přesto, že v porovnání s ostatními má okres Most nejnížší průměrný věk obyvatel, pokračuje i zde trend stárnutí místní populace.

V roce 2010 činil index stáří v okrese Most 92,6 osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0–14 let. Vyšší hodnota indexu stáří byla opět u žen, kde počet osob starších 65 let převyšoval počet osob ve věku 0–14 let. Byla také vyšší v porovnání s indexem stáří u obyvatelstva Ústeckého kraje, kde tato hodnota dosahovala 91,2. Naopak v České republice bylo analyzováno 107,8 osob starších 65 let na 100 osob od narození do 14 let (Český statistický úřad, 2011g).

V následujícím grafu je porovnána struktura obyvatelstva okresu Most podle jednotlivých věkových skupin a pohlaví za rok 2010. Tato věková struktura je porovnána s věkovou strukturou obyvatelstva Ústeckého kraje, jehož je okres Most součástí, dále s věkovou strukturou obyvatelstva České republiky a vybraného okresu Rokycany, který je jedním z nejstarších okresů České republiky.

Obr. 24 - Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin k 31. 12. 2010

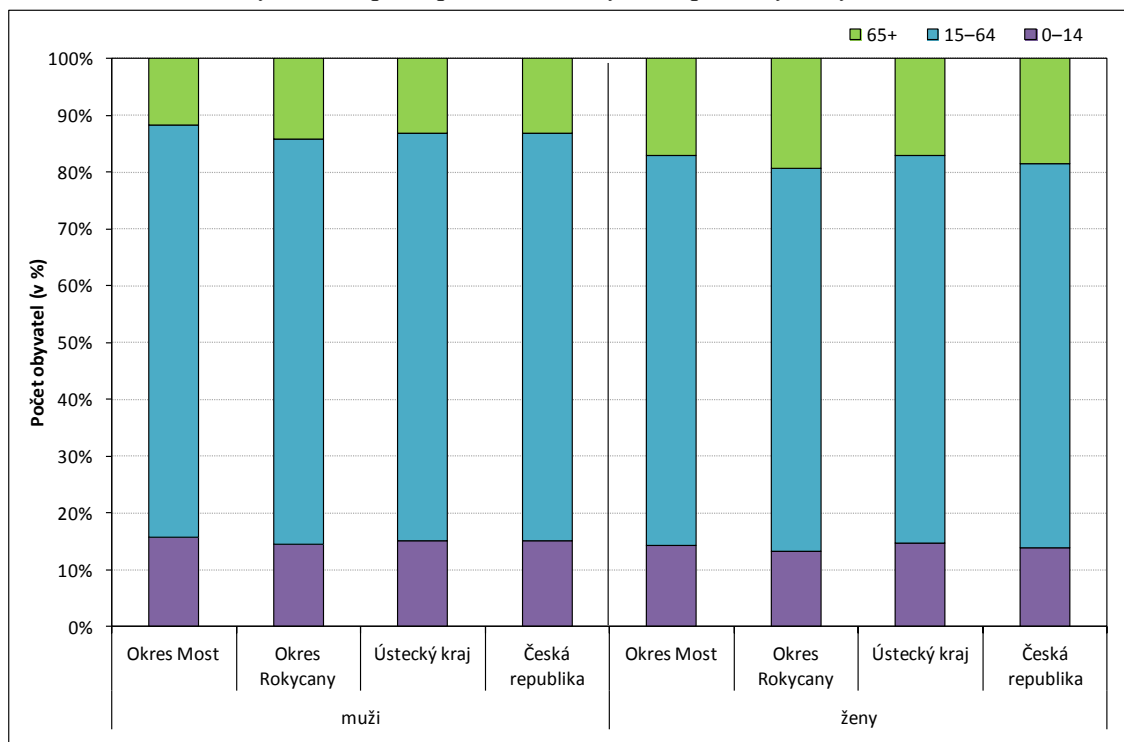
Poznámka: počty osob České republiky uvedeny na vedlejší ose

Zdroj: Český statistický úřad, 2011f.

Z obrázku je patrné, že jak okres Most, tak i okres Rokycany, Ústecký kraj a Česká republika vykazují stejný trend v rozložení obyvatel podle věkových skupin a pohlaví. Nejvyšší podíl obyvatel v produktivním věku 15–64 let se v roce 2010 vyskytoval v okrese Most, kde zaujímal přes 71 % obyvatelstva. V České republice a Ústeckém kraji se tento podíl pohyboval

kolem 70 % obyvatel, zatímco v okrese Rokycany sahaly hodnoty pod 70 %. Podíl dětské složky (0–14 let) byl nejvyšší v Ústeckém kraji, kde zaujímal 15,3 % obyvatelstva. V okrese Most a v České republice se hodnoty podílu přibližovaly 15,0 %, kdežto v okrese Rokycany činily 13,8 % obyvatelstva. Nejvyšší podíl obyvatelstva staršího 65 let se vyskytoval v České republice (15,5 % obyvatel). V okrese Most a v Ústeckém kraji se hodnoty podílu pohybovaly kolem 13,9 % obyvatel a v okrese Rokycany až 16,7 % obyvatel starších 65 let ze všech obyvatel.

Obr. 25 – Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

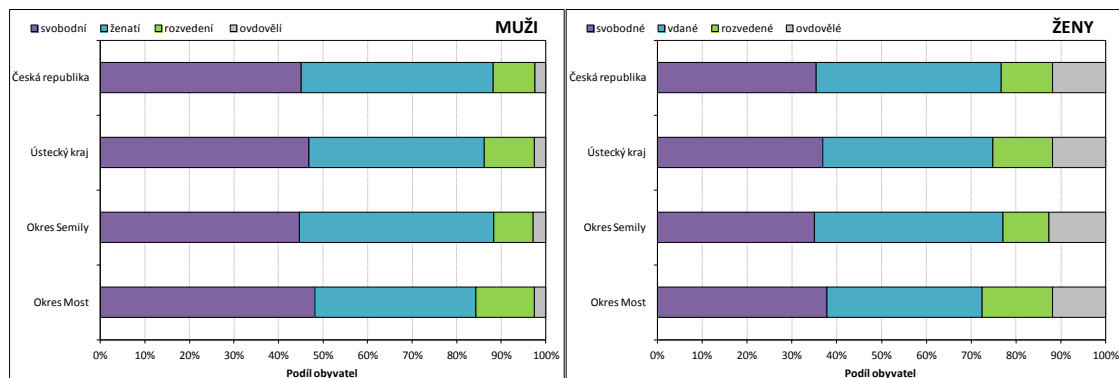

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

Při popisu obyvatelstva podle tří základních věkových skupin jsou ve vybraných okresech a krajích patrné rozdíly v rozložení oproti průměru České republiky. Pro okres Most a Ústecký kraj je charakteristický vyšší podíl dětské složky (0–14 let) na úkor složky nejstarší (60 a více let). Zatímco v okrese Rokycany je situace opačná. Podíl osob starších 65 let převyšuje podíl složky dětské. Nejvyšší podíl osob v produktivním věku (15–64 let) se vyskytuje v okrese Most (70,7 %), nejnižší v okrese Rokycany (69,4 %).

4.2 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle rodinného stavu

Jak již bylo napsáno v předchozích kapitolách, okres Most se řadí mezi okresy s nejvyšší úrovní rozvodovosti v České republice. Proto byl pro porovnání jako oponující okres vybrán okres Semily, kde se podle Českého statistického úřadu vyskytuje dlouhodobě nižší úroveň rozvodovosti.

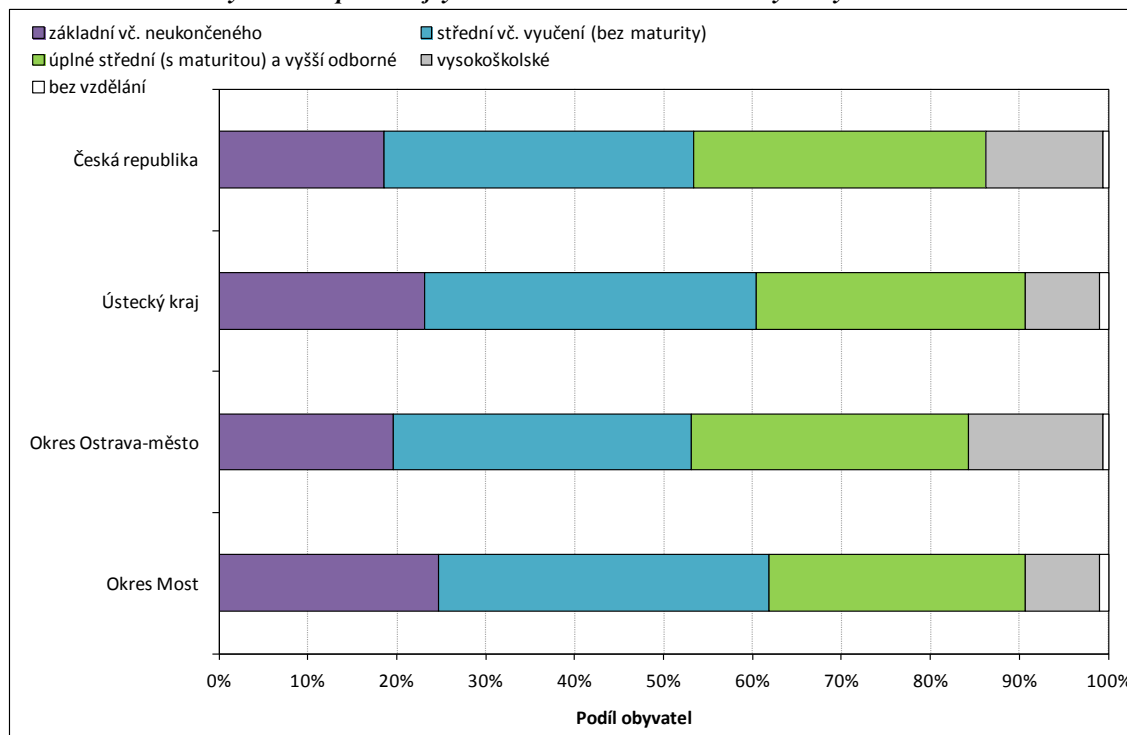
Obr. 26- Struktura obyvatelstva podle pohlaví a rodinného stavu ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

Nejvyšší podíl svobodných mužů se ze čtyř vybraných oblastí v roce 2011 vyskytoval v okrese Most. Hodnota podílu svobodných mužů se blížila 50 %, zatímco svobodných žen bylo necelých 40 % z celkového počtu žen. Nejnižší podíl svobodných osob zaznamenal okres Semily. Nízké podíly svobodných v okrese Semily doplňovaly vyšší podíly ženatých mužů (43,6 %) a vdaných žen (42,0 %). V Ústeckém kraji, ale především v okrese Most byly zaznamenány velice nízké podíly vdaných (34,6 %) a ženatých (36,1 %) osob. Podíl rozvedených mužů a žen byl nejvyšší v okrese Most a nejnižší v okrese Semily. Rozložení ovdovělých osob bylo v analyzovaných oblastech podobné, podíl ovdovělých žen byl více než čtyřnásobně vyšší oproti podílu ovdovělých mužů. Obecně lze říci, že pro Ústecký kraj a okres Most je charakteristický vyšší podíl svobodných osob na úkor nižšího počtu vdaných žen a ženatých mužů. Neobvyklé jsou také vysoké podíly rozvedených osob.

4.3 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle vzdělání

I přesto, že se v posledních letech zvýšila úroveň vzdělanosti obyvatel okresu Most, dlouhodobě zde (i v Ústeckém kraji) převažuje nižší úroveň vzdělanosti obyvatelstva oproti průměru České republiky. Pro porovnání úrovně vzdělanosti s okresem Most byl vybrán okres Ostrava-město. Tyto dva okresy jsou si podobné svoji obdobnou hospodářskou historií. Od 19. století byly průmyslovými oblastmi, ve kterých se koncentrovala především energetika, důlní a těžký průmysl. Okresy pohledávaly především jednostranně specializované, méně kvalifikované pracovní síly (Český statistický úřad, 2007b).

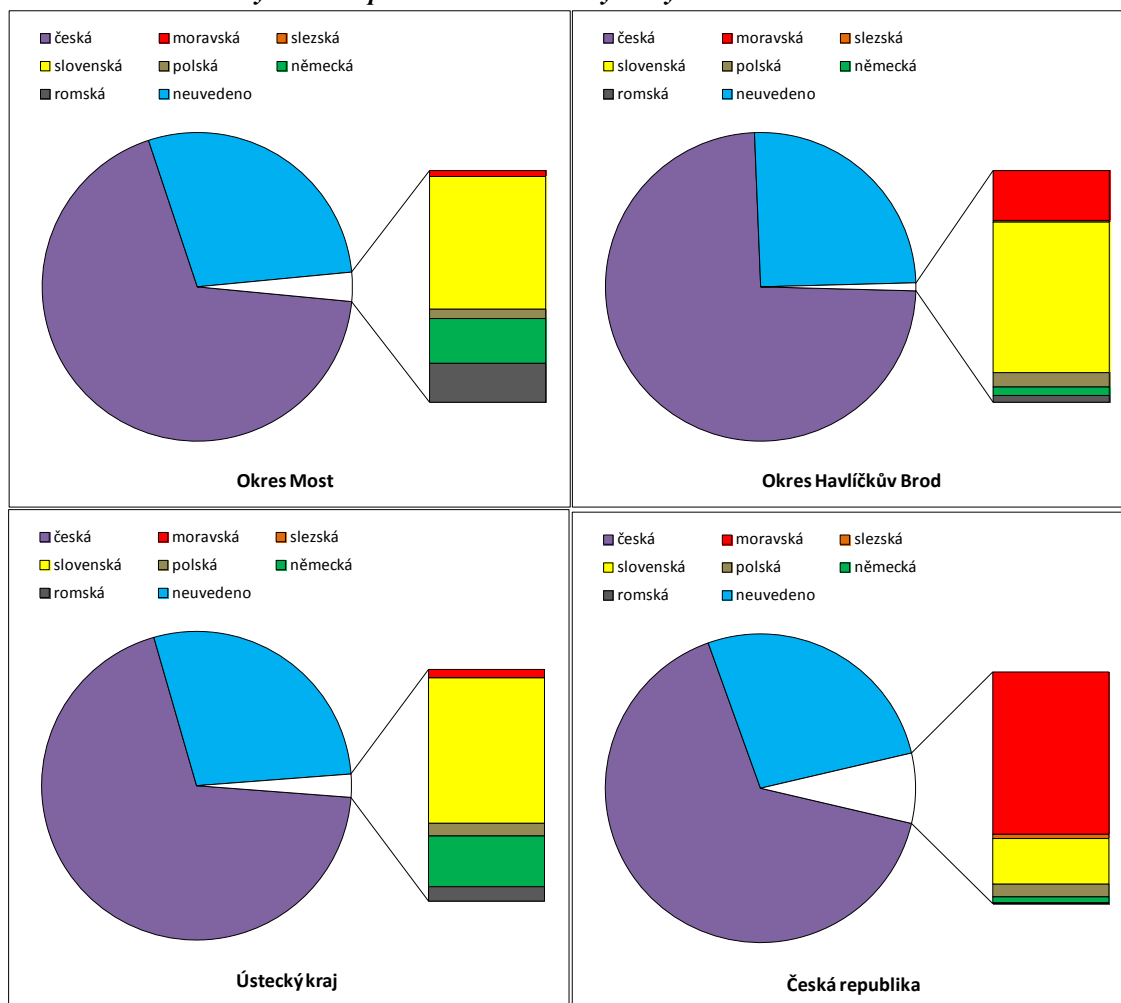
Obr. 27- Struktura obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého vzdělání ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

Obyvatelstvo okresu Most starší 15 let se základním a neukončeným vzděláním představovalo v roce 2011 téměř čtvrtinu obyvatelstva. Obdobná situace panovala také v Ústeckém kraji. V okrese Ostrava-město byl tento podíl o něco nižší (necelých 20,0 % obyvatelstva). Podíl obyvatelstva se středním vzděláním bez maturity představoval v okrese Most 37,1 % obyvatel, zatímco v okrese Ostrava-město činil tento podíl 33,5 %, tedy méně než byl průměr České republiky. Naopak nejnižší podíl osob se středním vzděláním s maturitou a vyšším odborným vzděláním se vyskytoval v okrese Most. Stejně tak podíl vysokoškolsky vzdělaných osob v okrese Most byl stejně nízký jako podíl v Ústeckém kraji (8,4 %). Překvapivě podíl osob s vysokoškolským vzděláním byl v okrese Ostrava-město (15,1 %) vyšší než průměrný podíl v České republice (13,2 %). Podíl osob bez vzdělání tvořil v okrese Most a Ústeckém kraji 1 % z celkového obyvatelstva, zatímco v okrese Ostrava-město a v České republice činil tento podíl 0,6 % z celkového obyvatelstva.

4.4 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle národnosti

Pro porovnání obyvatelstva podle národnosti pohraničního okresu Most byl vybrán okres Havlíčkův Brod, v němž leží v obci Číhošť geografický střed České republiky. Předpokládá se, že ve vnitru České republiky bude mít podíl cizích národností nižší hodnoty než v pohraničních oblastech.

Obr. 28 – Struktura obyvatelstva podle národnosti ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

Podíl obyvatelstva, které se v roce 2011 hlásilo k národnosti české, byl z výše analyzovaných území nejnižší v České republice (65,9 %). Následoval okres Most (68,4 %) a Ústecký kraj (69,3 %). Nejvyšší podíl obyvatelstva s českou národností se vyskytoval v okrese Havlíčkův Brod (73,9 %). Poměrně vysoký podíl obyvatel (25–29 %) neuvedl z různých příčin svou národnost. V České republice byl zaznamenán významný podíl obyvatel hlásících se k národnosti moravské (5,1 %), zatímco v Ústeckém kraji a dvou analyzovaných okresech se tento podíl pohyboval kolem 0,1 % obyvatel. Obyvatelstvo slovenské a německé národnosti zaujímalo nejvyšší podíl v okrese Most, nejmenší v okrese Havlíčkův Brod. Své specifické zastoupení má i národnost romská. Zatímco podíl obyvatelstva s romskou národností tvořil v České republice 0,05 % obyvatel a v okrese Havlíčkův Brod 0,02 % obyvatel, v Ústeckém kraji (0,16 %) a v okrese Most (0,51 %) byl tento podíl vyšší. Příčinou je poválečný příchod Romů především do pohraničních a průmyslových oblastí Čech a Moravy, odkud bylo odsunuto německé obyvatelstvo (Muzeum romské kultury, 2010).

4.5 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle náboženského vyznání

V roce poslední sčítání lidu 2011 vyplnil každý údaj o náboženské víře podle svého mínění a rozhodnutí. Uvedení údaje na sčítacím listě nebylo povinné. V případě uvedení registrované církve nebo náboženské společnosti byl zapsán přesný nebo vhodně zkrácený název podle daného přehledu (Český statistický úřad, 2011h). Pro porovnání rozložení náboženského vyznání u obyvatel v okrese Most byl vybrán nábožensky charakteristicky opačný okres Uherské Hradiště.

Tab. 18 – Struktura obyvatelstva podle náboženského vyznání ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

	Okres Most	Okres Uherské Hradiště	Ústecký kraj	Česká republika
věřící hlásící se k církvi, náboženské společnosti	4,20	37,50	5,23	13,89
z toho				
církev římskokatolická	55,03	91,87	54,03	73,86
církev československá husitská	3,55	0,40	4,33	2,68
českobratrská církev evangelická	3,28	0,51	4,11	3,54
věřící nehlásící se k církvi, náboženské společnosti	4,41	8,13	4,79	6,70
bez náboženské víry	45,12	18,13	43,84	34,20
neuvedeno	46,26	36,25	46,14	45,20

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

V okrese Most byl v roce 2011 zaznamenán jeden z nejnižších podílů věřících obyvatel hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti v rámci celé České republiky. Na okres připadlo pouze 4,2 % věřících ze všech obyvatel okresu, přičemž více jak polovina věřících osob se hlásila k církvi římskokatolické. Podobná situace byla také v Ústeckém kraji, kde podíl věřících tvořil 5,2 % z obyvatel. Vyšších hodnot dosahoval podíl osob České republiky hlásících se k církvi a náboženské společnosti. Celkový podíl věřících tvořil 13,9 % obyvatel a necelé tři čtvrtiny věřících osob se hlásily pod církev římskokatolickou. V okrese Uherské Hradiště, který byl vybrán jako okres České republiky s nejvyšším podílem věřících osob, byla hodnota podílu věřících 37,5 %. Z toho podílu věřících se 91,9 % osob hlásilo k církvi římskokatolické. Ostatní věřící se hlásily zejména k církvi československé husitské a českobratrské církvi evangelické.

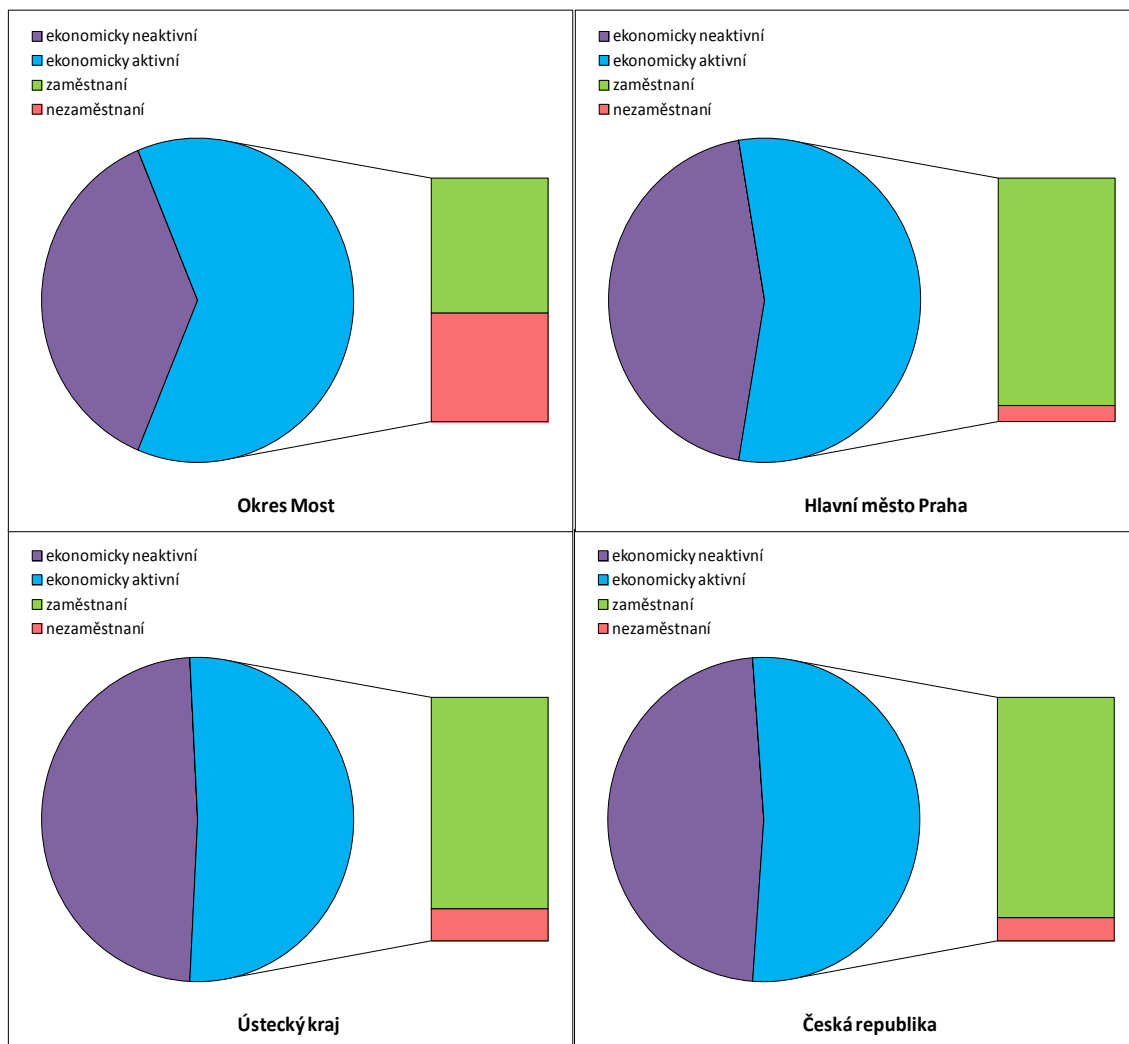
Podíl osob bez náboženské víry dosahoval v roce 2011 nejvyšších hodnot v okrese Most (45,1 %). Podobných hodnot dosahoval také Ústecký kraj (43,8 %). Nejnižší podíl osob bez náboženského vyznání byl naměřen v okrese Uherské Hradiště (18,1 %). Podíl osob, které neuvedli své náboženské vyznání, byl poměrně vysoký. V celém Ústeckém kraji neuvedla svoje vyznání necelá polovina všech obyvatel.

4.6 Současná struktura obyvatelstva okresu Most podle ekonomické aktivity

Na konci roku 2011 zaznamenal Ústecký kraj v mezikrajovém srovnání České republiky opět nejhorší hodnoty registrované míry nezaměstnanosti. V pořadí okresů podle výše ukazatele registrované nezaměstnanosti v rámci celé České republiky opustil okres Most ke konci roku 2011 nejhorší pozici a posunul se až na třetí místo (Český statistický úřad, 2012b). Pro porovnání ekonomické aktivity byla vybrána charakteristicky odlišná oblast Hlavní město Praha.

V okrese Most byl z výše analyzovaných jednotek v roce 2011 zaznamenán nejnižší podíl ekonomicky neaktivních osob (37,5 %). Příčinou je vysoký podíl osob v produktivním věku, které jsou ve většině případů ekonomicky aktivní. V Hlavním městě Praha se tento podíl pohyboval kolem 44,7 % ekonomicky neaktivních a v Ústeckém kraji a České republice kolem 48,0 %. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo se dělí na zaměstnané a nezaměstnané. Výrazně nejvyšší podíl nezaměstnaných osob se v roce 2011 vyskytoval v okrese Most (44,8 %). V Ústeckém kraji byl podíl nezaměstnaných osob menší (13,4 %), v České republice (9,8 %) a nejnižší v Hlavním městě Praha (6,9 %).

S odsunem Němců z pohraničí po druhé světové válce souvisí dosídlování pohraničního okresu Most. I přesto, že se odsunem vzniklý úbytek obyvatelstva nikdy nepodařilo naplno nahradit novými obyvateli, byla imigrační vlna do okresu velice patrná. Místní obyvatelstvo významně změnilo svou strukturu. Stěhovali se sem především mladí lidé v produktivním věku, kteří zde brzy zakládali rodiny. Populace se vyznačovala nízkým průměrným věkem a vysokým přirozeným přírůstkem. Relativně mladá věková struktura se dále reprodukovala a dodnes si okres Most udržel mladší věkovou strukturu než zbytek republiky. Možným důsledkem je výskyt poměrně vysokého podílu svobodných mužů a žen, který se blížil téměř polovině počtu obyvatelstva okresu. V případě sňatečnosti se okres Most nachází pod úrovní průměrné hodnoty České republiky. Naopak nízké podíly ženatých/vdaných osob jsou zřejmě příčinou vysoké intenzity rozvodovosti. Nevýhodou okresu je poměrně nízká vzdělanostní úroveň obyvatelstva staršího 15 let. Oproti úrovni vzdělání obyvatel České republiky je zde poměrně vysoký podíl osob se základním a neukončeným vzděláním a naopak nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných osob. Příčinou je, jak již bylo řečeno výše, především imigrace potřebně méně kvalifikované pracovní síly do okresu. Nižší podíl obyvatel české národnosti je v pohraničním okrese Most zapříčiněn vyšším podílem především národnosti německé, slovenské a romské. Mostecko je charakteristické jedním z nejnižších podílů obyvatel hlásících se k církvi či náboženské společnosti. Necelá polovina obyvatel byla bez náboženské víry, zatímco necelá druhá polovina obyvatel své náboženské vyznání neuvedla. Poměrně příznivý je podíl osob ekonomicky aktivních, což odráží příznivější věkovou strukturu. Přesto je podíl ekonomicky aktivních nezaměstnaných poměrně vysoký v porovnání s průměrnými hodnotami České republiky. Příčinou je poválečné nalákání pracovních sil do okresu na nová pracovní místa spojená s těžební činností, jež byla později omezena na minimum.

Obr. 29- Struktura obyvatelstva podle ekonomického statutu ve vybraných oblastech k 26. 3. 2011

Zdroj: Český statistický úřad, 2012a.

KAPITOLA 5

Budoucí vývoj struktury obyvatelstva okresu Most

Poslední kapitola popisuje možný budoucí vývoj věkové struktury obyvatelstva okresu Most do roku 2065. Populační vývoj okresu Most, ale i celé České republiky, prochází v posledních letech několika významnými změnami, které se budou dále reprodukovat do budoucího populačního vývoje.

Klasická modelová projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most byla počítána s předpokladem, že po celé sledované období bude zachován podíl obyvatelstva okresu Most v rámci celého Ústeckého kraje. Očekávané věkové struktury obyvatelstva Ústeckého kraje za jednotlivá pohlaví, ze kterých projekce vychází, byly realizovány Českým statistickým úřadem v roce 2010⁵. Věková struktura obyvatelstva Ústeckého kraje je odhadována do roku 2065 v jednoletých krocích a je sestrojena po pětiletých věkových skupinách bez zahrnutí migrace. Rozdílem počtu osob v rámci kohorty mezi dvěma sledovanými roky byl vypočítán očekávaný počet zemřelých. Dále byly vypočítány úmrtnostní tabulky a pomocí funkce tabulkového počtu žijících (viz. Podkapitola 1.3.2.) byly vypočítány pravděpodobnosti přežití.

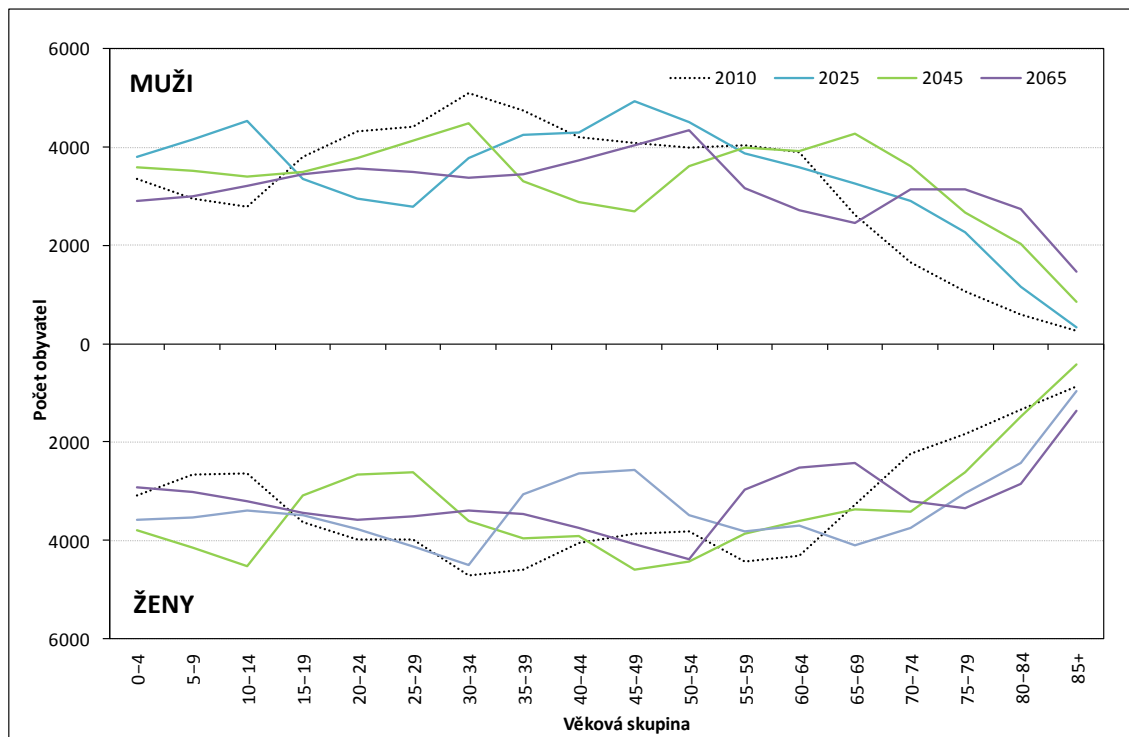
Při jednotlivých výpočtech se předpokládalo, že v okrese Most, jenž je jeden z okresů ležících v Ústeckém kraji, bude po celé sledované období pravděpodobnost přežití stejná jako v Ústeckém kraji. Dalším předpokladem byla skutečnost, že podíly živě narozených dětí v okrese Most budou mít během sledovaného období stále stejný podíl v rámci živě narozených dětí v Ústeckém kraji.

Okres Most, stejně jako celá Česká republika, se potýká a bude potýkat s procesem demografického stárnutí. Tento proces může probíhat buď shora věkové pyramidy (zvýšení podílu seniorů zlepšením úrovně úmrtnosti) nebo zdola věkové pyramidy (pokles podílu dětské složky snižováním úrovně plodnosti). Obvykle však tyto dva typy demografického stárnutí populace probíhají současně (Kalibová, 2006). K vyjádření procesu demografického stárnutí se nejčastěji používají ukazatele porovnávající hlavní věkové kategorie (index stáří, index ekonomického zatížení) či průměrný věk obyvatelstva okresu Most. Budoucí ekonomické zatížení obyvatelstva znázorňuje index ekonomického zatížení (Český statistický úřad, 2009b).

⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010. *Projekce obyvatelstva v krajích a oblastech ČR do roku 2065* [online]. Praha, 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4021-10>>.

Obyvatelstva je při výpočtech rozdělena do tří základních věkových kategorií. První, složku předproduktivní, tvoří osoby ve věku 0–19 let. Složku produktivní tvoří osoby ve věku 20–64 let. Třetí složka, poproduktivní, je tvořena osobami staršími 65 let.

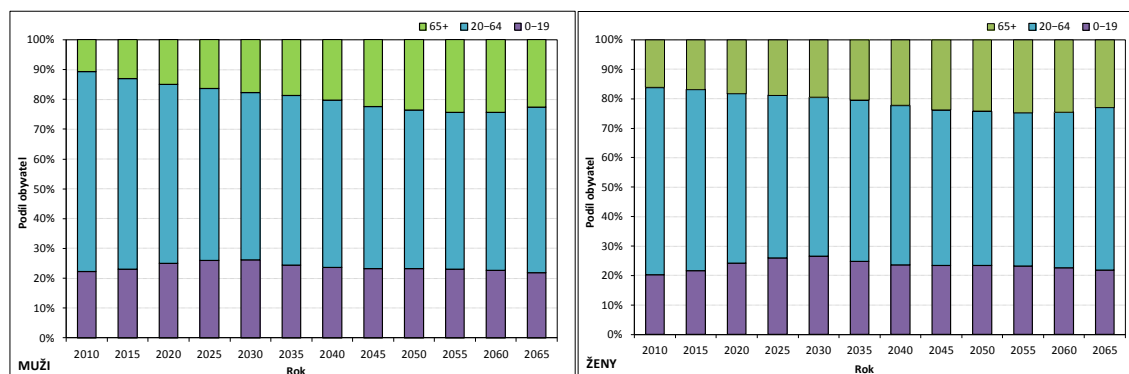
Obr. 30 - Projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most podle pohlaví (2025, 2045, 2065)

Zdroj: Český statistický úřad, 2010; Český statistický úřad, 2011f; vlastní výpočty.

Pokud porovnáme výchozí věkovou strukturu obyvatelstva okresu Most k 1. 1. 2010 s očekávanou věkovou strukturou do roku 2065, jsou patrné určité tendence ve vývoji. Projekce obyvatelstva okresu předpokládá do roku 2025 nejprve nárůst počtu osob dětské složky, později do roku 2065 se očekává pokles počtu osob dětské složky. Oproti tomu počet osob starších 65 let bude výrazněji přibývat. V roce 2065 by mělo zmíněné obyvatelstvo tvořit necelou jednu čtvrtinu celkové populace okresu Most. Nejvíce patrné by mělo být zvýšení podílu osob, jejichž věk přesahuje 75 let. Rostoucí počty osob ve vysokém věku by mohly znamenat silné ekonomické zatížení na obyvatelstvo v produktivním věku.

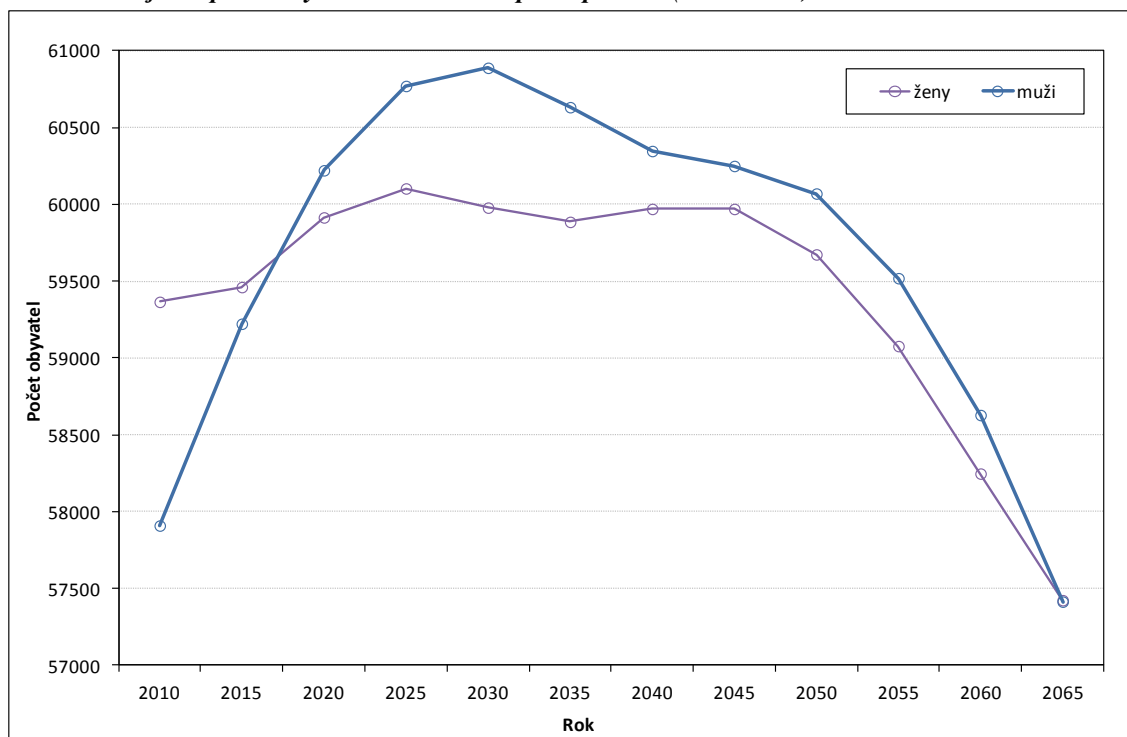
Obr. 31 - Projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most podle pohlaví (2015–2065)

Zdroj: Český statistický úřad, 2010; Český statistický úřad, 2011f; vlastní výpočty.

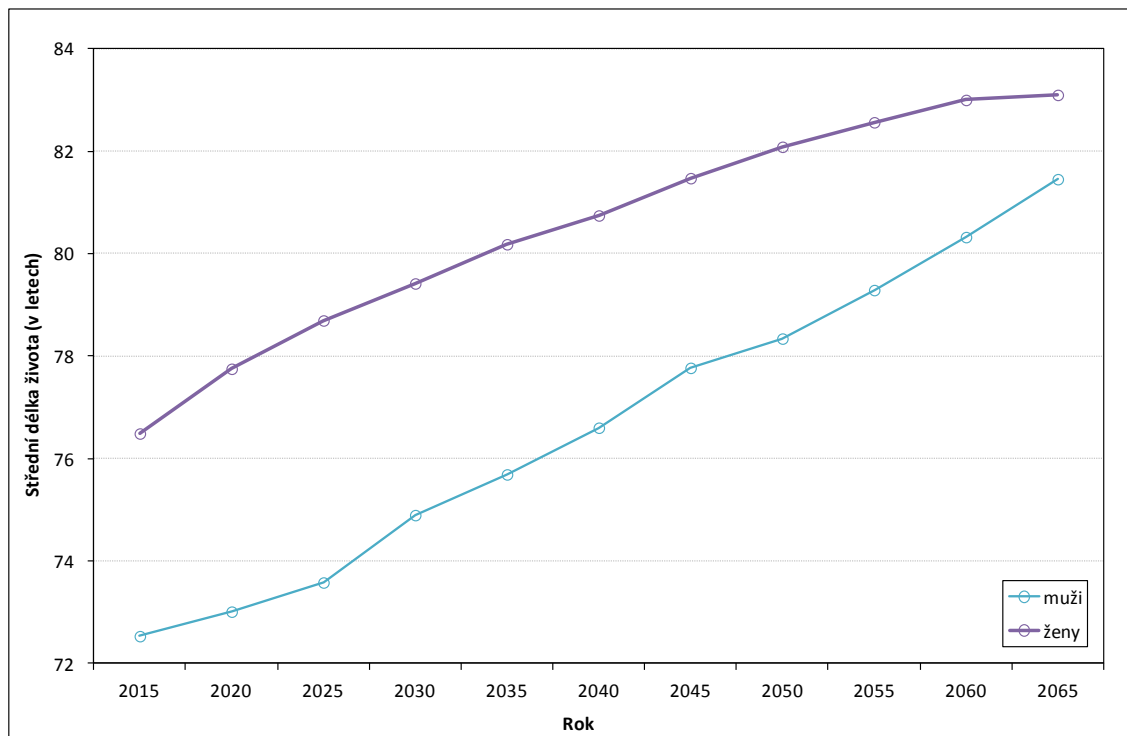
Při porovnání procentuálního zastoupení obyvatelstva okresu Most ve třech základních věkových kategoriích dostáváme přehlednější výsledky projekce obyvatelstva. Podíl chlapců a dívek v nejmladší věkové skupině 0–19 let by měl do roku 2030 pravděpodobně růst. Poté se až do roku 2065 předpokládá mírné snižování podílu dětské složky populace. K plynulému poklesu podílu osob by mělo dojít také ve věkové kategorii 20–64 let a to až do roku 2055. V následujících deseti letech se předpokládá mírný nárůst podílu osob produktivní složky obyvatelstva. Zatímco u předchozích dvou věkových kategorií lze předpokládat spíše pokles podílu obyvatelstva okresu, u třetí věkové kategorie, do níž spadají osoby starší 65 let, se předpokládá opačný vývoj. Podíl osob v poproduktivním věku by se měl během sledovaného období postupně zvyšovat, k ustálení by mělo dojít až ke konci sledovaného období. V roce 2060 by měly osoby ve věku 65 a starší tvořit jednu čtvrtinu celkové populace okresu Most. Rostoucí počty osob ve vysokém věku by mohly znamenat silné ekonomické zatížení obyvatelstva (Český statistický úřad, 2009b).

Obr. 32 - Projekce počtu obyvatel okresu Most podle pohlaví (2015–2065)

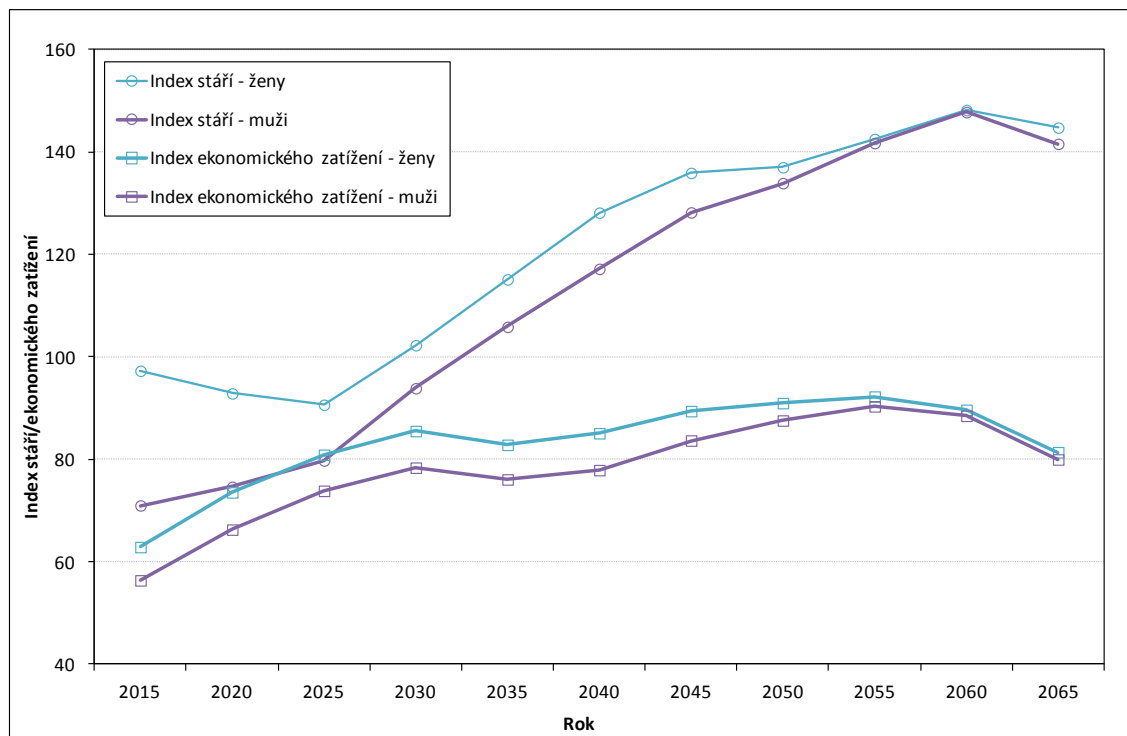

Zdroj: Český statistický úřad, 2010,
Český statistický úřad, 2011f,
vlastní výpočty.

Očekávaný vývoj početního stavu obyvatelstva okresu Most do roku 2065 se u jednotlivých pohlaví vyvíjí odlišně. U mužů se předpokládá až do roku 2030 výrazný nárůst počtu osob, zatímco od roku 2035 by mělo dojít k postupnému poklesu počtu mužů. Předpokladem pro rok 2065 je velice nízký počet mužů, který sahá až pod hranici počtu mužů žijících k 1. 1. 2010. Žen by mělo být podle projekce nejvíce v roce 2025. V následujících 20 letech se pak předpokládá ustálení počtu žen a od roku 2050 pokles taktéž, stejně jako u mužů, na velice nízké hodnoty, které jsou nižší než počty žen v roce 2010.

Obr. 33 – Očekávaná střední délka života obyvatel okresu Most (2015–2065)

Zdroj: Český statistický úřad, 2010;
Český statistický úřad, 2011f,
vlastní výpočty.

Obr. 34 – Očekávaný index stáří a index ekonomického zatížení obyvatelstva okresu Most (2015–2065)

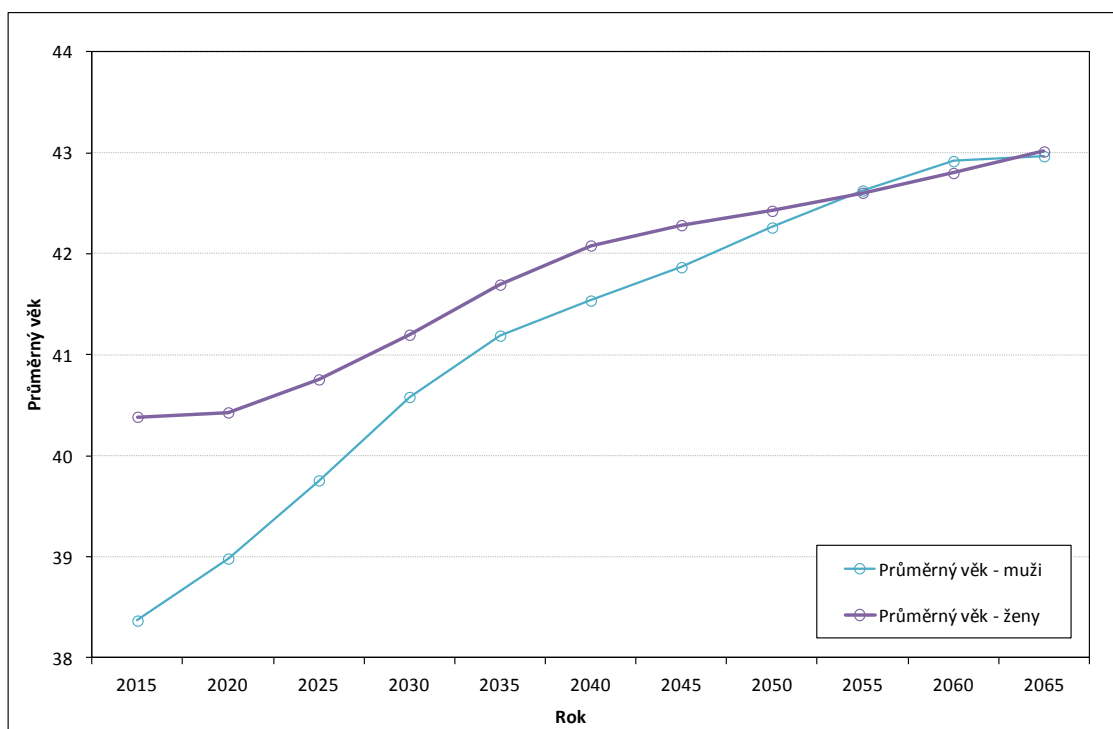
Zdroj: Český statistický úřad, 2010;
Český statistický úřad, 2011f,
vlastní výpočty.

Již v předchozích kapitolách bylo zjištěno, že v okrese Most se projevuje proces demografického stárnutí. Příčinou je zlepšení úmrtnostních poměrů u obyvatelstva ve vyšších věkových skupinách, čímž se prodlužuje naděje dožití při narození. Do budoucna se předpokládá s dalším nárůstem střední délky života. Otázkou však zůstává, zda se bude jednat také o prodloužení kvalitativní, což znamená, že společně se střední délkou života poroste také zdravá délka života neboli počet let prožitých ve zdraví (Český statistický úřad, 2009b). Jak u žen, tak také u mužů by mělo dojít do roku 2065 ke zvýšení naděje dožití při narození. U mužů se předpokládá nárůst více intenzivní, a to ze 73 let v roce 2015 na 81 let v roce 2065. Předpokladem je tedy nárůst o 8 let. Naděje dožití žen při jejich narození se také zvýší, ale v menší intenzitě než u mužů. Předpokládá se nárůst o 6 let, ze 77 let v roce 2015 na 83 let v roce 2065.

Mírný nárůst podílu osob předproduktivní složky a vysoký nárůst podílu osob poproduktivní složky způsobí pokles podílu osob složky produktivní. Tato skutečnost způsobí nárůst indexu ekonomického zatížení. Do budoucna se tak předpokládá s vysokým zatížením ekonomicky aktivního obyvatelstva, což bude částečně eliminováno zvyšováním důchodového věku (Český statistický úřad, 2009b). Do roku 2065 by mělo v okrese Most dojít u mužů i u žen k výraznému zvýšení indexu ekonomického zatížení.

Jedním z ukazatelů, kterým lze doložit demografické stárnutí, je index stárnutí, který dává do poměru složku předproduktivní a poproduktivní. V celé České republice bylo v posledních letech patrné demografické stárnutí především „zdola“ věkové pyramidy (tzn., že ubývá počet mladých osob v populaci). V současnosti začíná narůstat počet seniorů. Do budoucna se v okrese Most předpokládá stárnutí obyvatelstva „shora“ věkové pyramidy.

Obr. 35 – Očekávaný průměrný věk mužů a žen okresu Most (2015–2065)

Zdroj: Český statistický úřad, 2010;
Český statistický úřad, 2011f,
vlastní výpočty.

Zatímco v roce 2015 bude na sto osob ve věkové kategorii 0–19 let připadat 71 seniorů a 93 seniorek, v roce 2065 se tyto hodnoty přiblíží a budou se pohybovat kolem 142 seniorů a 145 seniorek.

Dalším ukazatelem, kterým lze doložit demografické stárnutí, je průměrný věk. Průměrný věk mužů a ženy by měl po celé sledované období narůstat. V roce 2065 by se měl pohybovat u mužů i u žen kolem 43 let.

Tab. 19 – Základní výsledky projekce obyvatelstva okresu Most

	2015	2025	2035	2045	2055	2065
Očekávaný počet	118 684	120 873	120 518	120 219	118 596	114 837
ženy	59 461	60 103	59 886	59 970	59 077	57 423
muži	59 222	60 770	60 632	60 249	59 519	57 414
Očekávaný počet narozených	1 347	1 124	1 085	1 100	957	905
Očekávaný počet zemřelých	1 164	1 080	1 043	825	715	587
Přirozený přírůstek/úbytek	183	44	42	276	242	318
Průměrný věk						
ženy	40,4	40,8	41,7	42,3	42,6	43,0
muži	38,4	39,8	41,2	41,9	42,6	43,0
Naděje dožití při narození						
ženy	76,5	78,7	80,2	81,5	82,6	82,0
muži	72,5	73,6	75,7	77,8	79,3	81,5
Index stáří						
ženy	97,3	90,6	115,1	135,9	142,5	144,7
muži	71,0	79,7	105,8	128,2	141,7	141,6
Index ekonomického zatížení						
ženy	62,9	80,9	82,8	89,4	92,2	81,4
muži	56,4	73,8	76,1	83,7	90,3	80,0

Zdroj: Český statistický úřad, 2010;
Český statistický úřad, 2011f,
vlastní výpočty.

Závěrem lze z projekce věkové struktury obyvatelstva okresu Most do roku 2065, která vychází z očekávané věkové struktury obyvatelstva Ústeckého kraje, říci, že se v okrese Most předpokládá mírný nárůst podílu dětské složky a zároveň značný nárůst podílu seniorů, což zapříčiní snížení podílu osob v produktivním věku. Proces demografického stárnutí bude probíhat intenzivněji „shora“ věkové pyramidy a bude kladeno větší zatížení na ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

Vzhledem k tomu, že v projekcích nejsou zahrnuty ostatní vlivy (např. migrace, ekonomické, či politické faktory atd.), které působí na vývoj obyvatelstva, můžeme spekulovat o několika dalších možných variantách možného budoucího vývoje obyvatelstva okresu Most. Jedním z možných předpokladů vývoje spočívá v úbytku obyvatelstva okresu jeho vystěhováním se z okresu. Pro mladé a vzdělané osoby není okres Most příliš atraktivní, nenabízí mnoho pracovních příležitostí, proto by mohli být v budoucnu tyto lidé nuceni k emigraci. Okres by se tak mohl stát útočištěm ekonomicky slabších a málo kvalifikovaných osob i díky velice nízkým nákladům na bydlení. Do budoucna by tato populace reprodukovala a vyrůstala by zde další generace „nezaměstnaných“.

Další z možných variant budoucího vývoje obyvatelstva okresu Most by mohla spočívat v růstu vysoce kvalifikovaného obyvatelstva. Nízké ceny pozemků by mohly přilákat více zahraničních, ale i tuzemských investorů, kteří by rozvíjeli mostecký trh. Do budoucna by se tak mohlo počítat s nárůstem obyvatelstva, zejména obyvatelstva kvalifikovaného v produktivním věku. V tomto případě by budoucí generace okresu Most měla lepší podobu než v případě prvním.

KAPITOLA 6

Závěr

Z významné polohy a příhodných přírodních podmínek území současného okresu Most těžili lidé již od pravěku. Důkazem je i fakt, že jedna z oblastí Mostecka patří dnes mezi nejstarší archeologické lokality v evropském měřítku. Území se chlubilo bohatými surovinovými nalezišti a bylo významným obchodním uzlem, což přispělo k rozvoji místního obchodu. Postupnou kolonizací byl doplněn pracovní trh potřebnou pracovní silou.

V úvodu této práce bylo stanoveno několik hlavních otázek týkajících se změn struktur obyvatelstva okresu Most. První z nich předpokládala postupný proces demografického stárnutí obyvatelstva okresu Most. Věková struktura obyvatelstva Mostecka je deformována vysokou imigrací pracovní síly v posledních desetiletích minulého století. Díky zvýšené imigraci a vyšší míře plodnosti je věková struktura obyvatelstva okresu Most o něco mladší než věková struktura obyvatelstva České republiky. Oproti České republice se v okrese nachází vyšší podíl osob v předproduktivní složce a nižší podíl osob ve složce postproduktivní. Největší podíl zaujímají osoby složky produktivní, tedy ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Z několika posledních sčítání lidu je patrné, že tato složka je neustále rozšiřována prostřednictvím imigrace osob jiné národnosti (vietnamské, polské, ukrajinské atd.). I přesto se zde projevuje postupující proces stárnutí obyvatelstva.

Další položená otázka se týkala struktury obyvatelstva podle rodinného stavu. Předpokladem bylo zvyšování podílu svobodných a rozvedených osob v populaci okresu Most. V závislosti na výrazném zvýšení sňatkového věku a poklesu intenzity sňatečnosti u mužů a žen došlo ve sledovaném období ke zvýšení podílu svobodných. Okres Most patří dlouhodobě k okresům s vyšší mírou rozvodovosti. Z poměrně nízkého počtu sňatků a vysokého počtu rozvodů je patrné, že v okrese Most převládají domácnosti jednotlivců nebo nesezdaná soužití osob v jedné domácnosti. Důkazem je i fakt, že více jak polovina dětí se v roce 2001 narodila mimo manželství.

Poslední otázka této práce se týkala projekce obyvatelstva okresu Most, kdy byl předpokládán neustálý růst střední délky života. Při analýze struktur obyvatelstva byl na základě již vydaných sčítání lidu zjištěn probíhající proces demografického stárnutí, který je příčinou zejména zlepšení úmrtnostních poměrů u osob ve vyšším věku. Tím dochází k prodlužování naděje dožití při narození u mužů i u žen. Do budoucna se podle modelové projekce předpokládá další nárůst střední délky života. U mužů by mělo být zvýšení hodnot intenzivnější

než u žen. Přesto by se měly ženy žijící v okrese Most v roce 2065 v průměru dožít o dva roky déle než muži.

Okres Most byl, je a bude průmyslovou oblastí. Přesto, že dochází k pomalému úpadku těžebního průmyslu, tak jednotlivá průmyslová odvětví budou mít stále zásadní význam z hlediska zaměstnanosti. Na pomoc řešení situace s vysokou nezaměstnaností přicházejí zahraniční investoři, kteří zajišťují nová pracovní místa v průmyslových zónách. Je možné, že do budoucna dojde k poklesu počtu neumístěných uchazečů o zaměstnání.

Budoucnost okresu Most závisí z velké části na rozvoji místního hospodářského trhu. V prvním případě by mohlo dojít k situaci, že i přes výhodně levné pozemky by Mostecko nenalákalo nové zahraniční a tuzemské investory. Příčinou by byla stále vysoká úroveň nezaměstnanosti. Okres by byl pouze jakýmsi magnetem pro osoby sociálně slabší. V druhém případě by levné pozemky na Mostecku a výhodná poloha u hranic s Německem přilákaly především zahraniční investory, zaměřené nejen na nekvalifikovanou pracovní sílu, ale také na osoby vzdělané (know-how). Tato skutečnost by znamenala imigraci vzdělaného obyvatelstva do okresu a výhledově celkově lepší situaci okresu Most.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANDĚL, R. 1961. *Husitství v severních Čechách*. Severočeské krajské nakladatelství, Liberec, 1961. 146 s.
- BARTOŇOVÁ, D. 2007. Struktury obyvatelstva. In *Populační vývoj České republiky 2001–2006*. Praha: Katedra demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 2007. 112 s.
- BARTOŇOVÁ, D. 2008. Počet a složení obyvatelstva. In *Populační vývoj České republiky 2007*. Praha: Katedra demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 2008. 143 s.
- BENEŠ, E.D., et al. *Mostecko: regionální vlastivěda*. 1. vydání. Most: Hněvín. 2004. 142 s.
- CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR. *Správní členění kraje* [online]. 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/ustecky-kraj/verejna-sprava/spravni-cleneni/>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 1993. *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2020, část II - ČR, kraje, okresy*. Praha, 1993. 254 s.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2002. *Statistická ročenka Ústeckého kraje 2002: Školství, kultura a sport, zdravotnictví a sociální zabezpečení* [online]. Praha: 2002 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/xu/edicniplan.nsf/kapitola/13-4201-02-2002-09>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2003a. *Vývoj věkové struktury obyvatelstva a její tendence: Úvod* [online]. Praha: 2003 [cit. 2011-11-22]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004F92B0/\\$File/410903t1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004F92B0/$File/410903t1.pdf)>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2003b. *Národnostní složení obyvatelstva* [online]. Praha: 2003 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2003c. *Náboženské složení obyvatelstva* [online]. Praha: 2003 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://notes2.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/publ/4110-03->>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2006. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 : I. díl. 1. vydání*. Praha, Daranus, 2006. 759 s.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007a. *Území a jeho administrativní rozdělení při sčítáních 1921 a 1930* [online]. Praha, 2007. [cit. 2012-11-04]. Dostupný z WWW: <http://notes3.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/uzemi_a_jeho_administrativni_rozdeleni_pri_scitanich_1921_a_1930_>.

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007b. *Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Ústeckého kraje v letech 2000 až 2005*. [online]. Praha, 2007. [cit. 2012-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/xu/edicniplan.nsf/p/13-4236-06>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009a. *Vývoj základních demografických ukazatelů za územně správní celky ČR (1919 až 2007)* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4023-09>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009b. *Demografie*. Praha, redakce Demografie, 2009, č. 2. 152 s.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010. *Projekce obyvatelstva v krajích a oblastech ČR do roku 2065* [online]. Praha, 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4021-10>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011a. *Pohyb obyvatelstva v Ústeckém kraji v roce 2010 (předběžné výsledky)* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-09-10]. Dostupný z WWW: <http://www.ustinadlabem.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/pohyb_obyvatelstva_v_usteckem_kraji_v_roce_2010_predbezne_vysledky>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011b. *Vývoj věkové struktury obyvatelstva a její tendence* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-19]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4109-03>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011c. *Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 2010* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11>>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011d. *Historie sčítání* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011e. *Informace o sčítání* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011f. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2010*. Praha, 2011 [cit. 2011-10-06]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4003-11>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011g. *Demografická ročenka krajů 2001 až 2010* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4027-11>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011h. *Vysvětlivky – Sčítací list osob* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-03-30]. Dostupný z WWW: <http://www.scitani.cz/slodb2011/redakce.nsf/i/vysvetlivky_scitaci_list_osob>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012a. *Předběžné výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://vdb.czso.cz/slodbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=0&th=&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=>>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012b. *Nezaměstnanost v Ústeckém kraji ve 4. čtvrtletí 2011 (dle údajů MPSV a úřadů práce)* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-03-30]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_usteckem_kraji_ve_4_ctvrtleti_2011_\(dle_udaju_mpsv_a_uradu_prace\)](http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_usteckem_kraji_ve_4_ctvrtleti_2011_(dle_udaju_mpsv_a_uradu_prace))>.

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, KRAJSKÁ REPREZENTACE ÚSTÍ NAD LABEM, 2001. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Okres Most, Ústecký kraj*. Ústí nad Labem, 2001 [cit. 2011-10-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ustinadlabem.czso.cz/xu/edicniplan.nsf/kapitola/424028-09-__casova_rada-10>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, KRAJSKÁ REPREZENTACE ÚSTÍ NAD LABEM, 2009. *Demografický vývoj Ústeckého kraje - časová řada: okres Most*. Ústí nad Labem, 2009 [cit. 2011-10-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ustinadlabem.czso.cz/xu/edicniplan.nsf/kapitola/424028-09-__casova_rada-10>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR, 1994. *Statistický lexikon obcí České republiky 1992 : Podle správního rozdělení k 31. prosinci 1992 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů ke 3. březnu 1991*. Praha, 1994. 895 s.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR, 2005. *Statistický lexikon obcí České republiky 2005 : Podle správního rozdělení k 1. 1. 2005 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001*. Praha, 2005. 1358 s.
- EKOLOGICKÉ CENTRUM MOST, 2005. *Dojíždka obyvatelstva do zaměstnání*. Most, 2005 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ecmost.cz/ver_cz/>.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD ve spolupráci s Českým a Slovenským statistickým úřadem a ministerstvem vnitra ČSR a SSR, 1976. *Statistický lexikon obcí ČSSR 1974 : Podle správního rozdělení k 1. lednu 1974, sčítání lidu, domů a bytů k 1. prosinci 1970*. Praha, 1976. 861 s.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD ve spolupráci s Českým a Slovenským statistickým úřadem a ministerstvem vnitra ČSR a SSR, 1984. *Statistický lexikon obcí ČSSR 1982: Podle správního rozdělení k 1. lednu 1982 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. listopadu 1980, díl 1*. Praha, 1984. 1011 s.
- IDNES.cz. *Česko přes noc „přišlo“ o 47 tisíc obyvatel. Záhadu zavinilo sčítání lidu* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-04-20]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/statistici-upravili-pocet-obyvatelstva-ffp-/domaci.aspx?c=A120313_114453_domaci_jj>.
- INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Statisticky nezaměstnanosti* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>>.
- JANČÁREK, P., et. al. *Most - město tradic a budoucnosti*. Most: Městský dům osvěty v Mostě, 1959. 57 s.
- KALIBOVÁ, K. 2006. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum, 2006. 52 s.
- KUČERA, M. 1994. *Populace České republiky 1918–1991*. Praha: Česká demografická společnost ve spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR, 1994. 198 s.
- KUČERA, T. *Populační prognózy*. (přednáška) Praha: PřF UK, 2010.
- KRAJSKÁ SPRÁVA ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU V ÚSTÍ NAD LABEM, 2009. *Okres Most – charakteristika okresu Most* [online]. Ústí nad Labem, 2009 [cit. 2012-03-02]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/okres_most>.
- MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2010. *Dějiny Romů* [online]. 2010 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=320&Itemid=25&lang=cs>.

- OKRESNÍ ODDĚLENÍ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU V MOSTĚ, 1970. *Kraj Severočeský, okres Most*. Most, 1973. 149 s.
- OKRESNÍ ODDĚLENÍ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU V MOSTĚ, 1980. *Kraj Severočeský, okres Most*. Most, 1981. 125 s.
- OKRESNÍ STATISTICKÁ SPRÁVA MOST, 1992. *Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v okrese Most k 30. březnu 1991*. Most, 1992. 127 s.
- POKORNÁ, L. 1999. *Okres Most*. Most: Okresní úřad a Městský úřad, 1999. 34 s.
- POKORNÁ, L. 1996. *Osud Mostecka*. 1. vyd., Most: Okresní muzeum Most, 1996. 339 s.
- POKORNÁ, L. 1989. *Severočeský kraj: Okres Most*. Most: Okresní národní výbor, 1989.
- REGIONÁLNÍ ROZVOJOVÁ AGENTURA ÚSTECKÉHO KRAJE. 1999. *Zaměstnanost, trh práce, vzdělanost*. 1999. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://www.rra.cz/rra/stra_rozUK/analyza.htm>.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *Populační vývoj České republiky – Struktury obyvatelstva*. (přednáška), Praha, PŘF UK, 2009.
- RŮŽKOVÁ, J., et al. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 : I. DÍL* [online]. 1. vydání. Praha: Daranus, s.r.o., 2006 [cit. 2011-10-06]. Dostupné z WWW: <<http://www2.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04>>.
- ŘÍČAN, P. 1998. *S Romy žít budeme - jde o to jak: Dějiny, současnost, situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 143 s.
- STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ, 1934. *Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930 - díl I: Růst koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání*. Praha, 1934. 205 s.
- STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ, 1957. *Sčítání lidu a soupis domů a bytů v Republice Československé ke dni 1. března 1950 - díl I: Nejdůležitější výsledky sčítání lidu a soupisu domů a bytů za kraje, okresy a města*. Praha, 1957. 171 s.
- STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ, 1958. *Sčítání lidu v Republice Československé ke dni 1. března 1950 - díl II: Věkové složení a povolání obyvatelstva*. Praha, 1958. 315 s.
- STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ, 1958. *Sčítání lidu v Republice Československé ke dni 1. března 1950 - díl IV: Hospodářský lexikon obcí*. Praha, 1958. 345 s.
- ŠTÝS, S., et al. *Mostecko - minulost a současnost*. Most: MUS a.s., 2001, 285 s.
- ÚSTŘEDNÍ KOMISE LIDOVÉ KONTROLY A STATISTIKY, 1965. *Sčítání lidu, domů a bytů v Československé socialistické republice k 1. březnu 1961 - díl I.: Demografické charakteristiky obyvatelstva*. Praha, 1965. 388 s.
- ÚSTŘEDNÍ KOMISE LIDOVÉ KONTROLY A STATISTIKY, 1965. *Sčítání lidu, domů a bytů v Československé socialistické republice k 1. březnu 1961 - díl II.: Sociální, ekonomická a profesionální skladba obyvatelstva*. Praha, 1965. 390 s.
- ÚSTŘEDNÍ KOMISE LIDOVÉ KONTROLY A STATISTIKY, 1966. *Statistický lexikon obcí ČSSR 1965 : Podle správního rozdělení 1. ledna 1965, sčítání lidu, domů a bytů 1. března 1961*. Praha, 1966. 684 s.
- ÚZEMNĚ IDENTIFIKAČNÍ REGISTR ČR. 2011. *Okresy* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.uir.cz/napoveda>>.
- VELÍMSKÝ, T. *Trans montes, ad fontes!*. Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, Most, 1998. 148 s.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. 2009. *Most-dlouhodobý monitoring situace romských lokalit-
české lokality* [cit. 2012-03-20]. Dostupné z WWW:
<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Most_1.pdf>.

PŘÍLOHY

Obr. 1	Okres Most a jeho obce, kraje a okresy ČR	81
Tab. 1	Věková struktura obyvatelstva okresu Most.....	82
Tab. 2	Projekce věkové struktury mužů okresu Most	82
Tab. 3	Projekce věkové struktury žen okresu Most	82

Obr. 1 – Okres Most a jeho obce, kraje a okresy ČR

Zdroj: výstup z programu ArcGIS, vlastní zpracování.

Tab. 1 – Věková struktura obyvatelstva okresu Most

Věk	muži						ženy					
	1961	1970	1980	1991	2001	2010	1961	1970	1980	1991	2001	2010
0-4	5 298	4 563	5 042	4 112	2 777	3 333	5 032	4 570	4 927	4 091	2 582	3 080
5-9	5 787	4 942	5 165	4 302	3 549	2 982	5 526	4 750	4 968	4 107	3 293	2 715
10-14	6 167	4 769	4 147	4 985	4 020	2 778	5 806	4 521	4 111	4 846	3 980	2 594
15-19	4 422	5 386	4 436	5 198	4 229	3 645	4 302	5 206	4 230	5 017	3 965	3 369
20-24	4 043	6 002	4 330	4 138	4 904	4 211	3 953	5 656	3 894	4 255	4 737	3 921
25-29	4 368	4 689	4 802	4 389	4 955	4 365	3 997	4 647	4 780	4 270	4 914	3 874
30-34	4 543	4 223	5 490	4 257	3 992	4 901	4 504	3 853	5 155	3 941	4 096	4 536
35-39	5 105	4 006	4 255	4 690	4 286	4 920	4 997	3 700	4 120	4 597	4 101	4 760
40-44	2 914	3 945	3 600	5 289	4 045	4 090	2 573	4 093	3 422	5 031	3 817	4 022
45-49	3 459	4 551	3 441	4 028	4 422	4 226	3 323	4 579	3 324	4 001	4 455	3 985
50-54	3 370	2 450	3 398	3 320	4 832	3 854	3 314	2 303	3 741	3 342	4 851	3 666
55-59	2 907	2 941	3 756	2 814	3 464	3 935	2 878	3 048	4 033	3 030	3 711	4 268
60-64	1 996	2 493	1 751	2 579	2 646	4 044	2 309	2 711	1 923	3 240	2 940	4 543
65-69	1 077	1 709	1 922	2 422	1 967	2 617	1 518	2 203	2 474	3 308	2 534	3 247
70-74	678	958	1 372	1 014	1 520	1 771	1 013	1 633	2 001	1 505	2 454	2 398
75-79	324	406	636	757	1 104	1 115	586	868	1 294	1 461	2 149	1 818
80+	257	224	286	506	542	921	385	549	929	1 296	1 337	2 293

Tab. 2 – Projekce věkové struktury mužů okresu Most

	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065
0-4	4 536	4 173	3 811	3 505	3 409	3 523	3 583	3 448	3 217	3 015	2 916
5-9	3 356	4 527	4 165	3 804	3 498	3 402	3 516	3 576	3 442	3 212	3 010
10-14	2 961	3 352	4 522	4 160	3 800	3 494	3 399	3 513	3 574	3 440	3 211
15-19	2 791	2 957	3 347	4 515	4 154	3 795	3 490	3 395	3 510	3 571	3 438
20-24	3 794	2 786	2 951	3 341	4 506	4 147	3 788	3 485	3 391	3 506	3 568
25-29	4 298	3 784	2 778	2 943	3 332	4 495	4 137	3 780	3 479	3 385	3 501
30-34	4 385	4 279	3 767	2 766	2 930	3 318	4 478	4 123	3 769	3 469	3 377
35-39	5 059	4 354	4 249	3 742	2 748	2 912	3 300	4 456	4 104	3 753	3 456
40-44	4 699	5 003	4 309	4 207	3 706	2 724	2 889	3 276	4 425	4 079	3 732
45-49	4 119	4 620	4 926	4 248	4 152	3 662	2 693	2 860	3 245	4 389	4 049
50-54	3 959	4 013	4 515	4 827	4 172	4 083	3 606	2 656	2 823	3 209	4 346
55-59	3 817	3 801	3 872	4 378	4 697	4 068	3 989	3 530	2 606	2 776	3 161
60-64	3 749	3 580	3 591	3 689	4 196	4 517	3 926	3 861	3 429	2 540	2 714
65-69	3 459	3 375	3 270	3 324	3 452	3 953	4 280	3 742	3 701	3 306	2 461
70-74	2 150	2 910	2 912	2 885	2 979	3 129	3 624	3 962	3 498	3 489	3 145
75-79	1 201	1 624	2 279	2 350	2 380	2 492	2 663	3 138	3 476	3 113	3 138
80-84	672	816	1 167	1 708	1 791	1 854	2 042	2 295	2 732	3 067	2 735
85+	222	266	338	498	730	779	847	973	1 097	1 310	1 455

Tab. 3 – Projekce věkové struktury žen okresu Most

	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065
0-4	4 538	4 155	3 794	3 490	3 406	3 533	3 589	3 442	3 206	3 005	2 913
5-9	3 095	4 534	4 152	3 792	3 488	3 404	3 531	3 587	3 441	3 205	3 005
10-14	2 671	3 092	4 531	4 149	3 790	3 487	3 403	3 530	3 586	3 440	3 205
15-19	2 624	2 669	3 089	4 525	4 145	3 786	3 484	3 400	3 528	3 584	3 438
20-24	3 615	2 622	2 665	3 084	4 518	4 139	3 782	3 480	3 397	3 525	3 581
25-29	3 981	3 609	2 617	2 661	3 077	4 509	4 133	3 777	3 476	3 394	3 522
30-34	3 966	3 972	3 600	2 611	2 654	3 069	4 498	4 125	3 770	3 471	3 389
35-39	4 680	3 949	3 957	3 585	2 601	2 645	3 056	4 482	4 112	3 761	3 463
40-44	4 563	4 641	3 923	3 933	3 563	2 588	2 632	3 040	4 459	4 096	3 748
45-49	4 016	4 506	4 585	3 885	3 901	3 533	2 570	2 614	3 017	4 429	4 074
50-54	3 804	3 949	4 427	4 510	3 837	3 859	3 496	2 548	2 593	2 990	4 393
55-59	3 705	3 716	3 858	4 325	4 415	3 776	3 806	3 450	2 520	2 566	2 957
60-64	4 183	3 562	3 597	3 738	4 191	4 285	3 690	3 735	3 387	2 483	2 532
65-69	3 900	3 852	3 366	3 437	3 576	4 002	4 104	3 574	3 638	3 303	2 434
70-74	2 820	3 334	3 410	3 108	3 224	3 356	3 751	3 870	3 424	3 516	3 203
75-79	1 744	2 210	2 624	2 845	2 756	2 918	3 045	3 406	3 550	3 220	3 356
80-84	1 123	1 148	1 480	1 769	2 080	2 213	2 433	2 549	2 855	3 013	2 850
85+	435	394	428	530	662	867	967	1 067	1 119	1 247	1 360